

**TAIDEKOKEMUKSET SOSIAALISTEN JA
YKSILÖLLISYYTTÄ VAHVISTAVIEN TARPEIDEN
TTYDYTTÄJINÄ**

Uusia näkökulmia taiteita koskevaan hyvinvointikeskusteluun

Joni Pietiläinen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia, Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä – Author Joni Pietiläinen	
Työn nimi – Title Taidekokemukset sosiaalisten ja yksilöllisyyttä vahvistavien tarpeiden tyydyttäjinä. Uusia näkökulmia taiteita koskevaan hyvinvointikeskusteluun	
Oppiaine – Subject Sosiologia, kulttuuripolitiikan maisteriohjelma	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 91 sivua + 2 liitettä
Tiivistelmä – Abstract <p>Taiteiden ja hyvinvoinnin välinen yhteys on ollut suomalaisen kulttuuripolitiikan keskeisiä aiheita vuodesta 2007 saakka, kun hallituksen strategia-asiakirjassa asetettiin Terveyden edistämisen politiikkaohjelma. Tämä johti vuosina 2010-2014 toteutettuun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelmaan, jonka toiminta-aikana kehiteltiin hyvinvointia edistäviä taiteellisen toiminnan muotoja. Toimintaohjelman kautta myös paljon kansainvälistä taiteisiin liittyvää hyvinvointitutkimusta tuli Suomessa laajempaan tietoisuuteen.</p> <p>Vaikka erilaisilla taiteen muodoilla on useissa tutkimuksissa todettu olevan hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia, harva tutkimus on yrittänyt selittää näiden vaikutusten syitä. Lisäksi kliiniset tutkimukset ovat harvoin ottaneet huomioon, millainen rooli taidekokemusta ympäröivillä olosuhteilla tai kokijan omalla maulla on havaittujen vaikutusten kanssa.</p> <p>Tällä tutkimuksella pyrin tuomaan esille, että taiteiden sijaan pitäisi puhua taidekokemusten hyvinvointivaikutuksista. Väitteeni juontaa juurensa holistiseen ihmiskäsitykseen, eli ajatukseen, että ihmisen fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja kokemukselliset ulottuvuudet ovat kaikki toisiinsa sidoksissa. Siksi myös pääasiassa mielen sisäinen taidekokemus voi heijastella monenlaisina hyvinvointivaikutuksina niin fyysisesti kuin sosiaalisestikin. Taideteos tai -esitys itsessään on vain osatekijä taidekokemuksen kokonaisuudessa.</p> <p>Tutkielmaani varten haastattelin viittä aktiivista taiteiden harrastajaa heidän harrastustensa syistä. Tärkein löytöni oli se, että haastateltavat perustelivat harrastustaan kahdeksan eri tavoitteen kautta. Nämä tavoitteet olivat tunteiden läpikäyminen, arjesta irtautuminen, harrastuksessa kehittyminen, ihmisenä kasvaminen, ymmärretyksi tulemisen kokeminen, ihmissuhteiden vahvistuminen, ajatusten jakaminen ja käsittely, sekä yhteisöllisyudentunteen kokeminen. Tarveteorioiden näkökulmasta mainittujen tavoitteiden avulla tyydytetään yleisinhimillisiä tarpeita, mikä johtaa lisääntyvään hyvinvointiin. Toinen merkittävä huomioni oli, että haastateltavat sopeuttivat ja muokkasivat tavoitteitaan oman makunsa, voimavarojensa ja teosta kohtaan asettamiensa odotusten mukaisesti sekä kokemuksen sosiaalisesta kontekstista riippuen.</p>	
Asiasanat – Keywords taidekokemus, hyvinvointi, tarveteoria, holistinen ihmiskäsitys, kulttuuripolitiikka, hyvinvointipolitiikka	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information Ohjaajat: Kaisu Kumpulainen, Sakarias Sokka ja Minna Ylilahti	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tausta ja aihe	1
1.2. Poliittinen konteksti.....	5
1.3. Aiempi tutkimus.....	10
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	16
2.1. Hyvinvointivaikutusten selittäminen holistisesta ihmiskäsityksestä käsin	16
2.2. Käsitteet.....	19
2.2.1. Kulttuuri.....	20
2.2.2. Taide	21
2.2.3. Taidekokemus.....	24
2.2.4. Hyvinvointi.....	28
2.3. Teorian yhteenveto.....	32
3. TUTKIMUSMENETELMÄT	35
3.1. Menetelmien valinta.....	35
3.2. Haastattelujen suunnittelu	39
3.3. Aineiston kuvaus	42
4. AINEISTON TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	44
4.1. Taidekokemusten kuvaukset ja luokittelu	44
4.1.1. Myönteisten taidekokemusten kuvaukset	46
4.1.2. Kielteisten taidekokemusten kuvaukset.....	55
4.2. Tavoitteellinen taiteiden harrastaminen hyvinvoinnin tuottajana	60
4.2.1. Taiteiden harrastaminen tarpeiden tyydyttämisenä	61
4.2.2. Taidekokemuksen olosuhteiden vaikutukset	65
4.3. Tarvenäkökulman ja taidekokemusten yksilöllisyyden huomiointi Taiku-ohjelmassa.....	71
5. YHTEENVETO JA POHDINTA	76
6. LÄHTEET.....	80
6.1. Kirjallisuus	80
6.2. Verkkojulkaisut ja muut elektroniset lähteet.....	86

LIITTEET

Liite 1: Taiku-ohjelman toimenpide-ehdotukset

Liite 2: Haastattelukysymykset

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta ja aihe

Taiteiden ja hyvinvoinnin välinen yhteys on ollut kuluneina vuosina yksi suomalaisen kulttuuripolitiikan keskeisistä aiheista. Vuonna 2007 hallituksen strategia-asiakirjassa asetettiin Terveyden edistämisen politiikkaohjelma, jonka tavoitteena oli väestön terveydentilan parantaminen ja terveysterojen kaventaminen. Politiikkaohjelmassa määriteltiin kulttuuri yhdeksi hyvinvoinnin rakentamisen osa-alueeksi ja ehdotettiin kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishankkeen perustamista yhteistyössä eri hallinnonalojen kesken. (Valtioneuvosto 2007, 22, 36) Seuraavana vuonna opetusministeriö julkaisi selvityksen Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä, jossa nimensä mukaisesti käsiteltiin kulttuuritoiminnan ja taiteen vaikutuksia hyvinvointiin. Selvityksessä ehdotettiin seitsemää jatkotoimenpidettä hyvinvoinnin edistämiseksi, joista esimerkinomaisesti mainittakoon kulttuuripalveluiden saatavuuden ja toimintamallien kehittäminen ikääntyvä väestö huomioon ottaen sekä taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksien hyödyntäminen osana työhyvinvointia. (von Brandenburg 2008, 4, 12-15) Kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä kirjattiin myös yhdeksi painopistealueeksi Kulttuuripolitiikan strategiaan 2020 (OPM 2009, 31).

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma konkretisoitui kulttuurin osalta Hanna-Liisa Liikasen selvityksen myötä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia (Taiku) -toimintaohjelmaksi (Liikanen 2010, 8), joka toimi vuosina 2010-2014. Sen myötä Suomessa ollaan otettu suuria askelia kulttuuritoiminnan kehittämisessä ja levittämisessä hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta. Toimintaohjelman loppuraportin mukaan noin puolet 19 maakunnasta on kirjannut omaan ohjelmaansa kulttuuristen hyvinvointipalvelujen lisäämisen. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön tuki kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävään toimintaan on kasvanut huomattavasti Taiku -toimintaohjelmakaudella. (STM 2015, 10, 13-14)

Kehitettävää kuitenkin on edelleen. Olemassa olevalla kehityshankkeisiin, hoitotyöhön ja muuhun kokemukseräiseen aineistoon perustuvalla tutkimustiedolla on hankala vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon, joka on tyypillisesti perustunut kvantitatiivisille ja kausaalisille asetelmille ja mittareille (Honkasalo 2015, 35-38). Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksiä käsittelevää tutkimustietoa ei myöskään ole Taiku-ohjelman tavoitteiden mukaisesti kerätty

jäsennellysti yhteen (Perho 2015, 49). Lisäksi taiteilijakunta on kahtiajakautunut sen suhteen, tulisiko taidetta lainkaan perustella hyvinvoinnin näkökulmasta: vaikka osa taiteilijoista toivoo työllistyvänsä hankkeisiin, joilla voi olla myös sosiaalipoliittisia, terveyttä edistäviä, nuorisotyöhön liittyviä tai muita vastaavanlaisia päämääriä, osa kokee tällaisten päämäärien väheksyvän ja välineellistävän taiteen arvoa (Rensujeff 2014, 173). Vain suhteellisen pieni osa taiteilijoista onkin konseptoinut uusia taiteellisia hyvinvointimenetelmiä (von Brandenburg 2012, 245). Mikäli taiteen arvon nähdään perustuvan ainoastaan instrumentaalisiin hyötyihin (kuten terveyden paranemiseen), taiteen merkitys jääkin epävakaa pohjalle, jos hyödyt todetaan tehokkaammin saavutettavaksi joitain toisia keinoja käyttäen (Crossick & Kaszynska 2016, 18-19; Matarasso 1997, 77-79). Huolta on myös esitetty Taiku-ohjelmakauden aikana perustettujen hankkeiden lyhytkestoisuudesta ja toiminnan mahdollisesta päättymisestä rahoituksen loputtua (STM 2015, 47). Lisähaasteen hyvinvointilähtöisen taiteellisen työn kehittämiseksi luo se, että myönteisistä tutkimustuloksista huolimatta taiteen ja kulttuurin julkisia määrärahoja on päätetty vähentää (SKR 2015, 24).

Haasteista huolimatta Taiku-hankkeen tapaiset toimenpiteet ovat kuitenkin osoitus siitä, että suomalaisessa kulttuuripolitiikassa taiteen ja kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin edistämiseksi otetaan vakavasti. Tämä johtunee ainakin osittain siitä, että Suomessa taiteiden hyödyntäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa ulottuu ainakin 1990-luvun alkuvuosiin saakka (Liikanen 2010, 33) ja siksi kokemuksesta tietoa on olemassa jo paljon. Taiteita on sovellettu ainakin lastensuojelussa, lastenkodeissa, muistelutyössä ja geriatrisessa hoitotyössä sekä taideterapioiden muodossa (Liikanen 2010, 38-40). Taiteiden soveltaminen ja niiden vaikutusten arvioiminen erilaisissa ennaltaehkäisevissä, hoidollisissa ja kuntouttavissa palveluissa onkin edelleen varsin yleistä. Nykyään tällaisten palvelujen kehittämistä taide- ja kulttuuritoiminnan kautta voi opiskellakin ainakin Hämeen ammattikorkeakoulun koulutuslinjalla Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä (HAMK-verkkosivut). Vaikka uusia havaintoja erilaisista hyvinvointivaikutuksista on yhä tarpeellista tehdä, on vaikutusten olemassaolo jo useaan otteeseen todennettu monenlaisissa yhteyksissä.

Väitän kuitenkin, että vaikutusten olemassaolon todentaminen ei merkitse ilmiön syvällistä ymmärtämistä. Lukuisista tutkimuksista huolimatta taiteiden hyvinvointivaikutusten tarkat toimintamekanismit ovat yhä hämärän peitossa. Vaikutuksia yleensä perustellaan vedoten siihen, että ihmisen psyykkiset, sosiaaliset ja fyysiset ulottuvuudet ovat toisiinsa

yhteydessä, ja siksi taiteista kumpuavat sisäiset kokemukset voivat heijastella myös yleiseen terveydentilaan (Hyypä 2013, 51-54; Liikanen 2010, 64-65; 2003, 25). Antoisasta lähtökohdasta huolimatta tarkempaa selitystä sille, millä tavalla nämä kytkökset toimivat juuri taidekokemusten kohdalla, ei ole tarjottu. Lisäksi poliittinen kiinnostus taiteen lisäämiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa on jättänyt tutkimukseen aukon siitä, kuinka taide vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin jokapäiväisessä elämässä hoitotyön ulkopuolella.

Yhteiskunnallinen ajankohtaisuus sekä yllä mainitut tiedolliset puutteet ovatkin liikellepanevat voimat tämän tutkielman taustalla. On kuitenkin syytä ymmärtää, että esittämäni huomiot vaativat laajoja ja monialaisia tutkimuksia tullakseen kokonaisuudessaan tyydyttävästi selitetyiksi, eikä sellaisten suorittaminen ole tässä yhteydessä mahdollista. Oma tutkimukseni käsittelee siis vain pientä osa-aluetta siitä, mikä on taiteiden rooli ihmisten jokapäiväisessä hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Silti, koska tätä aihepiiriä on käsitelty vain vähän huolimatta sen merkittävydestä taiteen ja hyvinvoinnin välisen yhteyden käsitteellistämisen kannalta, näen myös oman suhteellisen pienen panokseni arvokkaana.

Tässä tutkielmassa etsin uusia näkökulmia taidekokemusten hyvinvointivaikutuksiin pohjautuen niiden kokemuksellisiin ja sosiaalisiin elementteihin. Taiteiden fysiologisten tai psykologisten vaikutusten mittaaminen ei liity tutkimukseni sisältöön. Lähtökohtana pidän ajatusta, että voimme oikeutetusti väittää kulttuurisella osallistumisella olevan positiivisia vaikutuksia vasta silloin, kun ymmärrämme osallistujien näkökulmasta, mitä he tavoittelevat osallistumisellaan ja kuinka arvokkaana asiana he tätä pitävät oman elämänlaatunsa suhteen (Kalvina 2004, 58). Siispä sen sijaan, että pyrkisin mittaamaan taiteen vaikutuksia ihmiseen (ikään kuin taide olisi subjekti, joka vaikuttaa ihmisobjektiin), pyrin erittelemään joitain ihmisten sisäisiä tarpeita ja tavoitteita, joita he yrittävät saavuttaa taiteiden avulla. Pyrkimykseni ei kuitenkaan ole tehdä väitteitä näiden tavoitteiden yleistettävyydestä vaan päinvastoin pohtia yksilöllisten piirteiden roolia taiteiden merkityksellistämässä. Tutkimukseni on juuriaan myöten laadullista.

Nähdäkseni paras tapa tutkia rajaamaani aihetta on selvittää, millä tavoin taiteiden aktiiviharrastajat kokevat harrastuksensa vaikuttavan heihin ja mitä ovat ne syyt, jotka saavat heidät yhä uudestaan palaamaan taiteiden pariin. Keskityn nimenomaan aktiivisiin taiteiden harrastajiin siksi, että taiteiden vaikutukset oletettavasti näkyvät ilmeisimmin sellaisten ihmisten kohdalla, jotka viettävät taiteiden parissa paljon aikaa. Samoin on myös oletettavaa,

että tällaiset ihmiset ovat jossain elämänsä vaiheessa reflektoineet tuntemuksiaan harrastustaan kohtaan, mikä on tutkimukseni aineistonkeruun kannalta tärkeää.

Olenkin kerännyt aineistoni haastattelemalla viittä aktiivista taiteiden harrastajaa siitä, millaisia vaikutuksia he kokevat taiteilla olevan oman hyvinvointinsa kannalta heidän elämässään. Taideharrastus osana jonkinlaista hoitoa esimerkiksi taideterapian muodossa ei kuulu tämän tutkielman piiriin. Oleellista on myös se, että tutkielmani näkökulmana on taidekokemus, ei taiteen tekeminen. Toisin sanoen keskityn tutkimuksessani esimerkiksi musiikin kuunteluun, en niinkään instrumentin soittamiseen. Mainittakoon, että haastattelemillani ihmisillä kuitenkin oli harrastustaustaa myös taiteen tekijöinä.

Jotta pystyisin tutkimuksellani selittämään sitä teoreettista aukkoa, joka sijaitsee havaittujen hyvinvointivaikutusten ja niiden selittämisen välillä, suhteutan haastatteluaineistoa hyvinvointiin myös käsitteellisellä tasolla. Erityisesti hyödynnän psykologisia tarveteorioita, eli ajatusta siitä, että ihmisen hyvinvointi perustuu hänen sisäisten tarpeidensa tyydyttämiseen.

Lisäksi otan tehtäväkseni vertailla, missä määrin Taiku-hankkeessa käytetty hyvinvoinnin määritelmä ottaa huomioon tai jättää huomioimatta niitä asioita, jotka omassa tutkimuksessani nousevat hyvinvoinnin kannalta keskeisiksi. Vaikka Taiku-hanke tulikin päätökseensä vuoden 2014 lopussa, edelleen elinvoimainen taipumus hoidollistaa taidetta on nähdäkseni yhteydessä Taiku-ohjelman tapaan käsitteellistää hyvinvointia.

Tutkimusaiheeni on merkittävä niin teoreettiselta kuin käytännölliseltäkin kannalta. Teoreettisen hyödyn olen jo esittänyt: koska taiteiden hyvinvointivaikutusten perimmäisiä syitä ei olla tutkittu perusteellisesti, pyrin tällä tutkielmalla myötävaikuttamaan tarkempien mekanismien löytymiseen. Tutkimusaiheeni käytännöllistä hyötyä perustelen sillä, että vaikka Taiku-ohjelmassa (ja suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa yleisemminkin) ollaan jo tuotu esille useita tutkimuksia kulttuurin vaikutuksista sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä työhyvinvoinnin osana, kysymys taiteen hyvinvointivaikutuksista osana tavallisen kansalaisen jokapäiväistä elämää on jäänyt huomattavasti vähemmälle huomiolle. Uskon siis tutkimuksellani luovan uutta käyttökelpoista tietoa hyvinvoinnista.

Tiivistetysti: olen ottanut tutkimustehtäväkseni selvittää, *millaisia yksilöllisiä syitä taiteiden aktiiviset harrastajat löytävät harrastuksilleen, kuinka ne ovat käsitettävissä teoreettisella tasolla tarveteorioiden kautta, ja kuinka ne sijoittuvat Taiku-hankkeessa luotuun hyvinvoinnin viitekehukseen.*

1.2. Poliittinen konteksti

Taidekokemusten vaikutuksia ihmiseen on täysin mahdollista tutkia liittämättä aihepiiriä tarkoituksenmukaisesti politiikkaan. Näin on usein tehty aihetta koskevassa kirjallisuudessa. Kulttuuripoliittiselle tutkimukselle on kuitenkin edullista, että sen voi liittää ajankohtaiseen poliittiseen ilmapiiriin. Lisäksi, koska suuri osa tässäkin tutkielmassa hyödyntämästäni tutkimuksesta on syntynyt vallitsevassa poliittisessä ilmapiirissä, voi julkisen keskustelun avaaminen selittää yhtä lailla niiden tavoitteita sekä teoreettisia lähtökohtia. Näistä syistä koen tarpeellisena käsitellä tarkemmin taiteen ja kulttuurin roolia tämänhetkisessä suomalaisessa hyvinvointidiskurssissa. Erityisesti johdannossa sivuamani Taiku-ohjelma on tutkielmani kannalta merkittävässä roolissa. Niihin aikoihin, kun tein päätöstä pro graduni aiheesta, Taiku-ohjelma oli juuri päättymäisillään. Näin järkeväksi liittää taidekokemusten vaikutusten tutkimisen toimintaohjelman aikana tehtyyn työhön ja sen jälkitilanteeseen. Ihanteellisessa tilanteessa tutkielmaani voidaan hyödyntää suomalaisen kulttuuripolitiikan kehittämiseen aikaisemman työn pohjalta.

Kuten mainittu, Terveyden edistämisen politiikkaohjelma johti Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman toteuttamiseen vuosina 2010-2014. Toimintaohjelman keskeiset tavoitteet on dokumentoitu Hanna-Liisa Liikasen suorittamassa ja opetusministeriön julkaisemassa selvityksessä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Siinä ohjelman strategisiksi painopistealueiksi oli nimetty 1. Kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2. Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa, sekä 3. Työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin. Näihin painopistealueisiin pyrittiin vaikuttamaan kehittämällä Lainsäädäntöä, hallintoa ja rahoitusta; Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä; Tutkimuksen ja tietopohjan lisäämistä; Koulutusta; sekä Tiedon levittämistä. Liikasen esittää yhteensä 18 tarkempaa toimenpide-ehdotusta, jotka on lueteltu Liitteessä 1. (Liikasen 2010, 8, 12-21, 25-26) Haluan jo tässä vaiheessa kiinnittää huomion siihen, että ohjelmassa mainitut strategiset painopistealueet ja kehittämiskohteet viittaavat aktiivisiin pyrkimyksiin soveltaa taiteita käytännön hyvinvointityössä (poikkeuksena mainittakoon Tutkimuksen ja tietopohjan lisääminen), mikä mielestäni edellyttää teoreettista ymmärrystä

siitä, millaisia vaikutuksia taiteilla on hyvinvointiin ja mihin nämä vaikutukset perustuvat. Väitän, että tämä teoreettinen ymmärrys ei ole vankkaa.

Taiku-toimintaohjelma tuli tiensä päähän vuoden 2014 lopussa ja sen loppuraportti julkaistiin seuraavana keväänä. Loppuraportissa arvioitiin, kuinka toimintasuunnitelman tavoitteissa oli onnistuttu. Seuraavissa kappaleissa käyn läpi sen keskeisimpiä huomioita.

Lainsäädännön, hallinnon ja rahoituksen näkökulmasta monessa asiassa oli tehty tulosta. Noin puolet 19 maakunnasta on kirjannut maakuntaohjelmaansa kulttuuristen hyvinvointipalvelujen lisäämisen, ja kulttuurin ja hyvinvoinnin väliset yhteydet on huomioitu aluepolitiikkaa ohjaavissa ohjelmissa kuten Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa 2014–2020. Taiku-ohjelmakauden aikana kunnissa on myös syntynyt uusia yhteistyöverkostoja, toimintatapoja ja poikkihallinnollisia työryhmiä. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön tuki kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävään toimintaan on kasvanut jopa 177 prosentilla Taiku -toimintaohjelmakaudella. Silti, kehitetyt hyvinvointipalvelut eivät ole vielä vakiinnuttaneet paikkaansa osana olemassaolevia rakenteita. Kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksia ei myöskään saatu kirjattua ohjelmakauden aikana uudistettuun terveydenhuoltolakiin tai sosiaalihuoltolakiin niin vahvasti kuin ohjelmassa oltiin asetettu tavoitteeksi. (STM 2015, 9-18)

Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön näkökulmasta tilanne näyttää jokseenkin samalta. Loppuraportissa mainitaan, että ohjelmakauden aikana ollaan toteutettu hankkeita uusien palvelukonseptien kehittämiseksi ja työhyvinvoinnin lisäämiseksi, sekä tuettu monenlaista toimintaa, joka tuo taidetta ja kulttuuria lasten ja nuorten arkipäivään. (STM 2015, 19-20, 28) Kestävästä muutoksista ei tässäkään yhteydessä ole mainintaa. Siinä kuitenkin ollaan onnistuttu, että niin sanottu prosenttiperiaatteen mukainen toiminta on lisääntynyt merkittävästi. Prosenttiperiaate tarkoittaa mallia, jossa noin prosentti rakennuskustannuksista käytetään taidehankintoihin. Myös kirjastopalvelujen saatavuutta ollaan kehitetty. (STM 2015, 26-27)

Tutkimuksen ja tietopohjan lisäämisen tavoitteet olivat Hyvinvointipolitiikkaa toisin keinoin -tutkimusohjelman käynnistäminen, kulttuurin ja hyvinvoinnin professuurin ja tutkijakoulun perustaminen sekä taidelähtöisten menetelmien kehittäminen ja hyödyntäminen. Loppuraportin valossa näissä suunnitelmissa onnistuttiin sillä muutoksella, että

tutkimusohjelman nimeksi annettiin Kulttuuri, terveys ja hyvinvointi -tutkimus- ja opetushanke. (STM 2015, 34-35; Honkasalo 2015, 36)

Koulutuksen osalta tavoitteiden saavuttaminen on toistaiseksi epäselvää. Jo Taiku-ohjelman alussa tiedettiin, että taide- ja taitoaineiden vähäisyys peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa on johtanut puutteelliseen ymmärrykseen taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Erityisesti kehitettävää nähtiin 8. ja 9. vuosiluokilla. (Liikanen 2010, 43) Loppuraportin mukaan valinnaisten aineiden vähimmäistuntimäärä kuitenkin vähenee neljällä tunnilla, mikä tarkoittanee myös taide- ja taitoaineiden valinnaisen opiskelun vähentymistä. Samalla niitä kuitenkin lisättiin kolme tuntia per viikko pakollisiin opintoihin. Lukiossa pakollisina taideaineina opiskeltavien musiikin ja kuvataiteen valtakunnallisten syventävien kurssien määrä vähenee kummassakin oppiaineessa yhdellä kurssilla, mutta toisaalta lukiodiplomeja on mahdollista suorittaa esimerkiksi kuvataiteessa, käsityössä ja musiikissa. Koska lukiodiplomikurssien järjestäminen on kuitenkin koulutuksen järjestäjälle vapaaehtoista, niiden käytännöllinen merkitys jää nähtäväksi. Ammatillisissa koulutuksissa taide ja kulttuuri muutettiin valinnaiseksi osaksi tutkintoa, mutta toisaalta ne ovat siirtyneet osaksi laajempaa “Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen” -tutkinnon osaa. Ammattikorkeakouluissa on ollut nähtävissä taide- ja kulttuurialojen vahva sitoutuminen hyvinvointivaikutusten edistämistyöhön, mutta opetus- ja kulttuuriministeriö on kaikesta huolimatta asettanut paineita opiskelupaikkojen vähentämiseksi. (STM 2015, 40-42; Tilastokeskus 2014, 195)

Toimintaohjelman heikoimmin toteutunut osa-alue lienee tiedon levittäminen. Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksiä käsittelevää tutkimustietoa ei olla Taiku-ohjelman tavoitteiden mukaisesti kerätty jäsennellysti yhteen eikä tietoa ole popularisoitu helposti omaksuttavaan muotoon. (Perho 2015, 49) Tutkimustiedon koontia varten luotiin verkkoon tietopankki, Taiku -foorumi (STM 2015, 8; Taiku-foorumin verkkosivut), mutta syystä tai toisesta sinne on koottu materiaalia vain suppeasti. Suurimpana huolenaiheena näen tässäkin tapauksessa sen, että ohjelmakauden jälkeiselle ajalle ei olla varauduttu.

Mielenkiintoisena havaintona mainittakoon, että loppuraportti ei suoranaisesti (tai ainakaan systemaattisesti) käsittele Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014 -selvityksessä kirjattuja kahdeksaatoista toimenpide-ehdotusta. Tästäkin syystä toimintaohjelman tavoitteiden toteutumista on vaikea tarkasti arvioida.

Tulkintani on, että kaikkia toimenpide-ehdotuksia ei saavutettu, mutta kulttuurisen työn ja hyvinvointityön yhteistoiminta siitä huolimatta tiivistyi ohjelmakauden aikana hyvinkin paljon. Tarpeeksi painoarvoa ei kuitenkaan annettu uusien toimintamallien tulevaisuuden suunnittelulle ohjelmakauden jälkeen. Toimintamallien muuttamista osaksi pysyviä rakenteita ja tuotetun tutkimustiedon yhteen keräämistä ehdotetaan jatkotoimiksi ohjelmakauden jälkeen (STM 2015, 8), vaikka käytännössä nämä seikat olisi pitänyt saada hyvään alkuun jo ohjelmakauden aikana, mikäli oltaisiin haluttu varmistaa, etteivät saavutetut tulokset jää väliaikaisiksi. Vaikuttaa myös siltä, että työtä tehtiin jonkin verran alun perin kirjattujen tavoitteiden ulkopuoleltakin, mikä saattaa yhtä hyvin edustaa päämäärän sumentumista kuin käytännöllisesti järkevää strategiointia. Olemassa olevien dokumenttien pohjalta on vaikea sanoa, kummasta on kyse.

Vaikka olenkin nostanut esille monia ongelmia, pyrkimykseni on ollut kuvata kulttuurialalla vallitsevaa murrosta, ei väittäisi Taiku-hankkeen olleen laaja-alaisesti epäonnistunut tehtävässään – sillä näin ei ole asian laita. Kulttuurin ja hyvinvoinnin tematiikka on yhä elinvoimainen monissa yhteyksissä sekä noussut esille uusissakin konteksteissa. Esimerkiksi OKM:n vuonna 2016 tukemiin taiteen ja kulttuurin kehittämishankkeisiin sisältyi sellaisia hankkeita, jotka käsittelevät hyvinvointipalveluiden kehittämistä, kulttuurin voimauttavia vaikutuksia sekä kunnan asukkaiden elämänlaadun parantamista (OKM 28.6.2016). Taiku-hankkeen lakattua Taiteen edistämiskeskus päätti toteuttaa vuosina 2015-2020 Taiteen käytön ja hyvinvoinnin kehittämisohjelman (Taike.fi -verkkosivut). Myös Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on kirjannut tehtäväkseen kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutusten edistämisen (Ely-keskus.fi -verkkosivut). Esimerkkejä olisi mahdollista nostaa esille lukuisia, mutta nämä riittäköön demonstroimaan sitä, että kiinnostus taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia kohtaan on edelleen vuoden 2017 Suomessa ajankohtainen ilmiö.

Kulttuurisen hyvinvointityön kehityksen kohtaamat haasteet eivät siis johdu välinpitämättömyydestä aihepiiriä kohtaan vaan ennemminkin siitä, että kulttuurin asema ylipäänsä on Suomen politiikassa marginaalissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kulttuurimäärärahat olivat vuoden 2012 tilinpäätöksen mukaan noin 432 miljoonaa euroa eli 0,81 prosenttia valtion menoista (Tilastokeskus 2014, 173). Myös viimeisimmän valtion talousarvion mukaan taiteen ja kulttuurin määrärahat ovat samaa

luokkaa, noin 463 miljoonaa euroa eli 0,83 prosenttia valtion menoista (Valtion talousarvioesitykset 2017). Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksen mukaan valtion taiteelle ja kulttuurille jakamia rahoja leikataan niin, että vuonna 2017 käytössä on 15 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuonna 2014 (Tilastokeskus 2014, 173; SKR 2015, 24). Myös museoille, teattereille ja orkestereille jaettava valtionosuutta ollaan kaavailtu uudistettavan siten, että siitä osa myönnettäisiin kulttuurilaitoksen tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen perustuen (OKM 2013; STM 2015, 27; SKR 2015, 61), mikä on ongelmallista, koska taiteen tuloksellisuuden mittaaminen käytännössä ei ole yksinkertaista. Tällöin herää kysymys, millaisia tuloksia taidelaitokselta oikein odotetaan – varsinkin, kun taiteellisen työn laatu ei ole yksi tuloksellisuuden mittareista (OKM 2013, 8).

Niin ikään kunnallisellakin puolella kulttuurin merkitys on heikossa asemassa. Vuosien 1997-2009 välillä kuntien kulttuuritoimialojen kokonaisrahoituksen kehitys ei ollut yhtä voimakasta kuin kuntien kaikkien toimialojen yhteensä: kun kunnan kaikkien menojen kasvu indeksoituna oli kasvanut luvusta 100 lukuun 180, oli kasvuluku kulttuuritoimessa 155 (Kangas & Kivistö 2011, 15). Kunnallisalan kehittämissäätiön tekemän selvityksen mukaan kulttuurin (poislukien kirjastot) ei koeta kuuluvan kunnan palveluihin yhtä vahvasti kuin muiden palveluiden. Tämä näkemys on kärjistynyt vuosien 1997-2009 välillä ja on voimakkaampi valtuutettujen keskuudessa kuin koko väestön. (KAKS 2009, 74-79) Hyvinvointia lisäävien odotusten myötä vaatimukset taidetta kohtaan ovat siis kasvaneet, mutta kunnalliset ja kansalliset julkiset rahoituskanavat eivät ole valmiita osoittamaan toiminnalle suurta tukea.

Kaikesta huolimatta Suomessa kuitenkin harrastetaan kulttuuria. Sähköisen kyselylomakkeen mukaan 58% miehistä (n=222) ja 72% naisista (n=453) käy vuosittain vähintään kuusi kertaa ainakin yhdessä kulttuurikohteessa (tosin luku luultavasti olisi merkittävästi pienempi ilman kirjastoja), ja 72% miehistä ja 90% naisista harrastavat vähintään kerran viikossa ainakin yhtä kulttuuriharrastusta. Ajankohtainen kiinnostus kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä suhteista vaikuttaa perustellulta, sillä harrastamisen syyksi mainitaan yleisimmin nimenomaan omasta hyvinvoinnista huolehtiminen. Kulttuuriharrastamista rajoittaa kiinnostamattoman sisällön lisäksi pääasiassa hinta, riittämättömät aukioloajat ja palveluiden sijainti. (Sokka et al. 2014, 24-25, 44, 51, 56)

Lyhyesti vielä mainittakoon, että taiteen ja kulttuurin positiivisten vaikutusten selvittäminen on ollut poliittisen keskustelun piirissä myös ulkomailla, joskin tarkempi viitekehys on vaihdellut eri maiden välillä. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa ollaan keskitytty taiteen vaikutuksiin ihmisten subjektiivisen hyvinvoinnin kannalta, kun taas Yhdysvalloissa keskustelua on käyty kulttuurisen osallistumisen vaikutuksista yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. (Crossick & Kaszynska 2016, 37-38, 59)

Tässä luvussa olen taustoittanut sitä poliittista ilmapiiriä, jossa olen rakentanut omaa tutkimustani. Olen esitellyt erityisesti niitä painopisteitä, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat nähneet oleellisiksi hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Toivon demonstroineeni jo aiemmin mainitsemaani huomiota siitä, että suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa kulttuurin rooliksi on pääasiassa määritelty taiteiden liittäminen erilaisten instituutioiden, hoitomuotojen ja -palvelujen pariin. Kiinnostus sen asian selvittämiseen, miksi taiteet luovat ihmiselle hyvinvointia tai mitä tarkoitusperiä taide palvelee ihmisten elämässä, loistaa kuitenkin poissaolollaan. Seuraavassa luvussa käsittelem poliittisen sfäärin sijaan sitä akateemista tutkimusta, mitä taiteiden hyvinvointivaikutuksista on kirjoitettu – ja tulen tekemään hyvin samankaltaisen huomion.

1.3. Aiempi tutkimus

Aiempaa tutkimusta kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista on hankala esitellä kohtaamatta ongelmia, jotka liittyvät käsitteiden kulttuuri, taide ja hyvinvointi monitulkintaisuuteen. Pitääkseni tutkielmani rakenteen selkeänä selitän käsitteellistä epätarkkuutta kuitenkin vasta myöhemmin, kun pyrin välttämään aiempien tutkimusten käsitteelliset sudenkuopat ja rakennan omalle tutkimukselleni (mielestäni) ehyemmän teoreettisen viitekehysten. Tässä luvussa keskityn liiemmin problematisoimatta niihin löytöihin, joita kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutusten tutkimisessa ollaan tehty.

Vuonna 1997 julkaistussa tutkimuksessa François Matarasso kertoo, että taiteiden ja terveyden välillä on pitkä ja hyvin tunnettu historia (Matarasso 1997, 64). Väite pitääkin paikkansa ainakin siinä mielessä, että teoilla ja esineillä, joita nykyään yleisesti pidetään taiteellisina, on uskottu olevan parantavia voimia jo kaukaisessa ihmishistoriassa (Belfiore

2016, 13-14). Tieteellisen tutkimuksen osalta tilanne kuitenkin on toinen. Ainakaan pitkä historia ei näy nykyisen suomalaisen hyvinvointipolitiikan kannalta keskeisissä julkaisuissa, vaan niiden lähteet koostuvat lähes täysin 1990- ja 2000-luvuilla tehdyistä tutkimuksista (von Brandenburg 2008; Sokka et al. 2014; Liikanen 2010; STM 2015). Samoin Isossa-Britanniassa nykyiselle taiteita käsittelevälle hyvinvointitutkimukselle on harvinaista viitata 1980-lukua edeltävään tutkimukseen (Clift & Camic 2016; Crossick & Kaszynska 2016). Tutkielmaani varten tekemäni taustoituksen sekä lukemieni lähdeluetteloiden valossa näyttäisikin siltä, että aiheen tutkiminen alkoi yleistymään 1990-luvulla ja saavutti nykyisen suosionsa vasta 2000-luvun puolella. Juuri Matarasson itsensä johtama kahdeksan case-tutkimusta kokoava monimetodinen työ nosti pöydälle monia havaintoja taiteen vaikutuksista: kulttuuritapahtumiin osallistuminen auttoi osallistujia luomaan uusia ihmissuhteita sekä vahvisti heidän itseluottamustaan, vanhukset kertoivat taiteilun ja musisoinnin saaneen heidät tuntemaan olonsa paremmaksi, taideprojekti auttoi alkoholinkäyttäjiä pysymään raittiina – sekä, yksinkertaisesti, huomattava enemmistö niin lapsista kuin aikuisistakin kertoi taideprojektiin osallistumisen tehneen heistä onnellisempia (tai iloisempia, engl. *happier*) (Matarasso 1997, 7-13, 26-34, 64-67, 74,-75). Tutkimus kuitenkin käsittelee osallistavaa taidetta, mikä jää oman tutkimukseni ulkopuolelle, sillä osallistavassa taiteessa osallistujalla itsellään on rooli taiteen tekemisessä – hän on muutakin kuin vain taiteen “kokija”.

2000-luvulta lähtien on tuotettu huomattava määrä uutta tietoa taiteiden vaikutuksista myös kokijuuden näkökulmasta. Eräs merkittävä tutkimus oli Boinkum Benson Konlaanin väitöskirja vuodelta 2001, jossa kymmenvuotiseen seurantaan perustuvan aineiston valossa perustellaan vapaa-ajan kulttuuriharrastuksilla – ainakin elokuvilla, konserteilla, taidenäyttelyillä ja museovierailuilla – olevan oma itsenäinen vaikutuksensa niin koettuun terveyteen (engl. *perceived-health*) kuin eloonjäämiseenkin (engl. *survival*) (Konlaan 2001, 7-8, 53). Sittemmin myös Suomessa on tehty tutkimuksia, joiden mukaan kulttuuritilaisuuksissa käyvät ja etenkin yhdessä toisten kanssa kulttuuria harrastavat ihmiset elävät kauemmin ja terveempinä kuin sellaiset, joiden kulttuurin harrastaminen on vähäistä. Tutkimuksissa ikä, sukupuoli, lihavuus, sosiaalinen asema, koulutus, työllisyys, asuinpaikka, terveyskäyttäytyminen (tupakointi, alkoholinkäyttö ja liikunta), mielenterveys tai terveydentila eivät pystyneet selittämään eroa harrastavien ja harrastamattomien eloonjäämisessä. (Hyypä 2013, 19-22; Hyypä et al. 2005)

Elinajanodotteeseen liittyvien kysymysten lisäksi lukuisten tutkimusten kiinnostuksen kohteena on ollut, kuinka määrätynlainen taide tai luova tekeminen vaikuttavat ihmisten hoidossa ja kuntoutumisessa. Taiteenlajeista musiikki on selkeästi kaikkein tutkituin (Crossick & Kaszynska 2016, 101; Liikanen 2010, 60). Vuonna 2011 julkaistiin 103 tutkimuksen arvio, jonka mukaan sairaalaympäristössä toteutetut musiikki-interventiot vaikuttavat positiivisesti hyvin erilaisissa yhteyksissä: ne muun muassa vaikuttavat myönteisesti vastasyntyneen painonnousuun ja happisaturaatioon, laskevat sydän- ja verisuonitautipotilaiden stressiä, ahdistusta ja verenpainetta, sekä auttavat leikkauksen jälkeisessä kivunhallinnassa (Staricoff & Clift 2011, 4-5, 12-14, 16-19). Myös suomalaisessa tutkimuksessa osoitettiin, että ne aivoinfarktipotilaat, jotka kuuntelivat musiikkia päivittäin, toipuivat nopeammin kuin sellaiset potilaat, jotka kuuntelivat äänikirjoja tai eivät kuunnelleet mitään (Särkämö et al. 2008). Musiikin lisäksi toki muitakin taiteenlajeja on tutkittu. Visuaalisten taiteiden on muun muassa todettu parantavan potilaiden viihtyvyyttä sairaalassa, vaikuttavan positiivisesti kivunsietokykyyn sekä lyhentävän sairaalassa vietettyä aikaa (Lankston et al. 2010), ja luovan tunnepohjaisen kirjoittamisen (engl. *emotional writing*) on puolestaan havaittu vaikuttavan myönteisesti HIV-potilaiden hoidon tehokkuuteen (Petrie et al. 2004). Kokemuksellisten hyötyjen näkökulmasta Liikanen kuvailee väitöskirjassaan, kuinka musiikin lisäksi myös tanssi, käsityöt ja lukeminen olivat viihtyvyyden kannalta tärkeitä asioita sairaalan potilaille, ja kuinka asukkaiden itsetunto kohosi elokuvien ja draaman kautta kehitysvammaisten palvelukodissa (Liikanen 2003, 115-119).

Tietoa tämänkaltaisista tutkimuksista on koottu yhteen muun muassa Taiku-toimintaohjelmassa (Liikanen 2010) sekä brittiläisen AHRC:n raportissa *Understanding the Value of Arts and Culture* (Crossick & Kaszynska 2016). Taiku-ohjelmassa tutkimusten tulokset on tiivistetty kymmeneen yleiseen väittämään: 1. Koettu hyvinvointi ja elämänlaatu lisääntyvät kulttuuritoiminnan myötä, 2. Kulttuuri lisää sosiaalista yhdessäoloa, sosiaalista pääomaa ja aktivoi kanssakäymiseen, 3. Osallistumalla kulttuuriharrastuksiin ihminen tuntee kuuluvansa johonkin itseään tukevaan yhteisöön, 4. Osallistumalla kulttuuritoimintaan ihminen tuntee saavuttavansa jotakin sekä hallitsevansa tilanteita ja ympäristöään paremmin, 5. Itsetunto vahvistuu taide- ja kulttuuriharrastusten myötä saatujen uusien kokemusten, kommunikoinnin, avoimuuden ja empatian tunteiden myötä, 6. Aktiivinen kulttuuriharrastaminen vaikuttaa elinajan odotetta pidentävästi, 7. Kulttuuriin osallistumisen

seurauksena on mitattu fysiologisia muutoksia stressitasossa, verenpaineen laskuna ja hormonaalisina tasoina, 8. Kulttuuri, taide ja sosiokulttuurinen toiminta vaikuttavat myönteisesti muisti- ja aivotoimintoihin, 9. Työhyvinvointi lisääntyy kulttuurin myötä, sekä 10. Luonnolla ja rakennetulla ympäristöllä (myös hoitoympäristöllä) on vaikutuksia hyvinvoinnille. (Liikanen 2010, 58-66)

Suhtaudun Taiku-ohjelman yleisiin johtopäätöksiin epäilevästi, sillä kulttuuritoiminta ja -harrastukset kattavat laajan kirjon erilaisia aktiviteetteja ja taiteet pitävät sisällään valtavan määrän erilaista materiaalia. Vaikka taiteiden hyvinvointivaikutuksista onkin olemassa paljon tietoa, ei mielestäni ole vielä perusteltua väittää, että kaikki kulttuuritoiminta vaikuttaa jokaisen ihmisen kohdalla yllä luetellulla tavalla. Vaikuttaako romaanin yksin lukeminen teekupin ääressä ihmiseen samalla tavalla kuin riehuminen punkrock-konsertissa kaveriporukan kanssa? Myös ihmisten oma suhtautuminen eri kulttuuriaktiviteetteja kohtaan on sivuutettu täysin. Luoko oopperassa käynti samanlaisen kokemuksen klassisen laulun harrastajalle kuin hänen velvollisuudentunteesta mukaan tullee puolisolleen? Nykytutkimus on ottanut tällaisia kysymyksiä huomioon varsin vähän – tosin muutamien tutkimusten perusteella mahdollisuudella vaikuttaa kuuntelemaansa musiikkiin ja seinille ripustettuun kuvataiteeseen on alustavasti todettu olevan positiivinen vaikutus sairaalan potilaiden psykologiselle hyvinvoinnille (Bungay et al. 2014, 40, 52). Kulttuuritoimintaa ei voi käsitellä samalla tapaa kuin vitamiinipillereitä: se ei ole kiteytymä ”koettua hyvinvointia”, ”sosiaalista pääomaa” ja ”tilanteiden hallintaa”, joka imeytyy osallistumisen kautta ihmiseen. En esitä kritiikkiä kiistääkseni lueteltujen vaikutusten todellisuutta *oikeissa olosuhteissa* vaan saattaakseni huomion siihen, että vaikutusten mekanismien on oltava monimutkaisempia, kuin mitä Taiku-ohjelma antaa ymmärtää.

En suinkaan ole ensimmäinen, joka on tehnyt tämän huomion. Cecilia von Brandenburg – joka on aiemmin kirjoittanut opetusministeriön tilauksesta taiteen soveltavasta käytöstä hyvinvoinnin edistäjänä (von Brandenburg 2008) – maalaa huolestuttavan kuvan siitä, mihin nykytutkimus ja -politikointi on menossa:

Terveellisyysarviointiin voidaan käyttää mittaristoa, jotta voidaan varmentaa, että ollaan ”oikeanlaisen” taiteen äärellä. – – Terveyttä edistävän taiteen aineisto kootaan, arvioidaan ja saatetaan kaikkien saataville esimerkiksi nettisivustojen kautta. Hyvät käytännöt kootaan laajemmaksi tutkimusaineistoksi, jota arvioidaan teoreettisesti. Tulokset saatetaan

tiedoksi viranomaisille. Näin kansalaiset voivat jatkossa nauttia taiteesta viranomaisten edellyttämällä, terveellisellä tavalla.

– – Onko taiteen terveysvaikutuksista kehkeytymässä asiantuntijuuden kenttä, jossa yksittäisen ihmisen kokemuksella ei ole enää merkitystä?

Ihmisen olemukseen ja paikkaan liittyvä pohdinta on nyt ajankohtaista. Objektiviseen ja varmaan tietoon pyrkimisessä saattaa tutkimuksessa rajautua ulos tärkeitä vaikutusyhteyksiä. (von Brandenburg 2012, 257-258)

Kokemuksellisen puolen huomiotta jättäminen saattaa selittyä nimenomaan tutkimusten välisen yhtenäisen viitekehyksen puutteella – juuri sillä teoreettisella aukolla, jota pyrin kaventamaan. Aiemmin mainitussa Arts and Humanities Research Councilin raportissa esitetään huolta siitä, että terveyttä ja hyvinvointia käsittelevät tutkimukset ovat paitsi keskenään huonosti vertailukelpoisia myös usein heikosti suunniteltuja, mikä voi johtua siitä, ettei lääketiede ja taiteentutkimus jaa yhteistä metodologiaa (Crossick & Kaszynska 2016, 100-101, 110-111, 122-123).

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa taidekokemuksen ja hyvinvoinnin välistä suhdetta ollaan pohdittu vain vähän. Taidekokemusten nautinnollisuutta ja merkityksellisyyttä on pyritty ymmärtämään Maaria Lingon kirjassa Aitojen elämysten kaipuu (Linko 1998). Linko havaitsi, että taiteiden harrastaminen on sosiaalisesti rakentunut ilmiö, joka virittää yleisön sensitiiviseksi kokemusten emotionaalisille ulottuvuuksille. Suuri osa kuvataiteen ja käsitöiden kokijoista sekä menestyskirjojen lukijoista harrastivat taidetta kukin omalla yksityisellä tavallaan ja hakivat taiteista voimakkaita tunne-elämyksiä, terapeuttisuutta, ja tunnetta itsensä toteuttamisesta. Taide-elämykset tuottivat nautintoa, vähensivät epävarmuutta, sekä eheyttivät kokijoita. Tutkimusta ei kuitenkaan oltu yhdistetty hyvinvointiin liittyvään tutkimukseen, vaan taideharrastuksia tulkittiin yksilöllistymistä ja ”aitoja tunteita” (postemotionaalisen teorian viitekehyksessä) mahdollistavan toimintana. (Linko 1998, 61-68)

Toisin kuin saattaisi ajatella, taidekokemusten vaikutukset ihmisten hyvinvointiin on tutkitumpi aihe kliinisestä näkökulmasta kuin humanistisesta yksilön kokemuksiin ja tavoitteisiin keskittyvästä näkökulmasta. Mielestäni hyvinvointi ei ole käsite, jonka tulisi nousta merkitykselliseksi ainoastaan hoitotyön yhteydessä. Mikäli hyvinvointitutkimus keskittyy ainoastaan hoidollisiin konteksteihin, rajaamme monia hyvinvoinnin lisäämistä mahdollistavia aiheita tutkimuksen ulkopuolelle. Taiteen vaikutuksia terveyteen ja

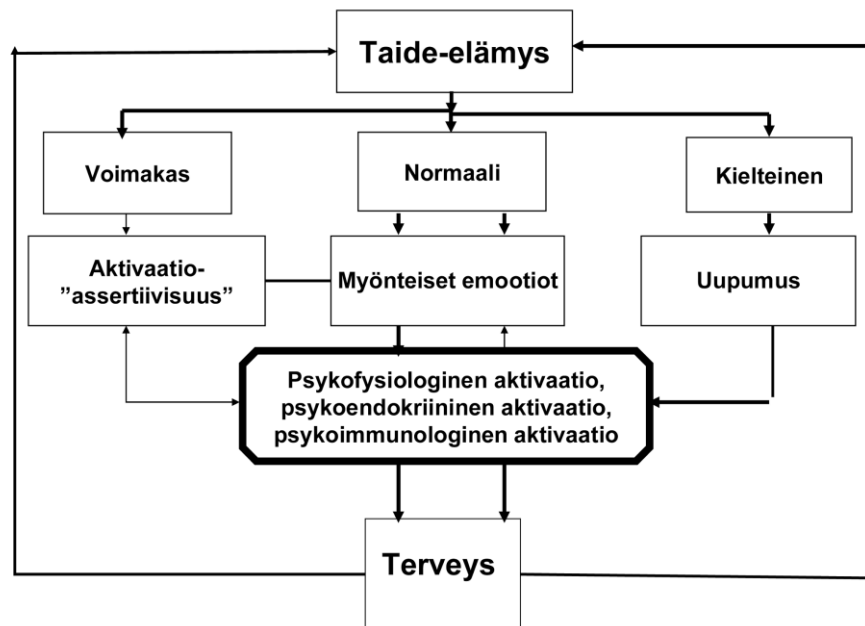
hyvinvointiin voidaankin tarkastella kahdesta eri näkökulmasta: taide *hoidossa* (engl. *art in therapy*) eli osana kliinisiä diagnooseja ja hoitomuotoja, ja taide *hoitona* (engl. *art as therapy*), jonka mukaan taidekokemus on lähtökohtaisesti parantava ja katarttinen (Madden & Bloom 2004, 139-140). Vaikuttaa siltä, että niin hyvinvointipolitiikka kuin hyvinvointitutkimuskin ovat lukkiutuneet ensin mainittuun näkökulmaan, vaikka taiteiden harrastaminen arkisessa elämässä mahdollistaa jälkimmäisen näkökulman hyödyntämisen huomattavasti paremmin. Taide ei ole vitamiinipilleri ja vielä vähemmän se on ihmelääke. Taiteiden hyvinvointivaikutukset ovat kontekstisidonnaisia ja ne olosuhteet, jotka mahdollistavat nämä vaikutukset, ovat pitkälti tuntematonta aluetta. Juuri tätä tutkimuksellista aukkoa pyrin kuromaan umpeen.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. Hyvinvointivaikutusten selittäminen holistisesta ihmiskäsityksestä käsin

Onneksi taiteiden hyvinvointivaikutusten selittäminen ei ole täysin sivuutettu aihe. Vaikutuksia on yleensä selitetty joko holistisesta ihmiskäsityksestä käsin – siksi, että ihmisen mieli, ruumis, kokemusmaailmaa ja niin edelleen luovat yhden kokonaisuuden, jonka osia ei käytännössä voi erottaa toisistaan – tai psykofysiologisen aktivaation kautta – siksi, että ihmisen mieli ja tunteet aiheuttavat reaktiota fyysisessä kehossa ja päinvastoin (Hyypä 2013, 54, 126-128; Hyypä & Liikanen 2005, 41-42; Kandel 2012, 444; Liikanen 2003, 25). Koska nämä näkemykset ovat melko läheisiä, viitataan jatkossa ainoastaan holistiseen ihmiskuvaan. Selitysmalli perustuu nykyaikaisille psykologisille käsityksille ja antaa mielestäni erinomaisen lähtökohdan taidekokemuksen tutkimukselle.

Syystä tai toisesta hyvinvointivaikutusten yhteydessä teorian kehittäminen on kuitenkin jäänyt vähäiseksi. Karkea yksinkertaistaminen tulee ilmi esimerkiksi Taiku-ohjelman yhteydessä esitetystä kaaviosta (KUVIO 1).



KUVIO 1. Markku T. Hyypän kaavio Taiku-ohjelmassa (Liikanen 2010, 65, Kuvio 6).

Kaavion mukaan taide-elämys voi olla kolmenlainen – voimakas, normaali tai kielteinen – ja aiheuttaa joko myönteisiä emootioita tai uupumusta. Myönteiset emootiot muuntuvat psykofysiologisen aktivaation kautta terveydeksi. Mutta onko asia näin yksinkertainen: jakautuuko taide-elämykset ja niiden aiheuttamat tuntemukset jonkinlaiselle positiivinen–negatiivinen -akselille? Eikö taide-elämys voikin olla esimerkiksi hauska, surullinen, jännittävä, rentoututtava, mieltä avartava, naiivi, henkeäsalpaava, inhottava, kiehtova tai pitkästyttävä? Näiden tuntemusten asettaminen binaariselle positiivinen–negatiivinen -akselille ei ole yksiselitteistä tai antoisakaan, eikä nähdäkseni kuvaa todellista inhimillistä kokemusmaailmaa. Lisäksi voisi kysyä, ovatko taide-elämykset ja niiden aiheuttamat emootiot ylipäänsä erotettavissa toisistaan, kuten kaavio ehdottaa. Voiko kokemus olla hauska, jos se ei aiheuta huvittuneisuuden tunnetta? Tämän tyyppiset kysymykset osoittavat, kuinka heikosti kaaviossa esitetty malli kestää tarkempaa tarkastelua.

En kuitenkaan näe tarpeelliseksi luopua holistisesta ihmiskuvasta taiteiden hyvinvointivaikutusten selittäjänä. Sen sijaan uskon, että tutkimalla taidekokemusten ja hyvinvoinnin yhteyttä tarkemmin teoria voi kehittyä ja sen yksityiskohdat selkeytyä. Kaavion kipupisteisiin löytyykin apua hyvinvointitutkimuksen ulkopuolelta. Neurotieteiden sisälle on muodostunut uusi tutkimuksen ala, neuroestetiikka, joka keskittyy esteettisten kokemusten (yleensä taidekokemusten) vaikutuksiin ihmisen aivoissa ja kehossa. Tutkimukset paitsi osoittavat, mitä ihmisessä fysiologisesti tapahtuu taidetta kokiessamme, ne myös antavat vihjeitä siitä, mistä kokemuksemme juontavat.

Neurotieteiden näkökulmasta taidekokemukset alkavat aistinelinten keräämästä informaatiosta, esimerkiksi silmän verkkokalvolle osuvasta valosta, jota käsitellään aivoissa hermosolujen lähettämien sähköisten impulssien eli toimintapotentiaalien avulla. Perustuen aiempiin kokemuksiin, aivot luovat saamaansa informaatiota hyödyntäen sisäisen representaation ulkomaailmasta ja tarpeen vaatiessa pistää aluille tilanteeseen sopivan reaktion, joka puolestaan voidaan tulkita tunteeksi. Tällä tavoin aisti-informaatio, ajatus, tunne, muisti ja toiminta integroituvat aivoissa yhdeksi kokemukseksi. (Kandel 2012, 231-234, 349-351) Itse asiassa taidekokemusten lisäksi myös muut inhimilliset kokemukset syntyvät samalla tavalla. Ihmisellä ei ole erillistä taideaistia eikä aivoissa erillistä taidemoduulia. Taide koetaan samojen rakenteiden ja mekanismien kautta, kuin muutkin elämykset. Toisaalta sama

pitää paikkansa myös päinvastoin, mikä selittää sen, että esteettiset kokemukset eivät ole rajoittuneita vain taiteisiin. (Chatterjee 2013, 142, 181-184).

Taidekokemuksen vaikutuksia voi tutkia useastakin näkökulmasta, mutta yksi suosituimmista aiheista on niiden herättämät tunteet. Tämä onkin holistisen ihmiskäsityksen viitekehyksessä merkittävä tutkimusaihe mikäli oletamme, että taiteiden herättämät tunteet todella ovat havaittujen terveystaustojen taustalla.

Selitystä sille, miksi taiteet ylipäänsä aiheuttavat kokijoissaan tunnereaktion, on haettu ihmisten empatiakyvystä eli kyvystä tunnistaa ja samaistua toisen tunnetiloihin. Psykologiassa puhutaan myös läheisestä mielen teorian käsitteestä, jolla tarkoitetaan yksilön saavuttamaa ymmärrystä siitä, että hänen itsensä tavoin myös toisilla (ihmisillä) on mieli. (Kandel 2012, 403, 406) Tämä tulkinta on saanut tukea kädellisillä (engl. *primate*) havaituista peilisoluista (engl. *mirror neurons*), jotka luovat neurofysiologisen pohjan ihmisen kyvylle tunnistaa toisten yksilöiden tunteita, ajatuksia ja toimintoja. Peilisoluilla tarkoitetaan hermosoluja, jotka jäljittelevät toisen ihmisen tai olennon toimintaa tai tämän oletettuja tuntemuksia; havaitun toiminnan tai oletetun tuntemuksen tuottamiseen vaadittavat hermosolut aktivoituvat myös havaitsijan aivoissa. Neurotutkijat arvelevat, että peilaamista tapahtuu myös emootioiden tunnistamisen ja taiteiden aiheuttamien reaktioiden taustalla. (Hyypä 2013, 51-52; Kandel 2012, 447; Calvo-Merino & Haggard 2011, 533-534; Gallese 2011, 455-458)

Neurotutkimus on myös erittäin tehokas selittämään taiteiden välittömiä kehollisia vaikutuksia. Aivoissa on lukuisia kemiallisia viestiaiaineita, joiden erittyminen käynnistyy mielihyvän ja positiivisten tunnekokemusten aikana, eivätkä taidekokemuksista juontuvat reaktiot eroa tässä muista tunnekokemuksista. Taidekokemukset tuottavat mielihyvää muun muassa dopamiinin avulla, joka on tyypillisesti yhteydessä oppimiseen liittyvässä palkitsemisessa, sekä oksytosiinin avulla, jonka tiedetään lisäävän ihmisten välistä yhteenkuuluvuutta. (Hyypä 2013, 52; Hyypä & Liikanen 2005, 61-62; Kandel 2012, 422-429)

Tiivistääkseni, taiteiden hyvinvointitutkimus on pitkään ollut pääasiassa kiinnostunut etsimään konkreettisia yhteyksiä taiteiden sekä hoitotyön välillä. Teoreettinen perusta sille, mihin nämä hyödyt perustuvat, on jäänyt hyvin vähäiselle huomiolle. Neuroesteettinen tutkimus on kuitenkin jossain määrin onnistunut selittämään taidekokemusten psykologiaa ja niiden aiheuttamia välittömiä reaktioita aivoissa ja kehossa. Vaikka niiden vaikutus

hyvinvointiin liittyviin asioihin on toistaiseksi avoin kysymys, teoreettinen aukko hyvinvointitutkimuksen ja neuroesteettisten havaintojen välillä ei nähdäkseni ole valtava.

2.2. Käsitteet

Hyvinvointi, taide ja kulttuuri ovat käsitteitä, joiden määritelmät vaihtelevat asiayhteydestä riippuen. Tutkimuskirjallisuus ei valitettavasti ole tässä suhteessa poikkeus. Taiteiden hyvinvointivaikutusten tutkimiseen kuuluukin merkittäviä teoreettisia haasteita, jotka juontavat juurensa epäyhdenmukaiseen käsitteiden määrittelyyn tutkimusten välillä ja toisinaan niiden epäjohdonmukaiseen käyttöön yksittäisen julkaisun sisälläkin. Taide ollaan usein liitetty yhteen kulttuurin kanssa, mutta niiden välinen ero on harvoin tehty selkeäksi. Sama ongelma esiintyy myös käsitteiden hyvinvointi ja terveys välillä – ja joskus mukana esiintyy muitakin läheisiä käsitteitä kuten koettu hyvinvointi tai elämänlaatu. Käsitteiden epätarkka käyttö ei välttämättä ole suuri ongelma yksittäisen tutkimuksen ymmärtämisen kohdalla, mutta laajemmin se johtaa paitsi tutkimusten välisen vertailun vaikeutumiseen myös tutkimuksia kokoavien julkaisujen yhteenvetojen heikkenemiseen. Kuinka tulisi suhtautua esimerkiksi yleisiin väitteisiin, joiden mukaan kulttuuri lisää yhteenkuuluvuutta tai pidentää ikää, jos ne perustuvat tutkimuksiin, joissa sana kulttuuri on saattanut tarkoittaa hyvinkin eri asioita?

Tästä syystä pyrin erittelemään käyttämäni käsitteet mahdollisimman yksiselitteisesti. Käsitteiden yhtenäistämistä edesauttaakseni lähdin rakentamaan niitä Taiku-ohjelman määritelmistä käsin, sillä kyseinen julkaisu on ollut merkittävä taiteiden hyvinvointivaikutusten tutkimisen kentällä ainakin Suomessa. Valitettavasti käsitteiden määrittely ei kuitenkaan kuulu kyseisen toimintaohjelman vahvuuksiin. Määritellessäni käsitteet uudelleen omaa tutkielmaani varten pyrin joka tapauksessa rakentamaan Taiku-ohjelman määritelmien päälle ja luomaan selkeän viitekehyksen nimenomaan taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksien tutkimiselle.

2.2.1. *Kulttuuri*

Aivan aluksi koen käsitteenmäärittelyssä oleelliseksi tehdä eron kulttuurin ja taiteen välille. Taiku-ohjelmassa kulttuurin käsitettä ei määritellä käyttökelpoisella tavalla. Sen todetaan laajimmillaan viittaavan kaikkeen siihen, mitä ihminen on tehnyt ihmiskunnan historian aikana, mutta ohjelmassa itsessään ei oteta kantaa siihen, kuuluisiko sitä käyttää tällä tavalla. Kun käsite näin ollaan jätetty avoimeksi, ei auta, että luovuudella mainitaan olevan “siinä” erityinen rooli. Myös yksilöiden ja ryhmien muuntuvat elämäntavat ja koko kansalaisyhteiskunnan toiminta mainitaan olevan kulttuurin käsitteen piiriä. Kuitenkin, kulttuuri-sanaa käytetään toimintaohjelmassa paljon edellä mainittua suppeammassa merkityksessä, lähes synonyyminomaisesti taiteen kanssa – vaikkakin käsittäen laajemman kentän taiteidenkaltaisia aloja, sillä myös taiteen mainitaan oleva osa kulttuuria. Käsitteiden synonyymisyys ilmenee esimerkiksi käytettäessä sanoja taide- ja kulttuuritoiminta samanarvoisessa yhteydessä, sekä toimenpide-ehdotusten 10 ja 16 muotoiluissa: niiden mukaan “Taide- ja kulttuurilaitoksia sekä muita kulttuurialan toimijoita kannustetaan –” ja “Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten näkökulmaa vahvistetaan –”. (Liikanen 2010, 17, 20, 33, 36) Tulkintani on, että sanalla kulttuuri viitataan asiayhteydestä riippuen eri asioihin, jolloin käsitteen käyttökelpoisuus voidaan asettaa kyseenalaiseksi.

Tässä tutkielmassa käsitän kulttuurin laajassa mielessä samaan tapaan kuin esimerkiksi Erik Ahlman sitä kuvaili kirjassa *Kulttuurin perustekijöitä* (Ahlman 1976). Kulttuuri on ihmisen luomis- ja muovaustyön tulosta. Tässä mielessä se asettuu ikään kuin vastapariksi luonnolle. Luonto on olemassa ihmisestä riippumatta, mutta kulttuuria on olemassa vasta, kun ihminen tietoisesti muovaa luontoa. Työkalujen kehittäminen, rakennusten rakentaminen ja maanviljely ovat hyviä esimerkkejä kulttuurisesta toiminnasta, sillä ne ulottuvat historiallisesti kauas menneisyyteen ja ovat edelleen osa nykyaikaisia yhteiskuntia. Myös arvot – eli ne pyrkimykset, jotka ajavat luonnon muovaamista eteenpäin – ovat osa kulttuuria. Näitä arvoja ylläpidetään kulttuurisissa yhteisöissä ja ne voivat olla erilaisia eri aikoina ja eri paikoissa. Tästä syystä voimme ainakin käsitteellisessä mielessä puhua eri kulttuureista. Perimmältään jokaisella ihmisellä toki on oma arvomaailmansa, mutta sitäkään ei voi täysin erottaa niin sanotusta yhteisön kulttuuriethoksesta. (Ahlman 1976, 14-15, 18) Lisäisin

Ahlmanin määritelmään myös sen, että luonnon lisäksi myös olemassa olevan kulttuurin muovaaminen (tai pyrkimys muovata sitä) on kulttuurista toimintaa.

Kulttuuri pitää siis sisällään konkreettisten esineiden, rakennusten ja muun materian lisäksi opittuja arvojärjestelmiä ja käyttäytymistapoja. Siispä määritelmäni mukaan myös uskonto, politiikka, teknologia ja taide ovat osa kulttuuria – kuten on myös se, millaisessa arvossa niitä yhteisöllisesti pidetään. Vaikka taide onkin osa kulttuuria, se ei ole siinä määrin poikkeava tai erityislaatuinen osa muista kulttuurin tuotoksista, että sanaa kulttuuri itsessään tulisi käyttää synonyyminomaisesti taiteen kanssa. Kulttuuri tässä merkityksessä ei ole oman tutkimukseni kannalta yhtä merkittävässä asemassa kuin taide, mutta koen silti sen määrittelyn olleen tarpeellista: sanan kulttuuri käyttäminen vuoroin samassa tarkoituksessa taiteen kanssa ja vuoroin sen laajemmassa merkityksessä aiheuttaa ainoastaan käsitteellistä epäselvyyttä, ja se on ollut surullisen yleistä hyvinvointitutkimusta käsittelevän kirjallisuuden yhteydessä.

2.2.2. Taide

Myös taiteen määrittely jää Taiku-ohjelmassa puolitiehen. Ohjelmassa kuvaillaan, millaista taide on, mutta ei *mitä* se on. Taiteen kerrotaan olevan erityinen tapa ilmaista itseään ja toteuttaa luovuuttaan; ja että se käsittelee ihmisenä olemisen kysymyksiä kokonaisvaltaisesti; ja että taiteelliselle ilmaisulle on luonteenomaista, että siinä tieto, taito, tunne ja tahto vaikuttavat yhdessä (Liikanen 2010, 36). Tällaiset kuvailut eivät selitä paljoakaan. Käytännössä Taiku-ohjelmassa sana taide esiintyy vakiintuneiden taidemuotojen yhteydessä: esimerkiksi kuvataide-, musiikki-, kirjallisuus-, draama-, tanssi- ym. terapioiden käyttöä kutsutaan taiteen soveltamiseksi osana hoito- ja hoivatyötä sekä kuntoutumista (Liikanen 2010, 27). Paikkansa vakiinnuttaneet taidelajit tarkoittaa kuitenkin huomattavasti eri asiaa, kuin kappaleen alussa mainitut kuvaukset.

Taide on sanana arvolatautunut ja siksi sen määrittely on vaikeaa. Siitä, onko jokin teos tai esitys taidetta, voi kiistellä ainakin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan kiistellä teoksen laadusta. Esimerkiksi Max Horkheimer ja Theodor Adorno kritisoivat jo 1940-luvulla sitä, että taiteen tekeminen on muuttunut imitoinnin kaltaiseksi teollisuudeksi ja järjelle vaaralliseksi esteettiseksi barbarismiksi (Horkheimer & Adorno 2002, 94-135). Tässä

yhteydessä sana kulttuuriteollisuus onkin loukkaus taiteen laatua ja sen tekemisen mentaliteettia kohtaan. Tämän suuntainen kritiikki ei kuitenkaan kumoa sitä asiaa, että monet ihmiset kokevat aitoa nautintoa myös populaaritaiteen teoksista, minkä voidaan nähdä viittaavan laadulliseen samanarvoisuuteen niin sanotun korkean taiteen kanssa (Shusterman 2000, 177-188). Vaikka kulttuuriteollisuus ja populaaritaide eivät suoranaisesti tarkoitaakaan samaa asiaa, ovat esimerkit mielestäni vertailukelpoisia puhuttaessa taiteen määrittelystä laadullisin perustein. Tästä näkökulmasta taiteen määrittelyssä kiistanalaista on siis se, täyttääkö teos laadullisia kriteerejä: Horkheimer ja Adorno painottivat omalaatuisuutta ja älyllistä haastavuutta, Shusterman puolestaan nautinnollisuutta. Mikäli laadulliset kriteerit eivät toteudu, kyseessä ei ole “oikeaa taidetta”.

Toinen näkökulma taiteen määrittelyyn on muotoon perustuva. Ollakseen taidetta teokselta vaaditaan, että se kuuluu johonkin määrättyyn lajityyppiin. Esimerkiksi Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö listaa verkkosivuillaan taiteen ja kulttuurin alat. Niihin kuuluvat audiovisuaalinen kulttuuri, kuvataide, kirjallisuus, muotoilu, näyttämötaide, rakennustaide, sarjakuva, sirkustaide, musiikki ja tanssitaide. Monet luetellut alat yhä jakaantuvat alalajeihin. (OKM-verkkosivut) Määritelmän ei välttämättä tarvitse olla tiukkarajainen: lajityyppien määrittelyssä on mahdollista joustaa esimerkiksi *family resemblance* -ideaa hyödyntäen. Sen perusajatuksen mukaan taide tulisi jättää avoimeksi käsitteeksi, joka saa laajentua uusien erilaisten teosten ja ilmaisumuotojen myötä. Uuden sisällön tulee kuitenkin muistuttaa jo olemassaolevaa taidetta riittävässä määrin. (Weitz 1956, 27-35) Voi olla myös perusteltua lähteä siitä ajatuksesta, että jyrkkiä rajoja taiteen eri lajityyppien välillä ei ylipäänsä ole olemassa. Sen sijaan on tietynlaisia laatupiirteitä, jotka lähestyvät rajojaan – siksi esimerkiksi raja proosan ja runouden välillä ei ole jyrkkä vaan asteittainen. (Dewey 2010, 272, 274-275)

Luomalla taiteen rajat edellä mainituista näkökulmista on ainakin periaatteessa mahdollista erottaa taiteellinen teos ei-taiteellisesta. Ei kuitenkaan ole olemassa yksimielisyyttä siitä, kenen määritelmää tulisi seurata. Eräs lähestymistapa on antaa valta institutionaalisille määrittelyille. Tällöin taidemaailma (engl. *artworld*) eli eri taideinstituutiot (museot, galleriat, akatemit, yms.) ja yksittäiset ihmiset (kriitikot, taiteilijat, yms.) määrittelevät, mikä on taidetta. (Belfiore & Bennett 2008, 17) Mainittakoon, että yleisesti hyväksyttyä taidemääritelmää ei taidemaailmassa ole syntynyt. Institutionaaliset määritelmät ovat jatkuvassa muutoksessa ja neuvottelun alaisia.

Yksiselitteisesti parasta taiteen määritelmää ei siis ole olemassa. Johtuen siitä, että aiempi hyvinvointitutkimus on pitkälti ollut kiinnostunut erilaisten taiteenmuotojen vaikutuksiin ihmisen terveydentilassa ja hyvinvoinnissa, myös tässä tutkielmassa käyttämäni määritelmä perustuu muodollisiin perusteisiin. Yllä mainitsemani opetus- ja kulttuuriministeriön laatima lista taiteen ja kulttuurin aloista palvelee tätä tarkoitusta varsin hyvin. Yksittäisiä teoksia ja esityksiä lueteltujen taiteen alojen sisällä kutsun taideteoksiksi ja -esityksiksi tai taideobjekteiksi. Taide, asiayhteydestä riippuen, voi viitata joko yksittäiseen tai useampaan taiteenlajiin tai taideobjektiin, tai abstraktissa mielessä koko siihen kenttään, minkä ne yhdessä luovat. Toisin sanoen, määrittelen taiteen audiovisuaalisen kulttuurin, kuvataiteen, kirjallisuuden, muotoilun, näyttämötaiteen, rakennustaiteen, sarjakuvan, sirkustaiteen, musiikin ja tanssitaiteen sekä niiden tuotosten luomaksi kokonaisuudeksi.

Myönnettäköön, että OKM:n listaus jättää joitain taiteenkaltaisia lajeja tulkinnanvaraisiksi: ei ole selvää, kuuluuko esimerkiksi graffitimaalaukset kuvataiteen, taikanäytökset näyttämö- tai sirkustaiteen, tai stand up -komiikka näyttämötaiteen piiriin. Samoin jää epäselväksi, onko ei-digitaalisilla peleillä kuten kortti-, lauta- tai roolipeleillä paikkaa taiteen kentällä (digitaaliset pelit mainitaan osana audiovisuaalista kulttuuria). Nämä rajatapaukset eivät käytännössä vaikuta tutkimustyöhöni, sillä ne eivät saaneet keskeistä roolia tekemissäni haastatteluissa, mutta koen silti hyväksi tavaksi reflektoida käyttämäni käsitteen kipupisteitä. Toisaalta rajauksen vuoksi myös urheilun tutkiminen jää tutkielmani ulkopuolelle, mikä on tässä tapauksessa hyvä asia, sillä liikunnan laajalti tunnetut myönteiset terveysvaikutukset monimutkaistaisivat taidekokemuksen tarkastelua huomattavasti (Hyypä 2013, 98).

Vaikka Taiku-ohjelmassa kulttuurin ja taiteen käsitteiden välillä on samankaltaisuutta, pyrin tässä tutkielmassa pitämään ne toisistaan selvästi erillisinä asioina. En viittaa kulttuurilla taideteoksiin tai -esityksiin tai muuhun taiteelliseen toimintaan. Kirjoitan taiteesta taiteena, ja jos jokin muistuttaa taidetta, on se taiteenkaltaista. Kulttuuri sen sijaan on huomattavasti laajempi käsite, joka kuvaa niitä monimutkaista systeemejä, jotka ovat luotu ja muuttuneet – ja yhä muuttuvat – ihmisen pyrkimyksestä muovata luontoa.

2.2.3. *Taidekokemus*

Viitekehysesni keskeisenä käsitteenä ei kaikesta huolimatta pidä nähdä taidetta vaan *taidekokemus*. Kääntämällä näkökulman taideobjektista kokemukseen muutamme samalla keskeisten kysymysten luonteen. Kun pyrimme selvittämään, kuinka taiteen avulla voi parantaa hyvinvointia, on paljon hyödyllisempää ymmärtää niitä kokemuksia, joita taiteet ihmisissä aiheuttavat, kuin analysoida taideteoksia itsessään. Painotan vielä, että viittaen taidekokemuksella nimenomaan taiteen yleisön, kokijoiden, saamiin kokemuksiin. Taideteoksen tekemisen tai muunlaisen taiteen tuottamisen aiheuttaman kokemuksen käsittely jää tämän tutkielman ulkopuolelle.

Taidekokemuksella tarkoitan kaikessa yksinkertaisuudessaan sitä kokemusta, jonka kokija saa yksittäisestä taideteoksesta tai -kokonaisuudesta – esimerkiksi, millaisen kokemuksen lukija saa romaanista tai kuuntelija konsertista. Lähtökohtanani on John Deweyn pragmaattinen filosofia, jonka avulla hän jäsentelee taiteen ja ihmisen välistä suhdetta kirjassa *Taide kokemuksena* (Dewey 2010/1934). Deweyn mukaan varsinainen taideteos ei ole kirjan, maalauksen tai patsaan kaltainen inhimillisestä kokemuksesta erillinen objekti vaan kyseisen tuotoksen vaikutuksia ihmisen kokemuksessa. Tuotos saattaa säilyä pergamentin, maalauskanakaan tai marmorin osana samanlaisena aikojen halki, mutta taideteoksena se ilmenee vain yksilöllistyneessä kokemuksessa ja sellaisena se on joka kerta erilainen. (Dewey 2010, 11, 135) Vaikka itse teenkin selkeän eron taideteoksen ja -kokemuksen välillä, piilee Deweyn ajatusten ydin taiteen merkitysten etsimisessä objektin sijaan kokijasta, millä on painoarvoa omassa tutkimuksessani. Myös taidekokemuksen konteksti eli sen sosiaalinen luonne, fyysinen ympäristö sekä siihen liittyvä oheistoiminta ovat osa taidekokemusta.

Kokemuslähtöisen ajattelutavan kautta voimme selittää sitä, miksi ihmiset ovat eri mieltä saman taideteosten laadusta ja jopa sen sisällöstä. Tämä johtuu siitä, että vaikka taideteos onkin kaikille sama, kokemus on aina subjektiivinen. Meillä kaikilla on oma henkilökohtainen esteettinen makumme, joka on myös kytköksissä hyvän olon aistimuksiimme (Hagman 2005, 1-2). Samoin arvioihimme vaikuttavat taiteenlajien tuttuusaste ja ennakko-odotuksemme eri taideteoksia kohtaan (Chatterjee 2013, 140-141). Lisäksi identiteettimme, aiemmat kokemuksemme sekä henkilökohtaiset suhteemme teosten aihepiiriä kohtaan muokkaavat kokemuksiamme (Chupchik 2013, 79-81, 87).

Näkökulman kääntäminen kokemukseen ja kokijaan tuo myös taidefilosofisen keskustelun askeleen lähemmäksi konkretiaa. Liian usein kuulee sanottavan, että taide ilmaisee tai käsittelee jotain. Esimerkiksi Taiku-ohjelmassa todetaan, että “taide käsittelee ihmisenä olemisen kysymyksiä kokonaisvaltaisesti” (Liikanen 2010, 36). Katya Mandoki terävästi huomauttaa, että väite “taide käsittelee jotain” on kielen aikaansaannos: vaikka sen voi ilmaista sanoin, se ei tarkoita, että se olisi todellisuudessa mahdollista – saati totta. Taideteokset eivät käsittele mitään, sillä ne ovat elottomia objekteja ja käsitteleminen on subjektin toimintaa. Mandoki kutsuu näitä kielellisiä virheilmaisuja, joilla annetaan objekteille niille kuulumattomia kykyjä, fetisoinniksi. Väite, että taide käsittelee jotain, on kuin väittäisi, että sanat puhuvat. Tosiasiassa *taiteilijat* käsittelevät asioita tehdessään taidetta, ja samoin *kokijat* käsittelevät asioita tulkitessaan taideteosta. (Mandoki 2007, 9-10, 55)

Keskittyminen kokemukseen taideteoksen itsensä sijaan on siis mielestäni perusteltua. Seuraavaksi esitän joitain käsitteitä, joiden kautta taidekokemusta on mahdollista purkaa pienempiin osiin, mikä luonnollisesti auttaa kokemuksen analysoimisessa. Oletan, että näiden asioiden kautta taiteiden harrastajat kokevat harrastuksensa itselleen merkittäväksi, tosin en usko esittelemieni piirteiden olevan kaikenkattava listaus ja toisaalta en usko kaikkien näkökulmien olevan jokaiselle yhtä merkityksellinen.

Estetiikka ja esteettinen kokemus ovat taidekokemuksen ymmärtämisen kannalta hyödyllisiä käsitteitä. Sana estetiikka on johdettu kreikan sanasta *aisthesis*, joka tarkoittaa aistihavaintoa. Se on peräisin Alexander Baumgartenin vuonna 1750 julkaistusta kirjasta *Aesthetica*. Estetiikalla viitataan jonkin kohteen – yleensä taideteoksen tai -esityksen – aistittaviin elementteihin, eritoten suoriin aistihavaintoihin. (Howes 2011, 167-168) Estetiikkaan ei liity älyllistä pohdintaa vaan ainoastaan välittömiä aistimuksia – se, mikä ei ole välitöntä, ei ole esteettistä (Dewey 2010, 147). Siispä esimerkiksi mielipiteemme siitä, miltä ruukku näyttää, ruoka tuoksuu tai laulu kuulostaa, ovat esteettisiä arvioita. Sen sijaan analyysimme kohteen perimmäisestä tarkoituksesta, sen tekemiseen käytetyistä menetelmistä tai tekijän poliittisista mielipiteistä eivät kuulu estetiikan piiriin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ympäröimämme kulttuuri ja oppimamme sosiaaliset tavat ja normit vaikuttaisi esteettisten arvioidemme taustalla (Dewey 2010, 393-404). Vaikka tässä tutkielmassa puhunkin estetiikasta nimenomaan taideteosten yhteydessä, on hyvä ymmärtää, että estetiikka

ei yksinomaan ole taiteisiin liittyvä käsite vaan sitä on mahdollista soveltaa kaikenlaisten objektien ja aistimusten yhteydessä (Saito 2007, 13, 20-21, 27).

Estetiikka on kuitenkin vain yksi näkökulma taidekokemuksen tutkimiseen, eikä se riitä itsessään kattamaan taiteiden vaikutuksia ihmisessä. Välittömien aistikokemusten rooli on kyseenalaistettavissa varsinkin silloin, kun taidekokemus koostuu pääasiassa kielestä – kuten on esimerkiksi romaanien laita. Toki joku voisi argumentoida, että kirjoitettu kieli saattaa näyttää kauniilta, puhuttu kuulostaa upealta ja pistekirjoitus tuntua miellyttävältä. Monissa tapauksissa, kuten lukuisten runojen kohdalla, argumentti voi ollakin hyvin pätevä. Lienee kuitenkin ilmeistä, että estetiikan käsitteen kautta ei siltikään voi tyhjentävästi kuvata, miksi romaani aiheuttaa kokijassa sellaisen kokemuksen kuin se aiheuttaa. *Narratiivisuus* sen sijaan on erinomainen lähtökohta kielellisten taideteosten aiheuttaman kokemuksen tulkinnalle. Narratiivisuudella tässä yhteydessä tarkoitan kaikenlaista, yksinkertaistakin, tarinallista sisältöä – se vastaa kysymykseen *mitä* taideteos kuvaa ja *mistä* se kertoo. Yksi teoria narratiivien viehätöksessä perustuu ihmisen sisäiseen tarpeeseen kartuttaa ymmärrystään. Narratiivit antavat kokijalle mahdollisuuden käyttää omaa päättelykykyään selvittääkseen, mistä taideteoksessa on kyse, ja siispä taideteoksen narratiivinen tulkinta aiheuttaa positiivisen kokemuksen vetoamalla ihmisen järkeen (Butler 2004, 1-29, 83-84). Toinen teoria narratiivien vetovoimaan piilee empatiakyvyssämme, eli kyvyssämme päätellä toisten ajatuksia sekä tunnistaa heidän tunnetilojaan ja samaistua niihin (Gallese 2011, 459-460; Kandel 2012, 406, 422).

Voimakasta kokemusta, jossa estetiikka ja narratiivisuus kohtaavat, ollaan tietyissä erityistapauksissa kutsuttu esteettiseksi illuusioksi. Tällaisessa *uppoutuneessa* (*immersive*) tilassa kokija käy läpi taideteoksessa kuvatun asian kuin se tapahtuisi hänelle itselleen – hän kuvittelee täyttävänsä paikan taideteoksen maailmassa. (Wolf 2013, 4-12) Sana uppoutuminen eli *immersio* juontaa juurensa vertauskuvaan: psykologisella tasolla uppoutuminen taideteoksen maailmaan on kuin sukeltaisi veteen. Se ympäröi kokijan ja vie hänen huomiokykynsä kokonaisvaltaisesti samoin kuin vesi ympäröi sukeltajan. (Murray 1997, 98-99)

Taiteilla on myös kerrottu olevan kyky “tempaista mukaansa” eli saada mielen liikkumaan jonnekin pois arjesta ja nykyhetkestä (Liikanen 2003, 115). Kutsun tätä ilmiötä *arjesta irtautumiseksi*. Samankaltaisesta ilmiöstä on toisinaan myös käytetty

negatiivissävytteistä *eskapismin* käsitettä, tosin eskapismissa irtautumiseen liittyy tarkoituksenmukainen tosimaailman realiteettien sivuun asettaminen (Tuan 1998, 5, 22-23) kun taas arjesta irtautuminen ei tässä yhteydessä ole samaa tarkoituksenmukaisuutta.

Myös *huumoria* on syytä käsitellä taidekokemuksen elementtinä. Huumorissa mielikuvituksellisuus ja yllätyksellisyys saavat suuren painoarvon, sillä huumori vaatii kokijan näkemään asioita epätavallisista näkökulmista, havaitsemaan yllättäviä yhteneväisyyksiä ja ajattelemaan luovasti. Huumoria myös esiintyy lukuisissa vakiintuneissa taiteenlajeissa, joten siitäkin syystä sillä on paikkansa myös tässä tutkielmassa. (Morreall 2009, 70-72)

Taidekokemusta voi analysoida myös sosiaalisista lähtökohdista käsin. Ensinnäkin taidekokemukset voivat auttaa *yhteisöllisyyden tunteen* luomisessa. Taide vaikuttaa kokijaan niin henkilökohtaisella kuin myös kollektiivisellakin tasolla – hän voi löytää uusia puolia itsestään sekä käsitellä suhdettaan ryhmiin, joihin hän identifioituu: perheeseen, kansaan, uskontoon ja niin edelleen (Chupchik 2013, 80-81). Taiteiden kuluttaminen ja taiteellisiin tapahtumiin osallistuminen oman elämäntapansa ja makunsa perusteella luo sosiaalista kerrostuneisuutta, mikä ei ole pelkästään erottava vaan myös yhdistävä voima (Belfiore & Bennett 2008, 168-172).

Toisekseen, jo pelkästään kokoontuminen yhteen taiteen ympärille – oli kyseessä konsertti, performanssi tai mikä tahansa – ja sen kokeminen yhdessä toisten ihmisten kanssa antaa taidekokemukselle uuden sosiaalisen ulottuvuuden vaikka teos ei kokijassa herättäisikään yhteisöllisyydentunnetta. Tätä voidaan selittää konstruktionistisen (engl. *social constructionism*) näkökulman kautta. Konstruktionistit uskovat, että ihmiset muodostavat (kenties tietämättään) oloiloja ympäröivän yhteisön kautta, minkä vuoksi he arvioivat esimerkiksi omaa hyvinvointiaan kuvittelemalla itsensä jonkun toisen silmin (Veenhoven 2008, 47-48). Mikäli taiteen kokija onnistuu konstruoimaan itselleen hyvän olon muiden läsnä olevien ihmisten kautta, voimme olettaa tämän luovan uuden positiivisen sidoksen taidekokemukseen riippumatta siitä, liittyykö kokemukseen yhteisöllisyyden tunnetta. Kutsun tätä *kokemuksen jakamiseksi*.

Taiteen usein myös väitetään pystyvän aiheuttamaan *katarsiksen*. Käsite katarsis on peräisin Aristoteleelta. Sitä on määritelty moneen otteeseen, mutta sen keskeisin ajatus piilee siinä, että kohtaamalla pelkoa, sääliä tai muita raskaita tunteita taiteessa kokija puhdistaa itsensä näistä tuntemuksista ainakin hetkellisesti (Belfiore 2016, 14-16; Belfiore & Bennett

2008, 79-90). Katarsis on hyödyllinen käsite sen vuoksi, että se on yksi tapa käsitellä kysymystä siitä, voiko raskaiden asioiden käsittely lopulta saada aikaan hyvää oloa.

Joillekin kokijoille myös tekniset taidonnäytteet saattavat olla iso osa taidekokemusta. Esimerkiksi musiikkiesityksen teatraalisuus ja esiintyjien virtuositeetti ovat “itse musiikin” lisäksi arvostusta herättäviä elementtejä, mistä muun muassa jo Franz Lisztin esitykset 1800-luvulla olivat todiste. Myös suuret innovaatiot herättävät samanlaista kiinnostusta ja arvostusta kuten John Cagen tapauksessa. (Shaw-Miller 2011, 251-263) Tämän tyyppistä viehätystä voidaan selittää yhdeltä kannalta *flow*-käsitteen avulla. Flow on spesifi nautinnollinen tila, joka saavutetaan, kun esitetty haaste vastaan hallittuja kykyjä (Csikszentmihalyi 1990, 71-77). Tällöin jokin niin sanotusti haastava taideteos saattaa tuottaa suurta nautintoa kokijalle, joka on kerännyt asiantuntemusta kyseisen taiteenlajin alalta aiemmin. Toinen näkökulma saman viehätysten selittämiseksi voi löytyä *sublimista*. Esteetikot käyttävät subliimin eli ylevän tai jylhän käsitettä kuvatessaan eräänlaista miellyttävää mutta pelonsekaista tunnetta, johon liittyy voimakasta hämmästyä – jopa siinä määrin, että se saa katsojan kyseenalaistamaan omaa maailmankuvaansa (Hagman 2005, 123, 127). Tällöin joko taideteoksen idea tai toteutuksen vaatima virtuositeetti tai innovatiivisuus ylittää kokijan oletukset niin henkeäsalpaavalla tavalla, että kokemusta on vaikea uskoa todeksi.

Esittelemäni näkökulmat – esteettisyys, narratiivisuus, immersio, arjesta irtautuminen, huumori, yhteisöllisyys, kokemuksen jakaminen, katarsis, flow ja subliimi – eivät varmastikaan edes yhdessä riitä luomaan täydellistä kuvaa siitä, kuinka erilaisilla tasoilla taidekokemukset toimivat. Ne kuitenkin ovat alku, ja luovat pohjan haastattelujen tekemiselle.

2.2.4. Hyvinvointi

Hyvinvointi määritellään Taiku-ohjelmassa ihmisen fyysiseksi, psyykkiseksi, sosiaalseksi ja emotionaaliseksi hyväksi oloksi (Liikanen 2010, 37). Lähestymistapa on toimiva taidekokemusten ja hyvinvoinnin välisten yhteyksien tutkimisessa, sillä määritelmässä keskeiseen asemaan on nostettu ihmisen monitasoisuus sekä tasojen keskinäiset suhteet. Moniulotteinen hyvinvoinnin määritelmä onkin välttämätön holistisen ihmiskuvan viitekehyksessä. Voimme alkaa ymmärtämään, kuinka taidekokemukset – jotka harvoin ovat

pohjimmiltaan fyysisiä, mutta usein emotionaalisia ja sosiaalisia – voivat vaikuttaa ihmisen olotilaan. Kyseinen määritelmä sopiikin tämän tutkielman tarkoituksiin erittäin hyvin.

Määritelmä ei kuitenkaan ole eksakti. On epäselvää, mitä tällä “hyvällä ololla” oikeastaan tarkoitetaan. Kuinka siitä voi kerätä tietoa? Millä tavalla fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja emotionaalinen taso ovat yhtedessä? Tämän “hyvän olon” luonteesta onkin olemassa valtava määrä teorioita eri tieteenaloilta, mutta valitettavasti niissä käytettyjen käsitteiden merkitykset vaihtelevat jopa saman tieteenalan sisällä (Liikanen 2010, 58; Diener 2008, 509; Rapley 2003, 10, 213-214) eikä eri tieteenalojen välille ylipäänsä ole syntynyt vakiintunutta hyvinvointia kuvailevaa käsitteistöä. Monet tutkijat ovatkin pohtineet, onko hyvinvointia ylipäänsä mahdollista mitata (Rapley 2003, 215; Veenhoven 1991, 7-12; Allardt 1976, 31).

Lisäksi hyvinvoinnin määrittelemistä vaikeuttaa se, että käsite usein esiintyy merkitykseltään läheisten sanojen kuten terveyden kanssa samassa yhteydessä. Näin on myös Taiku-ohjelman laita, ja samoin kuin kulttuurin ja taiteen kohdalla, tässäkin tapauksessa sanojen välinen ero jää epäselväksi. Ohjelmatekstissä terveyden mainitaan olevan yksi hyvinvoinnin keskeisimmistä *osista*, mutta toisaalta terveys silti määritellään WHO:n (World Health Organization) mukaisesti täydelliseksi fyysisen, sosiaalisen ja mielenterveyden hyvinvoinnin *tilaksi* eikä yksinomaan sairauden poissaoloksi (Liikanen 2010, 37). Toisin sanoen terveyden väitetään samalla tarkoittavan hyvinvoinnin tilaa (jolloin hyvinvointi on terveyden edellytys) ja toisaalta olevan yksi hyvinvoinnin osista (jolloin terveys on hyvinvoinnin edellytys). Hyvinvoinnin ja terveyden määritelmät eroavat ohjelmassa sisällöltäänkin lähinnä retorisesti, sillä molemmat perustuvat samoihin elementteihin: fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvään oloon.

Samankaltaisista määritelmistä huolimatta on perusteltua väittää, että terveyskäsitteellä on hyvinvointia vahvempi linkki lääketieteeseen. Terveydelle tuttuja käsitteitä ovat esimerkiksi sairaus, hoito ja paraneminen, jotka suuntaa-antavasti rajaavat terveystutkimuksen laajuutta. En kuitenkaan väitä, että kaikki terveystutkimus olisi lääketieteellistä, sillä terveyteen liittyviä kysymyksiä on tutkittu myös antropologisesta, sosiologisesta, historiallisesta ja filosofisesta näkökulmasta. (Honkasalo et al. 2012, 7-9) Hyvinvointi sen sijaan on laajempi käsite, ja joissain yhteyksissä terveys onkin määritelty

hyvinvoinnin yhdeksi osa-alueeksi (Allardt 1976, 50; Diener 1984, 543-544; Hill & Buss 2008, 70).

Vaikka olen nyt saanut tehtyä eron terveyden ja hyvinvoinnin välille, en ole kuitenkaan vielä tarkentanut hyvinvoinnin määritelmää itseään. Kuinka fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja emotionaalista hyvää oloa voisi konkretisoida?

Vastaus löytyy tarveteorioista. Hyvinvointia tutkineen sosiologin Erik Allardtin mukaan hyvinvointia voi pitää tilana, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydyttyiksi. Siispä hyvinvoinnin aste määräytyy tarpeentyydytyksen asteesta. Teorian mukaan hyvinvointi rakentuu kolmesta osatekijästä eli kolmen eri tyyppisten tarpeiden tyydyttämisestä, jotka ovat elintaso, yhteisyyssuhteet sekä itsensä toteuttamisen muodot – joita Allardt kutsui myös sanoilla having, loving ja being. (Allardt 1976, 21, 30-31, 50).

Allardtin teoriat kuitenkin pääasiassa käsittelevät hyvinvointia yhteiskunnalliselta tasolta katsoen, kun tässä tutkielmassa on keskeisempää syventyä yksilönäkökulmaan. Tähän vaatimukseen vastaa Abraham Maslowin tarvehierarkiamalli (Maslow 1987/1954), jota itse asiassa Allardtkin hyödynsi soveltaen haastattelututkimuksissaan (Allardt 1976, 188). Tarvehierarkiamalli pyrkii pääasiassa selittämään ihmisen motivaatiota eli sitä, mihin ihmisten tietoiset teot ja toiveet perustuvat, mutta mielestäni Allardtin ajatusta, että myös hyvinvointi perustuu tarpeiden tyydyttämiseen, voi soveltaa Maslowin teorian yhteydessä.

Maslowin mukaan ihmisen motivaatio perustuu paitsi erityyppisten myös hierarkisesti eritasoisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Matalampien tasojen tarpeet, kuten fysiologiset tarpeet ja turvallisuuden tarpeet, ovat keskeisiä ihmisen selviytymiselle. Sen sijaan korkeampien tasojen tarpeet, eli yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet, arvonannon tarpeet ja itsensä toteuttamisen tarpeet, vahvistavat tyydyttyiksi tullessaan niin yhteisöllisyyttä kuin yksilöllistä persoonallisuuttakin sekä tuottavat syvällisempää onnellisuutta. Vaikka eritasoiset tarpeet ovatkin ominaisuuksiltaan keskenään erilaisia, ovat ne kuitenkin kaikki osa ihmisluontoa: korkeampien tasojen tarpeet ovat yhtäläillä biologiaan perustuvia kuin esimerkiksi ruoan tarvekin. (Maslow 1987, 15-22, 56-59)

Maslow myös uskoo ainakin joillakin ihmisillä olevan estetiikan tarve sekä tarve tietää ja ymmärtää (Maslow 1987, 23-26), joiden avulla taiteiden hyvinvointivaikutuksia pystyy selittämään tässä viitekehyksessä. Myös Taiku-ohjelmassa mainitaan kulttuuritarpeet 11.

toimenpide-ehdotuksen muotoilussa (“Sosiaali- ja terveystalveluiden piirissä olevan asiakkaan kulttuuritarpeet – – kirjataan asiakkaan/potilaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan”) sekä väitteessä, että taiteelliset elämykset, merkitykset ja taidenautinto ovat osa ihmisen tarpeita (Liikanen 2010, 17-18, 65) vaikka tarveteoriat sinänsä eivät olleet läsnä hyvinvoinnin määrittelyä käsittelevässä luvussa.

Maslowin teorian mukaan matalamman tason tarpeet tulee pääsääntöisesti olla tyydytetyjä ennen kuin ihminen motivoituu korkeamman tason tarpeista, mutta hän kuitenkin myöntää, että käytännössä tasojen tärkeys saattaa vaihdella yksilökohtaisesti. Matalampien tasojen ei myöskään tarvitse olla täydellisesti tyydytetyjä ennen kuin korkeampien tasojen tarpeita alkaa esiintyä. Lisäksi tarpeet esiintyvät harvoin yksitellen, mistä johtuen ihmisen toiminta tulisikin nähdä useiden eri tarpeiden ilmaisuna. (Maslow 1987, 6, 26-29, 56-57)

Allardtin ja Maslowin ajatuksissa on paljon yhteistä: molemmat esimerkiksi huomioivat niin fyysisten kuin sosiaalistenkin tarpeiden merkityksen ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Samoin molemmat huomioivat itsensä toteuttamisen tarpeen, minkä voi olettaa olevan taidekokemusten kannalta merkittävässä roolissa. Huolimatta siitä, pidämmekö Allardtin tai Maslowin erittelemiä tarpeita kaikenkattavina listauksina tai hierarkiajaottelua onnistuneena tarpeiden jaotteluna, ajatus hyvinvoinnista tarpeiden tyydyttämisenä tukee tutkielmani teoreettista viitekehystä. Tarpeiden näkökulmasta voimme nähdä, kuinka fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja emotionaalinen hyvä olo liittyvät toisiinsa, sillä myös tarpeita löytyy kaikilta noilta tasoilta. Holistista ihmiskäsitystä mukaillen voi olettaa, että yhdenlaisten tarpeiden tyydyttäminen voi tuottaa hyvää oloa jopa useammalla eri tasolla.

Sen lisäksi, että tarveteoriat sopivat viitekehykseeni, ne ovat saaneet myös empiiristä tukea. Tämä näkyy muun muassa subjektiivisen hyvinvoinnin (engl. *subjective well-being*) tutkimuskentällä tehdyistä johtopäätöksistä. Subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimus on kiinnostunut siitä, millä tavalla ja mistä syystä ihmiset kokevat heidän elämänsä positiivisina niin tiedostetulla kuin affektiiviselläkin tasolla (Diener 1984, 542). Hyvinvoinnin oleellisiksi elementeiksi on useimmiten todettu henkisyys ja merkityksen löytämisen elämästä, positiiviset asenteet ja tuntemukset, läheiset ihmissuhteet, kiehtova työ ja mielekäs vapaa-aika, sisäisten tavoitteiden aktualisointi, arvojen ja elämäntavoitteiden omaaminen, fyysinen ja psyykinen terveys, sekä materiaallinen riittävyys henkilökohtaisia tarpeita varten. (Argyle & Martin 1991; Diener & Biswas-Diener 2008, 6, 51; Kasser 2000, 9-10). Vaikka hajontaakin on,

tutkimustulokset pääasiassa tukevat Maslowin ja Allardtin luettelemia tarpeita. Merkityksen löytäminen elämästä, kiehtova työ ja mielekäs vapaa-aika sekä elämäntavoitteiden omaaminen istuvat hyvin itsensä toteuttamisen tarpeen kanssa; läheiset ihmissuhteet yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeiden kanssa; ja terveys ja materiaallinen riittävyys Allardtin elintason sekä Maslowin fysiologisten sekä turvallisuuden tarpeiden kanssa. Tämän tutkimuksen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että taide- ja kulttuurikokemuksia ei mainita ainakaan korkean subjektiivisen hyvinvoinnin kannalta oleelliseksi asiaksi, mikä olisi oletettavaa, jos ihmisillä on kulttuuritarpeita. Itse asiassa positiivisten kokemusten toistuvuus on todettu tärkeämmäksi asiaksi hyvinvoinnin kannalta kuin niin sanotut huippukokemukset (engl. *peak experience*), joilla voitaisiin selittää taidekokemusten aiheuttamia voimakkaita tunteita (Diener et al. 1991).

Hyvinvointi ei ole pelkkää tarpeentyydytystä vaan voi osittain johtua myös oman tilanteen vertailusta joko ympäröivien ihmisten ja yhteisöjen tiloihin tai siihen, millainen sen kuvitelmiemme mukaan pitäisi olla (Allardt 1976 13-14, Veenhoven 2008, 47-48). On myös ehdotettu, että hyvinvointi tulisi myös nähdä prosessina: että saavutusten lisäksi myös tulevaisuuden odotukset ovat osa onnellista elämää (Diener & Biswas-Diener 2008, 179-180). Kuitenkin, kuten alussa mainitsin, tätä ihmisen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja emotionaalista hyvää oloa, jota hyvinvoinniksi kutsun, on tutkittu useista eri näkökulmista käsin, ja tuskin ainoakaan tutkimus on onnistuneesti huomionnut hyvinvoinnin kaikkia näkökulmia. Nojaan tutkielmassani tarveteorioihin, sillä ne tarjoavat konkreettisen ja selkeän työkalun hyvinvoinnin tutkimiseen. Täydellistä kuvaa hyvinvoinnista ne eivät kuitenkaan tarjoa.

Lyhyesti, tässä tutkielmassa määrittelen siis hyvinvoinnin ihmisen fyysiseksi, psyykkiseksi, sosiaaliseksi ja emotionaaliseksi hyväksi oloksi, jota yksilöt saavat tyydyttämällä tarpeitaan.

2.3. Teorian yhteenveto

Tässä tutkielmassa lähestyn taiteen hyvinvointivaikutuksia holistisen ihmiskäsityksen näkökulmasta. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on tavoitteellinen, luova, merkityksiä etsivä psykofyysinen kokonaisuus, joka on sidoksissa ulkoisiin olosuhteisiin ja

elämäntilanteeseen (Liikanen 2003, 25). Juuri tämä moniulotteisuus on se syy, miksi taide voi vaikuttaa hyvinvointiin: taideobjekti itsessään ei konkreettisesti aiheuta ihmisessä hyvinvointia vaan taidekokemus vaikuttaa häneen kokonaisvaltaisesti, myös fysiologisesti ja psykologisesti, mikä voi johtaa lisääntyneeseen hyvinvointiin. Kulttuuriin osallistumisen seurauksena onkin mitattu fysiologisia muutoksia muun muassa stressitasossa, verenpaineen laskuna ja hormonaalisina tasoina (Liikanen 2010, 66), mutta kysymys siitä, miksi kokemuksemme ylipäänsä on niin voimakas, että sillä on tällaisia vaikutuksia, on pitkälti laiminlyöty.

Käsitteistöön liittyvät ongelmat ovat hyvinvoinnin selittämiseen keskittyvän tutkimuksen esteenä. Suurin ongelma on se, että aiempia tutkimuksia on vaikea sijoittaa kriittistä tarkastelua kestävään viitekehykseen, sillä tutkimuksissa käytettyjen käsitteiden määritelmät ja käytötavat vaihtelevat. Toisin sanoen, koska tutkimukset käyttävät keskenään merkityksiltään erilaisia (vaikkakin toisinaan ulkoasultaan samanlaisia) käsitteitä, yleisten johtopäätösten vetäminen on haasteellista. Omaa tutkimustyötäni varten päätin määritellä taiteen muodollisin perustein audiovisuaalisen kulttuurin, kuvataiteen, kirjallisuuden, muotoilun, näyttämötaiteen, rakennustaiteen, sarjakuvan, sirkustaiteen, musiikin ja tanssitaiteen sekä niiden tuotosten luomaksi kokonaisuudeksi. Kulttuuri sen sijaan ei liity taiteenkaltaisiin teoksiin tai esityksiin, ja tästä syystä se ei olekaan tutkimuskäsitteenä merkittävässä roolissa.

Viitekeh्यkseni keskeisenä käsitteenä ei silti pidä nähdä taidetta vaan taidekokemus. Deweylaiseen pragmaattiseen filosofiaan vedoten varsinainen taide ei ole objekti vaan siitä aiheutuva kokemus (Dewey 2010, 11). Tämä näkemys sopii hyvin holistisen ihmiskäsityksen kanssa, sillä taiteiden hyvinvointivaikutukset oletettavasti aiheutuvat psykofysiologisen aktivaation eli sisäisen kokemuksen kautta. Olisi siis periaatteessa oikeammin puhua taiteista saatujen kokemusten aiheuttamasta hyvinvoinnista kuin taiteiden hyvinvointivaikutuksista. Erittelin myös joitain erilaisia taidekokemuksen elementtejä: esteettisyyden, narratiivisuuden, immersiiivisyyden, arjesta irtautumisen, huumorin, yhteisöllisyyden, kokemuksen jakamisen, katarsis sekä flow'n ja subliimin tunteen. Uskon näiden – ja kenties muidenkin – elementtien olevan tärkeitä taidekokemuksen merkityksellisyyden kannalta.

Hyvinvoinnin määrittelen ihmisen fyysiseksi, psyykkiseksi, sosiaaliseksi ja emotionaaliseksi hyväksi oloksi, jota yksilöt saavat tyydyttämällä tarpeitaan. Keskityn tutkimuksessani selvittämään, mistä syystä haastattelemanani ihmiset pitävät taidetta

harrastamisen arvoisena, eli millaisia tarpeita taidekokemukset tyydyttävät heidän elämässään. Olen rakentanut tämän viitekehysten käsitelläkseni taidekokemusten luonnetta sekä niitä ajatusprosesseja, mistä syystä niitä pidetään arvokkaina, ja olen tehnyt sen niin, että se parhaalla mahdollisella tavalla tukeutuu aiempaan taiteita käsittelevään hyvinvointitutkimukseen.

3. TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1. Menetelmien valinta

Tutkimuksen toteutustapaa päätettäessä on tärkeintä muistaa, että valittujen tutkimusmetodien ja -aineistojen on pystyttävä vastaamaan tutkimuskysymykseen. Omassa tutkimuksessani pyrin selvittämään niitä syitä, joiden kautta taiteiden aktiiviset harrastajat kokevat harrastuksensa merkitykselliseksi jokapäiväisessä elämässään. Erityisesti haluan selvittää, millaisia yksilökohtaisia tarpeita taiteita harrastamalla pyritään tyydyttämään. Pyrin myös sijoittamaan löytöni Taiku-hankkeessa luotuun hyvinvoinnin viitekehykseen, jonka koen aiemmin perustelluista syistä olevan puutteellinen.

Tutkimuksen alkuvaiheissa suunnittelin kyseleväni taideharrastusten syitä verkkolomakkeen avulla, mutta huomasin pian suunnitelman olevan huono. Ensimmäkin, koska kyselylomake on tiukasti strukturoitu aineistonhankintatapa, se ei anna vastaajalle mahdollisuutta tuoda esille omasta viitekehyksestäni poikkeavia ajatuksia. Jos vastaaja kokee minun lähtökohtaisesti kysyvän vääränlaisia kysymyksiä, se ei tulisi lomakkeessa näkymään, mikä on haitallista tutkimukselle, joka käsittelee yksilöllisiä kokemuksia. Toisekseen, lomaketta tehdessäni minun tulisi etukäteen olettaa, mitä taiteiden harrastamisen syyt ovat. Lomakkeen avulla pystyisinkin lähinnä lajittelemaan omat ennako-oletukseni niiden yleisyyden mukaan, mikä ei auta vastausten välisten erojen selittämisessä. Kolmanneksi, koska minun ja vastaajan välillä ei ole suoraa vuorovaikutusta, en voi olla täysin vakuuttunut, että ymmärrämme lomakkeen samalla tavalla. Väärinkäsitysten todennäköisyys on suuri, sillä tutkimukseni keskeiset käsitteet, taidekokemus ja hyvinvointi, ovat monitulkintaisia. Neljänneksi, lomakkeen kohdalla myös otannon rajaaminen on vaikeaa. Kuinka voin varmistua siitä, että vastaajat todella harrastavat taiteita aktiivisesti? Osittain mainittuja ongelmia toki voisi paikata lisäkysymyksillä ja avoimilla kentillä. Päädyin kuitenkin hylkäämään ajatuksen kyselyaineistosta, sillä ei ole järkevää valita lähtökohtaisesti heikkoa tutkimusmetodia, joka vaatii korjailua ollakseen jokseenkin tutkimuksen aiheen mukainen.

Ymmärrän kvantitatiivisen tutkimuksen hyödyn esimerkiksi uusien taiteiden hyvinvointisovellutusten kehittämisen kannalta. Kehitystä edistääkseni alun perin suunnittelinkin laajempaa tutkimusta kyselylomakkeen avulla. Tutkimusta suunnitellessani

kuitenkin totesin, ettei tutkimuskysymykseeni pysty vastaamaan sellaisilla menetelmillä, jotka mahdollistavat suuren otoskoon. Koska taidekokemusten merkitys ihmisen elämässä on aihe, joka vaatii saada tiedonantajien oman äänen kuuluviin, käännyin metodin valinnassa haastattelun ja laadullisen sisällönanalyysin puoleen. Haastattelutilanteeseen liittyvä vuorovaikutus ratkaisee useimmat kyselylomakkeen kohdalla kohtaamani ongelmat, ja lisäksi haastattelun peruseriaate on varsin tilanteeseen sopiva: kun haluaa tietää, mitä ihminen ajattelee, on järkevää kysyä sitä häneltä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72-73). Lisäksi laadullisia menetelmiä luonnehditaan usein hyväksi määrällisen esitutkimuksen apuvälineiksi, sillä niillä tehdyn alkukartoituksen pohjalta voi muotoilla kvantitatiivisilla menetelmillä testattavia hypoteeseja (Alasuutari 2011, 253) – mikä tässä tapauksessa jää tulevien tutkimusten tehtäväksi.

Pystyäkseeni vastaamaan tutkimuskysymykseeni, aineistoni sekä analyysimenetelmäni on täytettävä tiettyjä kriteerejä. Aineiston valintaan liittyen on oleellista, että haastateltavat ovat aktiivisia taiteiden harrastajia. Koska pyrkimykseni on selvittää, millaisia tarpeita taidekokemuksilla yritetään tyydyttää, on tietysti tärkeää, että taiteilla on rooli haastateltavien jokapäiväisessä elämässä. Lisäksi, pitkällä seurantavälillä juuri taiteen kulutuksen jatkuvuuden sekä yleisesti ottaen positiivisten elämäkokemusten toistuvuuden (oletan, että taidekokemukset ovat tavalla tai toisella pääsääntöisesti positiivisia) on todettu olevan hyvinvoinnille edullista (Diener et al. 1991, 119-127; Konlaan 2001, 7-8, 53). Siispä juuri taiteiden aktiivisten harrastajien kokemukset ovat hyvinvointivaikutusten selittämisen kannalta kaikkein kiinnostavimpia.

Toinen merkittävä kriteeri haastateltaviini liittyen oli se, että he harrastavat taidetta omasta tahdostaan. Tällä tarkoitan sitä, että taide ei ole heidän kohdallaan osa minkäänlaista terapiaa, hoitoa tai muuta tämän kaltaista määrättyä toimintaa. Tässä tutkielmassa pyrin nimenomaan tutkimaan taiteen merkitystä taiteen harrastajien jokapäiväisessä elämässä. Mikäli osa haastateltavista harrastaisi taiteita täysin omatoimisesti ja osa puolestaan osana terapiaa tai muuta hoitoa, tämä ero tulisi huomioida tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, mikä monimutkaistaisi ja laajentaisi tutkimustani tarpeettomasti.

Sen sijaan haastateltavien rajaaminen sukupuolen, sukupuoli-identiteetin, iän, etnisen taustan, arvomaailman, taloudellisen tilanteen tai muiden tällaisten piirteiden perusteella ei ole tutkimukseni kannalta tarpeellista. Tutkimukseni tarkoituksena on ainoastaan nostaa esille

olemassa olevia tarpeita, joita taidekokemuksilla pyritään tyydyttämään, ei tehdä yleistäviä väitteitä niiden esiintyvyydestä jonkin demografisen joukon sisällä tai niiden välillä. Mainitsemani piirteet toki voivat vaikuttaa taideharrastusten perusteiden taustalla, mutta niiden ei ole syytä olettaa vaikuttavan tutkimuksen johtopäätöksiin. Mikäli tutkimukseni olisi laajempi, voisin esimerkiksi vertailla kahden eri ihmisryhmän tapaa kertoa taidekokemusten merkityksistä. Rajasin kuitenkin aiheeni niin, että keskityn kokemukseen yksilöiden näkökulmasta ja teen vain alustavia – mutta mahdollisimman tarkkoja – havaintoja, jotta tutkimukseni fokus pysyy hallinnassa.

Haastattelumetodin valinnassa keskeiseksi vaatimukseksi nousi tasapainon löytäminen sen välillä, että yhdeltä kannalta haastateltavien tulee saada oma äänensä kuuluviin, sillä pyrin ymmärtämään juuri heidän henkilökohtaisesti taidekokemuksille antamia merkityksiä, mutta toisaalta heidän kertomiensa asioiden tulee sopia rajaamaani tutkimusaiheeseen. Tutkimuskohteen subjektiivisesta luonteesta huolimatta haastattelut eivät saa olla liian avoimia siitäkään syystä, että haastattelujen täytyy keskenään käsitellä samankaltaisia asioita, jotta pystyn tekemään niiden välillä vertailua sekä tulkitsemaan koko aineistoa samoja analyysimenetelmiä hyödyntäen.

Valitsin haastattelutavaksi puolistrukturoidun teemahaastattelun, sillä koin kyseisen metodin parhaiten vastaavan tähän haasteeseen. Teemahaastattelussa jokaisen haastateltavan kohdalla käydään läpi samat aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voi vaihdella (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 10). Etukäteen valitsemani teemat perustuivat tutkimukseni viitekehykseen, mutta koska haastateltavalla on mahdollisuus puhua valituista aiheista vapaasti, teemahaastattelun metodologinen vahvuus piilee käsiteltäville aiheille annettujen merkitysten esiin tuomisessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Päätin myös, että haastateltaville on annettava lista itseäni kiinnostavista teemoista ja kysymyksistä (Liite 2) viikkoa ennen haastattelua. On tutkimukselleni edullista, että haastateltavat pystyvät etukäteen refleктоimaan ajatuksiaan taidekokemuksia kohtaan, sillä se auttaa heitä kertomaan niistä haastattelutilanteessa tarkemmin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Vaikka pidänkin valitsemaani haastattelutapaa melko selkeästi teemahaastatteluna, myös James Holsteinin ja Jaber Gubriumien aktiivisen haastattelun metodi (Holstein & Gubrium 1995) vaikutti tekemieni haastattelujen taustalla. Holstein ja Gubrium huomauttavat, että haastateltavat eivät ole “tiedon säiliöitä” vaan tutkijoiden tavoin ihmisiä, joiden ymmärrys

todellisuudesta perustuu jatkuvasti meneillään olevan tulkitsemisen varaan. Aktiivisessa haastattelussa kyseenalaistetaan sellainen uskomus, jonka mukaan haastateltavat kertovat selkeitä faktoja, joita tutkija puolestaan pystyy tulkitsemaan osana isompaa kokonaisuutta. Todellisuudessa molemmat osapuolet tekevät tulkintoja ja tutkijan tehtävä on kysymyksillään edesauttaa haastateltavaa ottamaan tutkimuksen kannalta relevantteja tulkintatapoja. Tästä syystä aktiiviset haastattelut eivät yleensä perustu tarkoille kysymyksille vaan haastattelijan kyvyille reagoida ja ohjata keskustelua tutkimuksen kannalta kiinnostaviin aihepiireihin. (Holstein & Gubrium 1995, 7-9, 14-18, 21-25, 28-29). Vaikka tutkimukseni vaatikin haastatteluihin struktuuria, aktiivisen haastattelun metodi näkyi käytännössä siinä, että valmistauduin myös lähtemään luomastani haastattelurungosta sivuraiteille jos haastateltavan taidekokemuksille antamat merkitykset näyttivät paremmin selittyvän luomani teoreettisen kehyksen ulkopuolelta. Päätin siis haastattelutilanteen aikana asennoitua niin, että luomani teoreettinen viitekehys ei ole tärkeämmässä asemassa kuin haastateltavan valitsemat tulkintatavat.

Jotta aineistosta pystytään saamaan vastauksia tutkijaa kiinnostaviin kysymyksiin, se täytyy ensin jäsentellä. Toteutin jäsentelyn laadullista sisällönanalyysia hyödyntäen. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan haastattelujen tai muiden dokumenttien kuvaamista sanallisesti: sen avulla pyritään järjestämään aineisto mielekkääseen, tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi eroaa sisällön erittelystä sillä tavalla, että sisällön erittelyssä keskitytään kuvaamaan aineiston sisältöä kvantitatiivisesti. Epäselvyyksien välttämiseksi sisällönanalyysia voi kutsua myös laadulliseksi sisällönanalyysiksi, kuten teen itsekini. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105-108)

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi jakavat laadullisen sisällönanalyysin kolmeen eri tyyliin: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen sekä teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa uutta teoriaa pyritään luomaan aineistoa pelkistämällä, ryhmittelemällä ja abstrahoimalla; teorialähtöisessä analyysissa sen sijaan aineistoa luokitellaan jo olemassa olevan teorian tai käsitejärjestelmän avulla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-117). Omalla kohdallani voisi kenties puhua kolmannesta sisällönanalyysin tyylistä eli teoriaohjaavasta analyysista. Samoin kuin aineistolähtöisessä analyysissa, myös teoriaohjaavassa analyysissa aineisto luokitellaan lähtökohtaisesti sen omilla ehdoilla. Toisin kuin aineistolähtöisessä analyysissä, jossa tutkimuksessa käytettävät käsitteet johdetaan

aineistosta itsestään, teoriaohjaavassa analyysissä käsitteistö tuodaan jo olemassa olevasta teoriasta käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117) Teoreettinen viitekehysten kieltämättä on vaikuttanut lähestymistavassani sekä käyttämissäni käsitteissä, mutta tämä on tietoinen ja perusteltu valinta, koska loin viitekehysten aiempaan tutkimukseen perehtyneenä. Mikäli aineisto kuitenkin on viitekehysten kanssa ristiriitainen, en tulkitse, että vika olisi haastateltavien tavassa antaa merkityksiä kokemuksilleen. Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen neuvon mukaisesti lähestyn aineistoa avoimin mielin ja sallin uudenlaiset tarkennukset, aineiston rajaamisen sekä yllättävät, tuoreet näkökulmat (Ruusuvuori et al. 2010, 14-15). Ainakin omalla kohdallani teoria toimii siis aineiston jäsentelyn työvälineenä, ei tiedon lähteenä. Tarvittaessa juuri teorian on joustettava aineiston edessä, ei toisin päin.

Aineiston luokittelu ei kuitenkaan itsessään riitä tutkimustulokseksi. Laadullisen sisällönanalyysin perinteinen kritiikki onkin siinä, että toisinaan tutkijat tyytyvät esittelemään järjestelmänsä aineiston vetämättä selkeitä johtopäätöksiä. (Ruusuvuori et al. 2010, 19; Tuomi & Sarajärvi 2008, 103) Haastattelussa esitetyt kysymykset ovat eri asia kuin tutkimuskysymykset, ja siispä aineisto ei suoraan kerro tutkimuksen tuloksia. Haastattelu- ja tutkimuskysymysten lisäksi tarvitaankin vielä yksi joukko kysymyksiä: ne analyttiset kysymykset, jotka aineistolle esitetään. Kysymysten muotoiluun ei ole ehdottomia sääntöjä, mutta tätäkin prosessia on neuvottu lähestyttävän ilman ennako-odotuksia. (Ruusuvuori et al. 2010, 9-10, 16-17)

3.2. Haastattelujen suunnittelu

Tässä luvussa kuvaan, kuinka konkreettisesti toteutin tekemäni tutkimusmetodologiset valinnat. Varsinainen haastattelujen suunnittelu alkoi haastattelun kysymysrungon luomisella (Liite 2). Lähtökohdani oli, että kysymysten tuli olla laajuudeltaan sellaisia, että ne eivät häkellytä haastateltavaa. Siispä sen sijaan, että pyytäisin haastattelijaa kertomaan avoimesti jostain laajasta aiheesta, koin paremmaksi vaihtoehdoksi ohjata keskustelua jonkin tietyn aihepiiriin pariin rajatumpien kysymysten avulla. Olisin esimerkiksi voinut aloittaa haastattelun kysymällä, mitä taide tarkoittaa haastateltavalle. Koin tämän kysymyksen kuitenkin epäoleelliseksi ja abstraktiksi: taiteen määrittelyn selvittäminen ei ole tutkimukseni tarkoitus

vaikka haastattelijan näkemys asiasta onkin tärkeä. Siksi jaoin kysymyksen kolmeen osaan: “Mitä sellaista harrastatte, minkä miellätte taiteelliseksi?”, “Harrastatteko jotain sellaista, mitä ette miellä taiteelliseksi?” ja “Mistä syystä toiset harrastukset ovat taiteellisia ja toiset eivät?”. Sen lisäksi, että saan näillä kysymyksillä idean haastateltavan tavasta käsittää taidetta, vastaamalla kysymyksiin haastateltava on jo alkanut asettamaan taidetta osaksi hänen muuta elämäänsä. Samaa tapaa jakaa laajempia kysymyksiä osiin ja rajatumpien kysymysten muotoilemista tutkimukseni kannalta kiinnostavaan suuntaan hyödynsin myös muiden haastattelurunkoon valitsemiäni kysymysten kohdalla.

Toinen keskeinen lähtökohtani oli, että en ota haastattelussa suoranaisesti käyttöön teoreettisen viitekehysten käsitteistöä, vaikka aiempi teoria onkin ollut laatimieni kysymysten taustalla. Tälle on montakin perustetta. Ensimmäkin, halusin saada haastateltavat kertomaan omista taiteisiin liittyvistä kokemuksistaan ja heidän tavastaan jäsenellä niitä osaksi muuta elämää. Akateemisten tai poliittisten käsitteiden käyttäminen ajaa keskustelua helposti teoreettisempaan suuntaan, mikä ei edesauta pyrkimystäni. Toiseksi, on olemassa mahdollisuus, että haastateltavat tuntevat osan hyödyntämästäni teoriasta, enkä halua johdatella heitä ajattelemaan sitä mukaillen. Kolmanneksi, käsitteisiin liittyy miellelyhtymiä, jotka eivät ole tutkimuskysymyksen kannalta kiinnostavia. Esimerkiksi psykologiasta lainattu tarpeen käsite voi herättää miellelyhtymiä fysiologisista tarpeista. Neljänneksi, pyrin arkisella kielellä luomaan rentoa ilmapiiriä, jossa haastateltava uskaltaa puhua olettamatta, että arvioin kaikkea hänen sanomaansa.

Kaikkein oleellisin syy teoreettisten käsitteiden karsimiseksi oli kuitenkin se, että tutkimukseni tarkoitus ei ole testata, kuinka haastateltavien kokemukset sopivat viitekehykseeni, vaan teorian merkitys on auttaa tiedon jäsentämisessä. Siispä haastattelussa ei ollut järkeä kysyä teorian paikkaansa pitävyydestä suoraan vaan oli paljon hyödyllisempää kysyä asioista, joita teoria koettaa selittää. Jos olisin esimerkiksi kysynyt “ihailletteko taiteellista virtuositeettia?”, olisin samalla tarjonnut omia oletuksiani haastateltavalle vastaukseksi. Avoimempi kysymys “millaiset asiat mielestänne tekevät hyvän taidekokemuksen?” sen sijaan antaa haastateltavalle mahdollisuuden vastata hänen omista lähtökohdistaan käsin. Voin vertailla saamiani vastauksia oletuksiini haastattelujen jälkeen analyysivaiheessa.

Näistä syistä laadinkin kysymyksiä näennäisesti viitekehysten ulkopuolelta, mutta tosiasiasa ne tarjoavat kanavan keskeisten tutkimusaiheiden äärelle. Esimerkiksi makua käsittelemällä pyrin saamaan haastattelijan puhumaan siitä, millaiset asiat taiteissa ovat hänelle miellyttäviä tai epämiellyttäviä (eli aiheuttavat positiivisia tai negatiivisia emootioita) ja mistä syystä. Kysymällä taideharrastuksen alkuaajoista pyrin tosiasiasa selvittämään, voivatko ne tarpeet vaihdella, joita taiteiden avulla pyritään tyydyttämään, vai ovatko ne pääasiassa pysyviä.

Lisäsin kysymysrunkoon myös pyyntöjä esimerkkitaapauksista, joissa taidekokemus on saanut aikaan tietyn vaikutuksen. Pyynnöt esimerkeistä olivat mukana auttaakseen haastateltavaa miettimään konkreettisia tilanteita, joissa taide on ollut merkittävässä asemassa heidän elämässään. Konkreettisten tilanteiden kertominen myös haastaa haastateltavaa arvioimaan, onko taiteiden rooli todellisuudessa ollut sellainen, kun hän mielessään ajattelee.

Lopuksi jaoin haastattelurungon kolmeen eri aihepiiriin. Ensimmäinen aihepiiri käsitteli taiteen harrastamisen merkityksiä eri aikoina haastateltavan elämässä. Toinen aihepiiri käsitteli nimensä mukaisesti taidekokemuksen erilaisia sosiaalisia puolia. Kolmas aihepiiri puolestaan käsitteli niitä taidekokemuksen elementtejä, joita ei voi yksinkertaisesti selittää sosiaalisuuteen vedoten, ja tätä heijastaakseni päätin kutsua niitä taidekokemuksen yksilöllisiksi piirteiksi.

Selkeästä rakenteesta huolimatta en pitänyt välttämättömänä edetä haastattelua suoraviivaisesti alusta loppuun, vaan kysymykset toimivat siltoina eri aiheisiin. Kun haastateltava sanoi jotain, minkä koin tutkimukseni kannalta mielenkiintoiseksi, reagoisin tilanteeseen uusilla kysymyksillä ja annoin haastateltavan kertoa aiheesta enemmän. Kysymysten järjestys saattoi vaihdella haastattelun sisällä, eivätkä kysymykset aina olleet relevantteja haastateltavalle, missä tapauksessa siirryin seuraavaan aiheeseen. Tämä oli aktiivisen haastattelumetodin anti omalla kohdallani.

Mainittakoon vielä, että testasin käyttämäni kysymysrunkoa yhdellä koehaastattelulla ennen varsinaisten haastattelujen tekoa. Koehaastattelun perusteella yksinkertaistin kysymysteni muotoilua sekä poistin kysymyksiä, joissa oli toistoa aiempiin kysymyksiin nähden.

3.3. Aineiston kuvaus

Etsin sopivia haastateltavia kahdella tavalla: viemällä haastattelukutsuja paikallisiin taidelaitoksiin (sain luvan ripustaa haastattelukutsun Turun kaupunginkirjastoon, Turun ylioppilasteatteriin, Turun taidemuseoon ja Turun konserttitaloon) sekä pyytämällä lupaa haastatella itselleni tuttuja taiteenharrastajia. Tein yhteensä viisi haastattelua. Haastattelukutsut tuottivat vain vähän tulosta: sain niiden kautta hankittua ainoastaan yhden haastateltavan (Turun kaupunginkirjaston asiakkaan). Loput neljä haastateltavaa sain pyytämällä haastattelua itselleni tutuilta taiteiden harrastajilta.

Koen tarpeelliseksi perustella kahta haastatteluihin liittyvää valintaani. Ensinnäkin, miksi tein vain viisi haastattelua? On totta, että useampi haastattelu olisi antanut tutkimustani varten enemmän aineistoa. On kuitenkin syytä ymmärtää, että tutkimukseni lähtökohtana on alusta lähtien ollut selvittää niitä syitä, miksi taiteiden harrastamista pidetään arvokkaana, ei tehdä väitteitä siitä, mitkä taiteiden harrastamisen syyt ovat yleisimpiä. Se, miksi taide on jollekin yksilölle tärkeää, ei ole tilastollinen kysymys eikä riippuvainen toisten haastateltavien mielipiteistä: se on kyseisen yksilön oma henkilökohtainen näkemys. Mikäli haastatteluja olisi ollut viiden sijaan kymmenen tai kaksikymmentä, olisin kenties voinut löytää useampia erilaisia selityksiä taiteiden harrastamiselle. Tässä mielessä kritiikki onkin paikallaan. Silti, edes kaksikymmentä haastattelua ei ole tarpeeksi tekemään laajempia yleistyksiä, eli haastattelujen määrän kohtuullinen lisääminen ei joka tapauksessa olisi muuttanut johtopäätösteni luonnetta. Kun ottaa huomioon, että haastattelujen määrän lisääminen lisää työtä myös analyysivaiheessa ja pyrin pitämään tutkielmani pro gradun mittakaavassa, en kokenut useampaa haastattelua välttämättömäksi.

Toinen perusteltava asia liittyy itselleni entuudestaan tuttujen ihmisten haastatteluun. Siihen sisältyi itse asiassa monia etuja. Yksi etu oli se, että tiesin heidän todella harrastavat jotain taiteenlajia aktiivisesti. Sellaisten ihmisten valitseminen haastateltaviksi, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä, onkin yksi haastattelun metodologisista vahvuuksista (Tuomi & Sarajärvi 2008, 74). Tässä mielessä tuttujen ihmisten haastattelemisen olikin valitun tutkimusmenetelmän vahvuuksien hyödyntämistä. Toki on mahdollista, että tuttavani olivat valehdelleet minulle harrastuneisuudestaan, mutta sama mahdollisuus sisältyi myös tuntemattomien ihmisten haastatteluun. Toinen etu oli se, että tutuilta ihmisiltä oli helpompi

vaatia hyvinkin syvällistä itsetutkiskelua, mitä ei välttämättä olisi uskaltanut pyytää tuntemattomilta silkasta kohteliaisuudesta. Tutut saattoivat myös olla valmiimpia avautumaan itsetutkiskelussaan, sillä minun ja haastateltavan välille oli jo rakentunut luottamusside ennen haastattelun alkua. Tuttujen ihmisten haastatteluun liittyvä ongelma piilee lähinnä siinä, että tutkija saattaa tietoisesti tai tiedostamattaan valita haastateltavia sillä perusteella, että hän saisi jonkin tietyn näkökulman edustettua tutkimuksessaan. Ratkaisin tämän ongelman sillä, että rajasin potentiaalisten haastateltavien joukkoa ennen haastattelujen sopimista. Pyysin haastattelua vain ihmisiltä, joiden kanssa en ollut käynyt taiteisiin liittyviä keskusteluja paitsi hyvin pinnallisesti.

Haastattelut toteutettiin vuoden 2016 touko-kesäkuussa. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 50 minuutin ja 1 tunnin 45 minuutin välillä. Haastateltavat olivat demografisessa mielessä keskenään melko samankaltaisia, mikä voi tarkoittaa sitä, että haastattelut antoivat suhteellisen yksipuolisen kuvan taiteiden harrastamisen tavoista ja niiden merkityksistä – mutta toisaalta he saattoivat tarjota syvällisemmän kuvan siitä, millaisia merkityksiä taiteilla on juuri heidän kaltaistensa ihmisten parissa. He olivat 19-31 -vuotiaita korkeakouluopiskelijoita (kolme AMK-opiskelijaa, yksi maisterivaiheen opiskelija ja yksi jatko-opiskelija) ja asuivat kaupungissa (neljä Turussa, yksi Jyväskylässä). Heistä jokainen harrasti vähintään kahta taiteellista harrastusta ja kahden haastateltavan kohdalla kävi selville, että heillä oli hyvin monia taiteelliseksi luokiteltavia harrastuksia. Keskityin kuitenkin haastatteluissa enintään kolmeen eri harrastukseen. Ensimmäisen haastateltavan kohdalla puhuimme lukemisesta, elokuvista ja teatterista; toisen haastateltavan kanssa teatterista, musiikista ja elokuvista; kolmannen kanssa runoudesta ja musiikista; neljännen kanssa musiikista ja tanssista; ja viidennen kanssa videopelaamisesta ja elokuvista. Haastateltavista kolme opiskelivat itsekkin taiteellista alaa, mutta keskustelimme vain yhden kanssa hänen opiskelemastaan taiteenlajista (Haastateltava 2 opiskeli teatterinohjausta). Tässäkään tapauksessa emme keskustelleet taiteen tekemisestä vaan nimenomaan taidekokemuksesta osana teatteriyleisöä. Haastateltavista kolme oli naisia ja kaksi miehiä. Anonymiteetin säilyttämisen vuoksi en paljasta, mitkä tiedot kuuluvat kehenkin haastateltavaan – se, että useimmat haastateltavat ovat tuttujani, on jo itsessään haaste anonymiteetin kannalta.

4. AINEISTON TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

4.1. Taidekokemusten kuvaukset ja luokittelu

Aineistoni koostuu viidestä haastattelusta, jotka toteutin edellisessä luvussa kuvatulla tavalla. Haastattelujen aikana haastateltavat kertoivat harrastuksensa historiasta sekä sen sosiaalisista ja yksilöllisistä elementeistä. Haastattelujen pyrkimyksenä oli selvittää, mistä syistä taidekokemusten kerrotaan tuottavan hyvää oloa ja minkälaista tämä hyvä olo on. En kuitenkaan kokenut pelkkien myönteisten elementtien luokittelua riittäväksi, sillä haastateltavat poikkeuksetta pystyivät elävästi kuvailemaan tapauksia, joissa taidekokemus oli vaikuttanut heihin erilaisilla negatiivisilla tavoilla. Hyvinvointitutkimuksen kannalta onkin oleellista pyrkiä ymmärtämään, miksi yksi kokemus on myönteinen ja toinen kielteinen, ja tätä varten kokemuksia tulee voida vertailla keskenään. Olen siis luokitellut aineiston kahden pääteeman, *Myönteisten taidekokemusten kuvailun* ja *Kielteisten taidekokemusten kuvailun* avulla.

Teemojen laajuudesta johtuen olen luonut niiden alle alaluokituksia erilaisista tavoista, joilla haastateltavat kuvailivat taidekokemusten vaikuttaneen heidän olotilaansa. Olin suunnitellut laativani alaluokitukset hyödyntämällä erittelemiäni taidekokemuksen osa-alueita, jotka olen kuvannut teoreettista viitekehystä käsittelevässä luvussa – ikään kuin olettaen, että haastateltavat saisivat hyvää oloa taiteista siksi, että tietyt taiteelliset elementit vetävät heitä puoleensa. Huomasin kuitenkin, että haastateltavat nostivat esille hyvinvoinnin kannalta paljon keskeisempiä asioita, kuin ainoastaan taiteellisten piirteiden vetovoiman. Siksi olen luonut alaluokitukset aineistolähtöisesti. Termejä, joita olen luokittelussa käyttänyt, ei välttämättä käytetty haastattelujen sisällä itsessään. Valitsin tai kehitin käyttämäni termit itse kuvatakseni parhaalla mahdollisella tavalla haastateltavien välisten kommenttien yhteisiä piirteitä.

Mainittakoon myös, että jako myönteisten ja kielteisten kokemusten välillä ei ole yksinkertainen, sillä tietyissä tilanteissa esimerkiksi epänavottinnollisten tunteiden läpikäymisen kerrottiin olevan osa kiinnostavaa ja vaikuttavaa taidekokemusta. Taidekokemus saattoi myös olla yhdeltä kannalta myönteinen, mutta toiselta kielteinen. Samoin konteksti, esimerkiksi sosiaalinen ympäristö ja oma mieliala, vaikutti joissain tapauksissa siihen, koettiin jokin

tietty taidekokemuksen elementti myönteiseksi vai kielteiseksi. Vaikka jaottelu onkin tutkimukseni kannalta tarpeellinen, on se myös joiltain osin karkea.

Kiinnostava ero haastateltavien antamissa myönteisten ja kielteisten kokemusten kuvailuissa on se, että myönteisten kokemusten kuvaukset liittyivät siihen, kuinka taideteos mahdollisti eri asioita *kokijassa* tai kokijoiden välillä, ja kielteiset siihen, millaisia vikoja *taideteoksissa* voi olla. Taiteiden positiivisia puolia ei selitetty teoksen muodollisilla seikoilla vaan sillä, millainen kokemus oli sisäisesti ja sosiaalisesti. Tämä on erikoista siinä valossa, että suuri osa haastattelun kysymyksistä liittyi heidän henkilökohtaiseen makuunsa. Haastateltaville oli kuitenkin helpompaa kuvailla teoksen ominaisuuksia, joista ei pidä, kuin omaa henkilökohtaista makuaan. Haastateltavat eivät perustelleetkaan hyvän kokemuksen johtuvan siitä, että teos olisi oman maun mukainen, vaan perustelut liittyivät tunteiden läpikäymiseen, arjesta irtautumiseen, ihmissuhteiden vahvistumiseen ja muihin tulevassa luvussa mainittuihin vaikutuksiin.

Negatiivisten kokemusten kuvaukset sen sijaan liittyivät taideteokseen itseensä – lukuunottamatta ulkoisten häiriötekijöiden selitystä, mikä liittyi siihen, että teosta ei saanut kokea toivotulla tavalla. Olisin voinut yrittää kuvailla kielteisten tunteiden luonnetta (esimerkiksi haastateltava 1 ja 3 mainitsivat niiden johtavan ärtymykseen), mutta tällainen luokittelu olisi ollut merkittävästi haastavampaa, sillä haastateltavat kertoivat huomattavasti runsassanaisemmin ja spontaanimminkin teoksen heikkoudesta kuin siitä, miltä kokemus tuntui. Huonojen kokemusten siis kuvailtiin johtuvan teoksen sisällöstä kun taas myönteisten kokemusten kuvailtiin johtuvan sen tarjoamasta mahdollisuudesta kääntyä sisäänpäin tai vahvistaa suhteita toisiin ihmisiin.

Selitän tätä eroa väittämällä, että haastateltavat harrastavat taiteita tavoitellakseen niitä erilaisia myönteisiä vaikutuksia, joita olen aineistosta nostanut esille. Itse asiassa laatimieni luokitusten taustalla onkin sellaiset kertomukset, joissa haastateltavat antavat syitä taiteiden harrastamiselle. Tavoitteet eivät ole välttämättä jatkuvasti tiedostettuja – ainakin John Dewey ajattelee, että taiteet antavat muodon nimenomaan tiedostamattomille mielihaluillemme, mikä antaa kokemuksellemme esteettisen piirteen (Dewey 2010, 97-99). Samoin myös Maslow väittää, että inhimilliset tarpeet ovat pääosin tiedostamattomia (Maslow 1987, 28). Kokemus muuttuu kielteiseksi silloin, kun tavoitteen saavuttaminen estyy. Tällöin taideteos ei ole sen

tyyppinen, että se mahdollistaisi tavoitteen saavuttamisen tai ulkoiset häiriötekijät pilaavat muuten positiivisen kokemuksen.

4.1.1. Myönteisten taidekokemusten kuvaukset

Haastatteluissa nostettiin esille monia keskenään erilaisia myönteisiä kokemuksia. Kokemusten tyyppi vaihteli sekä haastateltavien välillä että eri tilanteissa saman haastattelun sisälläkin. Löysin haastatteluaineistosta kahdeksan erilaista tapaa luokitella niitä vaikutuksia, joiden kautta taidekokemus voi aiheuttaa kokijassa myönteisiä tuntemuksia. Taidekokemus mahdollistaa tunteiden läpikäymisen, arjesta irtautumisen, harrastuksessa kehittymisen, ihmisenä kasvamisen, ymmärretyksi tulemisen kokemukset, ihmissuhteiden vahvistumisen, ajatusten jakamisen ja käsittelyn, sekä yhteisöllisyudentunteen kokemisen. Arjesta irtautuminen oli ainoa piirre, joka löytyi jokaisen haastateltavan kertomuksista, mutta jokainen piirre mainittiin vähintään kahdessa eri haastattelussa.

Taidekokemus mahdollistaa erilaisten *tunteiden läpikäymisen*. Tällä luokituksella tarkoitan sellaisia kuvauksia, joissa haastateltavat kertoivat taiteiden kautta pystyvänsä pääsemään käsiksi tunteisiin, joita eivät tavallisesti muuten tunne tai tuntevat niitä vain harvoin. Tunteiden käsitteleminen taidekokemuksen kautta koettiin turvalliseksi. Tällaisia kokemuksia mainittiin haastatteluissa 1, 3, 4 ja 5.

Haastateltava: Se [taide] on liikuttavaa. Siitä lähtee tunteet jotenkin liikkeelle. – – Vaikka lukeminen tai leffojen katseleminen ois arkista, niin sit pääsee sen arjen yläpuolelle kun se liikuttaa niin paljon. (Haastattelu 1)

Haastateltava: Musta tuntuu, että mun parhaat taidekokemukset on ollut hirveen surullisia ja on ihan paska fiilis yleensä. Että tulee sellainen niin kun kaipuun fiilis tai tämmönen. – – Kyllä niistä saa nautintoakin irti, mutta se ei oo tarpeeks. – – Jotain tunteita irti. Ehkä se on se, tunteita tulee esille! (Haastattelu 5)

Haastateltavat kertoivat siitäkin, kuinka myös surullisten tunteiden kokeminen voi olla eheyttävää. Vaikutusten perustelut vaihtelivat liikuttumisen, taidekokemuksen turvallisuuden ja omien tiedostamattomien tunteiden käsittelyn välillä.

Tutkija: Että vaikka tavallaan kokisit surua jotain hahmoa kohtaan, tai vastaavaa tunnetta, niin silti se kokemus on nautinnollinen jollain tavalla?

Haastateltava: Joo, kyllä. Se tekee sen, se liikuttuminen tekee siitä kokemuksesta nautinnollisen. (Haastattelu 1)

Haastateltava: Mutta jos joku vaikka taulu tekisikin tosi surulliseksi niin se vois silti olla niin kun nautinnollista. Että se olis niin kun hieno mutta se herättäis sellaisen – ymmärrät?

Tutkija: Joo, se herättää surun tunteen, mutta se silti olis nautinnollinen, ikään kuin?

Haastateltava: Niin, niin. Tai jos on jotain tosi surullisia biisejäkin niin se on niin kun semmosta turvallista surua. (Haastattelu 3)

Haastateltava: Musiikki on semmoinen, niinkun – miten mä osaisin selittää. Kun ihmisen sisällä elää kaikenlaisia asioita, mitä se ei pysty järjellisellä tasolla käsittelemään, että ei löydy vielä niin kun sanoja. – Kun se [musiikki] koskettaa, niin vaikka sä et tietäis, miksi olet surullinen, niin kun sä kuuntelet surullista musiikkia, niin sä saat itkettyä surun ulos ennen kuin edes tiedät, mitä sä itket. Se tunne vaan tulee ulos. (Haastattelu 4)

Haastateltava: En tiedä, onko tämä suomalaista melankolista asennetta vai mitä. Jos tulee surullinen olo lopussa niin tuntuu, että se on ollut hyvä peli se! – Surumielisyyks on mulla, se on mulla isompi juttu kuin mikään muu. (Haastattelu 5)

Taidekokemus mahdollistaa myös *arjesta irtautumisen*, mikä nostettiin esille jokaisessa haastattelussa. Arjesta irtautuminen voi tarkoittaa muutamaa toisilleen läheistä mutta silti erilaista kokemusta. Ensinnäkin, arjesta irtautumisella voi tarkoittaa jotain rentoutumisen kaltaista: se on palkinto arkisen työn keskellä, tapa hyödyntää vapaa-aikaansa latautumalla. Toisekseen, arjesta irtauttava voi tarkoittaa jotain eskapismin kaltaista, kuten mainitsin teoreettisessa viitekehysssäkin. Tällöin puhutaan olotilasta, jossa kokija kääntyy mielikuvituksensa maailmaan ja unohtaa hetkeksi arkiset velvoitteensa. Kolmanneksi arjesta

irtautumisella voidaan tarkoittaa valmistautumista ja osallistumista johonkin tapahtumaan, jota kohtaan kokija on asettanut korkeat odotukset.

Arkisen ja arjesta irtauttavan jakaminen on sinänsä haastavaa, sillä haastateltavat ajattelivat helposti, että kaikki mikä on yleistä, on myös arkista. Koska haastateltavat harrastivat taiteita päivittäin tai useita kertoja viikossa, niihin sisältyi välttämättäkin tietynlainen arkisuus. He kuitenkin poikkeuksetta kuvailivat taidetta myös arjesta irtauttavana kokemuksena, mikä viittaa siihen, että arjesta irtautuminen on jonkinlainen asteikko ennemminkin kuin selkeärajanen kahtiajako.

Tutkija: Onko lukeminen arkista vai arjesta irtauttavaa?

Haastateltava: No sekin riippuu. Että se on siis arkista periaatteessa siksi, koska se kulkee arjessa mukana. Mutta sitten välillä se on palkitseva juttu. Että nyt mä oon hautonut tätä tosi hyvääntuntuista kirjaa, ja nyt mä otan tän ja vaikka vähän suklaata, ja sit niin kun irrottaudun arjesta tän kanssa. (Haastattelu 1)

Tutkija: Onko elokuvien katselu sulle arkista vai jotenkin nimenomaan arjesta erottavaa?

Haastateltava: No. Kyllä se on ehkä erottavaa. – – Sellainen kotona helposti toteutettava spesiaali-juttu, että katsoo elokuvaa ja se on vähän niin kun semmonen arjesta irtautuminen. – – Teatteri vähän riippuu. – – Jos minä lähtisin vaikka toiselle paikkakunnalle yhteen suosikkiteatteriin, jos siellä olis joku esitys minkä haluaisin nähdä, niin kyllähän se olisi suuri juhlapäivä. – – Niin, kyllä mä luulen, että se olis tapahtuma, jota odottaisin pitkään ja siitä tulis jotenkin merkittävä tapahtuma. (Haastattelu 2)

Haastateltava: Arjesta irtauttavaa, kyllä. Kuitenkaan en ihan joka päivä lue silleen. – – Mut ehkä jollain tavalla kuitenkin tuttua ja hyvää ja arkista ja mukavaa. Turvallista, ja.

Tutkija: Millä tavalla se irtauttaa sit muusta arjesta? Kun sanoit, että se on myös sitä?

Haastateltava: – – Siihen uppoo kuitenkin tosi, niin kun välillä. Jotenkin niin kun flow-tilaan. (Haastattelu 3)

Haastateltava: No mulla ei hirveesti ole semmoista jaottelua. Taide kuuluu mun arkeen, mutta se ei tavallaan... Siis se kuuluu mun arkeen, koska se on niin suuri osa mun elämää, niin se tavallaan on arkista. Mutta se, että se myös irrottaa mut myös arjesta. (Haastattelu 4)

Tutkija: Mitkä asiat näissä taideharrastuksissa on sun mielestä kaikkein tärkeimpiä jos pitäis nyt keksiä?

Haastateltava: No eläytyminen on se tärkein, se on ylivoimaisesti tärkein. Pitää pystyä eläytymään siihen. Tai ehkä se on eskapismi, sinänsä. Se on minulle semmonen. En tiedä, onko muut tästä samaa mieltä, mutta minä tavallaan pakenen normaalista maailmasta. Ne on sellasia hyviä hengähdystaukoja, ei tarvii murehtia muita asioita. (Haastattelu 5)

Taidekokemus mahdollistaa myös *harrastuksessa kehittymisen*, millä tarkoitan sitä, että haastateltavat halusivat tarkoituksenmukaisesti oppia tuntemaan harrastamansa taiteenlajin kenttää laajemmin. Heille oli tärkeää tuntea muun muassa klassikoita ja eri alalajien merkkiteoksia. Tällä tavalla itseään sivistämällä, siirymällä pois mukavuusalueiltaan ja etsimällä uudenlaisia kokemuksia he laajensivat omaa makuaan ja oppivat kuluttamaan uudenlaista taidetta.

Tämä taiteiden harrastamisen selitys on mielenkiintoinen siitä syystä, että sen valossa harrastus itsessään koetaan tärkeäksi ilman minkäänlaista välinearvoa. Aiemmista luokituksista poiketen taideharrastuksen selitys ei löydy taiteiden ulkopuolisista tekijöistä, kuten uusien tunteiden kokemisesta tai arjesta irtautumisesta, vaan taiteenlajin kentän ymmärtäminen koetaan itsessään hyväksi syyksi harrastaa taidetta enemmän. Selityksiin toki liittyy myös älyllinen jano. Harrastuksessa kehittyminen koettiin erityisen tärkeäksi haastatteluissa 1 ja 2.

Haastateltava: Nyt mulla on työn alla just tämä, että mä oon tässä parin vuoden aikana yrittänyt opetella runoja lukemaan. – – Ja sitten klassikoita yritän lukea vähän enemmän. Että meillä on kirjabloggaajien kanssa erilaisia haasteita, esimerkiksi klassikkokirjahaaste, että lue eri klassikoita. – –

Tutkija: Miks se haastavuus? – – Onko se haastavuus, mikä niissä kiehtoo?

Haastateltava: Joo. On osaltaan, että mä tykkään haasteista. Mulla on aina näitä haasteita, että lue jokaisesta maasta yksi kirja. Ja tämmösiä kaikkia. (Haastattelu 1)

Haastateltava: Niin IMDB:ssä [Internet Movie Database] on sellainen lista, että 250 maailman parasta leffaa. – – Niin mä tulostin sen listan itselleni, alotin A:sta ja aloin katsomaan niitä leffoja läpi. Ja siinä on koko ihmiskunnan leffahistorian ajalta leffoja. Ja siinä on tullut aika paljon erilaisia leffoja tullut katsottua. (Haastattelu 1)

Haastateltava: Se on oikeastaan tosi häilyvää ne elementit, että mistä siinä teatterissa tykkää. Se voi olla tosi muuttuvaa. – – No ehkä semmonen jonkinlainen niinkun anarkismi siinä esittämistyyliissä. Tai semmonen epäsovinnaisuus, joka pikkusen ravistelee jotenkin perinteistä teatteria. – – Teatteri on jotenkin niin normiintunutta, varsinkin mainstream teatteri, että sit on mun mielestä hauskaa, jos sitä ravistelee jollain tavalla. (Haastattelu 2)

Haastateltava: Elokuvissa on jotenkin sama kuin musiikissa ja teatterissa, että on mukavia ja helppoja paloja, joita on ihan viihdyttävää katsella tai kuunnella. Mutta sitten on semmoisia vaikeampiselkoisia elokuvia ja jotenkin niin kun enemmän semmoista, niin kun, elokuvalla antautumista vaativaa. – – Sitä kautta mä oon oikeastaan niin kun enemmän kiinnostunut elokuvista, kun oon tajunnut, että on olemassa jotain muutakin kuin Hollywood-elokuvaa. Tai silleen, niin kun taiteenlajina enemmän kiinnostunut. (Haastattelu 2)

Taiteiden avulla kokijat pyrkivät myös *kasvamaan ihmisinä*. Tällä viittaaan pyrkimykseen ymmärtää toisia ihmisiä sekä oppia tuntemaan itsensäkin paremmin. Taiteen sisältöä peilataan omiin kokemuksiin ja ajatuksiin, mikä auttaa jäsentämään maailmaa sekä omaa paikkaansa siinä selkeämmin. Taidekokemusten myös kuvailtiin kehittävän omaa moraalikäsitystä. Ihmisenä kasvamisen kuvauksia löysin haastatteluista 1, 2 ja 4.

Haastateltava: Se [taide] auttaa asettumaan toisen ihmisen kenkiin. Varsinkin kun lukee semmosta teosta, missä joku on ihan erilainen kuin itse. Sitten sä olet silleen, että miksi sä toimit noin. Ja sit sä yrität ymmärtää sitä, että mitä se tekee. – –

Haastateltava: Suurin osa kavereista on korkeakoulutettuja, vihreä-vasemmisto -kallellaan olevia tyyppejä. – – Ja viime vuonna luin kirjan, missä oli haastateltu paljon perussuomalaisia ihmisiä, että minkä takia he kuuluu tähän. Ja tämmöstä. Niin sekin avas mun maailmaa jonkun verran. – – Ja sehän se pointti tässä onkin, että oppii ymmärtämään kaikenlaisia ihmisiä ja semmosia, mitä ei muuten tapaisi. (Haastattelu 1)

Haastateltava: Jossain Tšehovin näytelmässä niin niistä kyllä löytää jotenkin sellaisia hahmoja, jotka jotenkin painiskelee oman elämän, jonkun tosi typerältä tuntuvan ongelman kanssa. – – Tai että se tuntuu jotenkin lukiessa se hahmo tosi typerältä, mutta sitten tajuaa olevansa itse se. – –

Tutkija: – – Niin ootko sä huomannut tällaisissa poliittisissa esityksissä jotain sellaista sympatiaa jotain ihmisryhmää kohtaan, tai elämäntapaa kohtaan, tai?

Haastateltava: – – No ehkä siinä on ainakin jotenkin vahvistunut itsellä, jotenkin ajatukset jonkun asian puolesta. Vaikka jonkun heikommassa osassa olevien ihmisten auttamisen puolesta. Tai niin kun vahvemmin vielä jotenkin itselle tullut sellainen olo, että haluan olla tällä puolella tässä asiassa. (Haastattelu 2)

Haastateltava: No yks esimerkki on semmonen, että löytyi musiikki, joka rupes ärsyttää mua. Mä tykkäsin siitä musiikista, mutta joku siinä rupes ärsyttämään. – – Niin sit mä tajusin, että se on tavallaan mun arvojen vastainen. Mutta ne silti niin kun löytyy musta, ne puolet ja ominaisuudet, mitkä niissä lyriikoissa tuli esille. – – Kun mä tajusin, että tää on se asia, niin sit mä oon koittanut antaa sen puolen olla olemassa ja tavallaan jollain tapaa niin kun toteuttaa sitä sillä tapaa, että se ei oo mun arvojen vastainen. – – Mun henkilökohtainen päämäärä on kehittyä ihmisenä, ja taide on se, minkä kautta mä toteutan sitä. (Haastattelu 4)

Taidekokemukset mahdollistavat myös *ymmärretyksi tulemisen kokemisen*. Haastateltavat kertoivat, että he ovat kokeneet taiteen kautta, että jokin toinen ihminen on ajatellut tai tuntenut samalla tavalla, kuin hän itsekin. Ymmärretyksi tulemistä kuvailtiin lohdullisena tunteena. Kuvailuja löytyi haastatteluista 2, 3 ja 4.

Haastateltava: Ehkä jostain teini-iästä muistan enemmän semmosta, että oli jotenkin vellonut tunteissaan ja kuunnellut musiikkia. – – Ehkä, tuota, oon ainakin kokenut, että joku biisintekijä jossain on jotenkin, tai että ne on jotenkin universaaleja tuntemuksia vaikka jotkut omat negatiiviset tuntemukset. Niin ehkä se on silleen jotenkin vertaistuellista. (Haastattelu 2)

Haastateltava: Tai sitten jotain niin kun semmosta, että jos kokee olevansa jonkin asian kanssa yksin, niin sitten tavallaan voi lähteä etsii taiteista jotain, että onko maailmassa joku muukin ihminen, joka ajattelee samaan tapaan. Tai joku muukin ihminen, joka tuntee samaan tapaan. (Haastattelu 4)

Tutkija: Kun sulla on sellainen fiilis, että haluat lukea runoja, niin minkä takia se fiilis on tullut?

Haastateltava: En mä oikein tiedä. Mutta toisaalta on niin kun silleen jotenkin tärkeätä ja silleen kivaa, välillä jos tuntuu, että lukee jotain ja sitten vähän niin kun se kirjoittaja ymmärtää mua. Vaikka ei se nyt välttämättä oikeesti tarkottaiskaan sitä, miten mä tulkitsem sen, mutta jos tulee semmoinen olo, että mä ymmärrän sitä ja se ymmärtää mua, vaikka mä en oo koskaan puhunut sen kaa oikeesti. (Haastattelu 3)

Myös sosiaalisuudella kerrottiin olevan suuri positiivinen merkitys taidekokemusten kannalta. Taiteellisen kokemuksen ja sosiaalisuuden myötävaikutuksen suunta vaihteli eri tilanteiden välillä: toisinaan sosiaalisen vuorovaikutuksen kerrottiin antavan taidekokemukselle lisäarvoa, toisinaan taas taideharrastuksen kerrottiin edesauttavan sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä.

Taidekokemusten kerrottiin muun muassa mahdollistavan *ihmissuhteiden vahvistumisen*. Yhteisellä taiteiden harrastamisella kerrottiin olevan lähentävä vaikutus, ja joissain tapauksissa tietyn ihmisen tai porukan seura olikin kehittynyt harrastuksen kannalta niin keskeiseksi, että jotain taidetta harvemmin edes harrastettiin yksin. Taiteiden harrastaminen itse asiassa voi olla myös ihmissuhteiden ylläpitämisen keskeinen väline: ilman taideharrastusta ystävyysuhde voisi hiipua tai se olisi voinut jäädä alun alkaenkin syntymättä. Ihmissuhteiden vahvistumisesta kerrottiin haastatteluissa 1, 2, 4 ja 5.

Tutkija: Millainen rooli sitten tällä lukemisella on sun ja näiden muiden bloggaajien välillä? Eli oliko he entuudestaan tuttuja ennen kuin..?

Haastateltava: Ei ollut entuudestaan tuttuja. – – Se on se kirjallisuus ja bloggaaminen, mikä yhdistää meitä.

Tutkija: Koetko sä, että te olette kuitenkin ystäviä jollain tapaa, vai onks se..?

Haastateltava: No monet heistä on ihan Facebook-kavereita, että. Mä oon tosi niin kun rajaava siinä suhteessa, että kenet mä hyväksyn Facebook-kaveriksi. Että silleen. On ne, monta on tärkeätä ihmistä heistä. (Haastattelu 1)

Haastateltava: En ole itse asiassa ikinä käynyt teatterissa yksin. Että siis useimmiten mun äiti on mun seurana, mutta on muitakin seurueita ollut. Että siis. Sehän se on, mä mietin jossain vaiheessa, että mitä sitten, kuka mun kanssa käy teatterissa sitten kun äiti kuolee joskus. (Haastattelu 1)

Tutkija: Että kun sä sun puolison tai kavereiden kanssa katsot jonkun elokuvan tai käyt teatterissa tai mitä tahansa, niin tuota, onko se vaikuttanut jollain tapaa? – –

Haastateltava: Kyllä se minusta tuntuu, että se lähentää. Tai on se tosi tehokas silleen. Ehkä just siitä keskusteleminen, niin on se jotenkin lähentävä kokemus. Että kyllä se. Jos kaks ihmistä katsoo elokuvan ja juttelee siitä sen jälkeen, niin siinä on kyllä ihan silleen hyvät keskustelun ainekset. (Haastattelu 2)

Haastateltava: Mutta sitten mä oon justiinsa ajatellut sitä silleen, että koittaa niin kun ottaa sitä [omaa lasta] mukaan. Että me ollaan koitettu käydä teatterissa katsomassa jotain, mikä on lapsille soveltuvaa. – – Että kuitenkin käydään ja koetaan ja ollaan. (Haastattelu 4)

Tutkija: Sanoisitko, että vahvistaako tai luoko nää harrastukset yhteisöllisydentunnetta jotain ryhmää kohtaan?

Haastateltava: Joo. Kyllä. Erittäin paljon itse asiassa. Sekä pelaamisessa että elokuvissa, niin todella paljon niin luo tämmöstä yhteisöllisyyttä. – – Tulee juteltua ja on aina helppo jutella jostain aiheesta, kun tietää, että kaikki on kiinnostunut jostain samasta aiheesta. – –

Tutkija: Tuon sun sanomasi perusteella, niin ymmärsinkö oikein, että sä koet yhteisöllisyyttä just tätä sun, tätä pientä piiriä kohtaan, kenen kanssa sä harrastat?

Haastateltava: Kyllä, kyllä. Se on se, mitä mä hain tässä. (Haastattelu 5)

Taiteiden harrastaminen sosiaalisesti mahdollistaa myös *ajatusten jakamisen ja käsittelyn*. Tarkoitan tällä sitä, että taidekokemuksen purkaminen toisen ihmisen tai jonkin ryhmän kanssa koettiin itselle miellyttäväksi tai jopa tarpeelliseksi toimenpiteeksi. Ajatusten jakaminen ja käsittely on tiiviisti yhteydessä ihmissuhteiden vahvistumiseen. Molemmat piirteet perustuvat ihmisten yhteisen taidekokemuksen tai -harrastuksen keskenäiseen jakamiseen, mutta kun ihmissuhteiden vahvistumisesta saatu positiivinen vaikutus on luonteeltaan sosiaalista, tarkoitan ajatusten jakamisella ja käsittelyllä siihen liittyvää yksilön sisäistä hyvän olon tunnetta. Haastatteluissa kerrottiin, kuinka omien ajatusten käsittely sosiaalisessa ympäristössä joko taidekokemuksen aikana tai jälkikäteen antaa kokemukselle lisäarvoa. Taideteoksen tulkintojen vaihtaminen ja merkityksen neuvottelu toi sisäistä nautintoa, mitä ei voida selittää ainoastaan sosiaalisten suhteiden vahvistumisella. Joissain tapauksissa ajatusten jakaminen on niin keskeistä, että taidekokemus ei ilman tätä elementtiä olisi ylipäänsä miellyttävä: haastateltava 5 kertoi katsovansa harrastajaporukassa “huonoja

elokuvia” ja nauraa niille yhteisesti. Ajatusten jakaminen ja käsittely koettiin tärkeäksi haastatteluissa 1 ja 5.

Tutkija: Onks se, tuota, puhuminen sitten niin kun – antaako se jotain lisäarvoa sille [televisio]sarjalle sun mielestä, vai?

Haastateltava: Kyllä! Se on se. Siinä voi spekuloida kaikkea, mitä tulee tapahtumaan, ja näitä asioita. Ja se myös, näissä on se, että voi päällekin puhua kun se on menossa. – – Esimerkiks nämä huonot elokuvat, oikeesti niille en hirveetä arvoa osaa antaa muuten, mutta kun porukalla voi nauraa tavallaan yhteen. Niin se tuo semmosta omaa arvoa siihen, mitä ei muuten sais siihen. (Haastattelu 5)

Haastateltava: Joo, sekä peleissä että tuossa elokuvissa, niin kyllä se yhteisöllisyys on erittäin, se tuo tosi paljon lisää niihin harrastuksiin. Niin monella tasolla, että se. Vuoropuhelu tulee pelin kautta ja elokuvan yhteydessä. – – Ja saa vähän niin kun tuotua mahdollisia mielipiteitä irti. – – Minusta niistä on hauska jutella, näistä asioista. (Haastattelu 5)

Haastateltava: No siis, mä oon pari kertaa käynyt leffassa silleen, että oon ollut ihan yksin. Että onhan siinä se plussa, että saa valita, minkä menee katsomaan. Mutta sen jälkeen tulee sellainen olo, että mä haluaisin puhua tästä jonkun kanssa. Mä haluaisin selittää tän jollekin. Mä haluaisin fiilistellä tätä vielä. Että se on mun mielestä puolet melkein siitä kokemuksesta. Ja nytkin varsinkin kun on tuon kirjabloggaajamaailman löytänyt ja olen ollut kirjapiireissä aikaisemmin, niin se on ihanaa, että pääsee fiilistelee sitä, eikä ole silleen yksin sen kokemuksen kanssa. (Haastattelu 1)

Viimeiseksi myönteiseksi taidekokemuksen vaikutukseksi löysin *yhteisöllisyydentunteen kokemisen*. Tällä tarkoitan eri asiaa kuin ihmissuhteiden vahvistamista, vaikka senkin yhteydessä haastateltavat puhuivat yhteisöllisyydestä. Tällä luokituksella viittaa niihin kertomuksiin, joissa haastateltavat kokivat taiteen kautta olevansa osa jotain suurempaa kokonaisuutta kuin vain heidän lähipiiriään. Tämä piirre löytyi haastatteluista 2, 4 ja 5.

Haastateltava: Kyllä se liittyy. Kyllä sitä katsoo – – sellaisena poliittisena tekona taideteosta. Aina. Oikeastaan enenevässä määrin sitä lukee, tulee luettua hirveesti vaikka teatteriesitystä tai

musiikkia niin kun sitä kautta, että minkälainen maailmankuva tässä on, tai tällä kertojalla on, tai näillä tekijöillä on.

Tutkija: Luoko sekin, se poliittisuus, yhteisöllisyyttä?

Haastateltava: – – Ehkä jos on jotenkin vahvasti poliittinen esitys, niin kyllä musta tuntuu, että sellaisen esityksen katsojajoukossa tuntee yhteisöllisyyttä. – –. (Haastattelu 2)

Tutkija: Tuota, vahvistaako tai luoko taide yhteisöllisyudentunnetta?

Haastateltava: Joo. – – Ensinnäkin siinä kokee itse olevansa ihminen. Ja sitä kautta tavallaan kokee kuuluvansa ihmisyhteisöön. Siis en mä niin kun sanois silleen, että se, että mä katson jotain elokuvaa, niin mä kokisin kuuluvani sen enempiä mihinkään muuhun kuin silleen, että hei, olen ihminen. Mutta että niin kun, kyllä sekin on mun mielestä aika iso asia. Varsinkin tälleen niin kun yksinäiselle ihmiselle. (Haastattelu 4)

Haastateltava: – – Peleissä musta tuntuu, että mä oon jo niin paljon kokenut. Ja tavallaan on jo oikeesti niin paljon asioita [mitä tiedän], että mä tunnen jo vähän olevani osa tätä pelaajasukupolvea tavallaan. Tai mikä tämä onkaan, pelaajayhteisöä. Koen itseni osaksi sitä. Se on vähän tämmönen, että kun tiedät asioita just enemmän, ja kun muut ihmiset sanoo jotain semmosia juttuja peleistä, niin mä voin heti sanoo, että joo mä tiedän kyllä tän.

Tutkija: Eli jotenkin kokemuksen kautta, tai siis asiantuntemuksen kautta tulee tuommonen yhteisöllisyystunne, myös?

Haastateltava: Kyllä. Joo, se tuntuu, että jos mä tiedän asiasta enemmän, niin musta tuntuu, että se jotenkin. (Haastattelu 5)

4.1.2. Kielteisten taidekokemusten kuvaukset

Kaikkia taidekokemuksia ei kuvailtu myönteisessä valossa. Taidekokemukset saattoivat pitää sisällään ärtymistä ja turhautumista. Negatiivisia kokemuksia mainittiin huomattavasti positiivisia harvemmin, mutta toisaalta on hyvä pitää mielessä, että kysymykseni liittyivätkin pääasiassa taidekokemuksen positiivisiin puoliin. Kielteisten kokemusten rooli onkin sitä suuremmalla syyllä otettava huomioon, sillä useimmat kommentit kumpusivat spontaanisti muiden kysymysten pohjalta. Luokittelin kielteisten tai kiinnostamattomien taidekokemusten kuvailut seuraaviin kategorioihin: ennalta-arvattavuus, laskelmoivuus, pitkävetisyys,

poissulkevuus, pinnallisuus tai luovuuden puute, oman maun vastaisuus, sekä ulkoiset häiriötekijät. Jokainen haastateltava kuvaili kokemuksiaan ainakin yhden luokitukseni kautta, mutta ainoatakaan luokitusta ei löytynyt yli kahdesta eri haastattelusta.

Haastattelussa 1 kerrottiin *ennalta-arvattavuuden* vaikuttavan taidekokemukseen kielteisellä tavalla. Haastateltava kertoi pitävänsä taideteoksen yllätyksellisyyttä yhtenä hyvän kokemuksen myötävaikuttajana, ja yllätyksellisyyden puute vähentää kiinnostusta taideteosta kohtaan.

Haastateltava: Sit on näitä muita, mä rakastin ennen chick lit -kirjoja, sen jälkeen kun fantasiasta siirryin näihin helppoihin naisille suunnattuihin viihdekirjoihin. Niin sit mä huomasin tuossa toissa syksynä, että ne on liian helppoja ne juonikuviot mulle. Nekin toistaa, ne juonikuviot hirveen paljon itseensä. Niin sitten mä yritin yhtä Sophie Kinsellän kirjaa lukea silloin toissa syksynä. Silloin mä totesin, mä kirjoitin blogiikinkin, että tästä tuli vaan hirveä lukujumi, ei meinannut saada luettua mitään muutakaan sen jälkeen. Ja se kirja jäi junnaamaan. (Haastattelu 1)

Myös teoksen *laskelmoivuuden* kerrottiin aiheuttavan kielteisiä tunteita. Laskelmoivuus ja ennalta-arvattavuus liittyvät toisiinsa, mutta eivät tarkoita täysin samaa asiaa. Laskelmoivat teokset ovat usein ennalta-arvattavia, sillä ne käyttävät runsaasti jonkin taiteellisen tyylilajin konventioita, jotka ovat aktiiviselle harrastajalle jo käyneet tutuksi. Vaikka teos ei olisikaan täysin yllätyksetön, laskelmoivuus joka tapauksessa saa kokijan tuntemaan teoksen epäaidoksi ja kaavamaiseksi. Kokijalle voi myös syntyä olo, että teos on luotu ainoastaan rahan tekemistä varten. Laskelmoivuudesta puhuttiin haastatteluissa 1 ja 5.

Haastateltava: Sanotaanko näin, että tekijä tuntuu halunneen, että pelaaja tai katsoja, nyt elokuvien tapauksessa. Hän haluaa saada pelaajasta tai katsojasta tunteita irti ja tahallaan esimerkiksi tapattaa jonkun hahmon, vaikka siinä ei ole mitään järkevää syytä. Se on ikään kuin tehty [siksi], että nyt sen pitää tuntea jotain, tehdään tämä. – – Se vähän niin kun vie koko sen pohjan siitä. Se tuntuu niin läpinäkyvältä. Se on huonosti tehty. (Haastattelu 5)

Haastateltava: Varsinkin silloin kun on näitä, mitä mä kuvasin, mitkä on vähän huonompia näitä young adult -kirjoja ja -leffoja, missä niin kun toistetaan sitä samaa kaavaa. Missä on se

yks protagonisti, joka voittaa kaiken. Niin sit alkaa olla silleen, että tämäkin kirjailija on tällainen laskelmoiva tyyppi. Tai alkaa asettaa attribuutteja siihen kirjailijaan. Vähän niin kun J.K. Rowling, joka oli silleen, että tämä Harry Potter -sarja oli tässä, mutta rupeankin nyt lypsämään kymmenen vuoden kuluttua tätä hommaa uudestaan. (Haastattelu 1)

Haastattelussa 5 mainittiin, että huonot taidekokemukset ovat tylsiä eli *pitkäveteisiä*. Haastateltavalle pitkäveteiset taideteokset eivät yksinkertaisesti tunnu taiteelta: toisin sanoen, hänelle taidekokemus on olemuksellisesti kiinnostavaa.

Tutkija: Entä sitten, tuleeko sulle mieleen joitain huonoja kokemuksia? Ja sitten niiden perusteella, mitkä asiat tekee huonon kokemuksen?

Haastateltava: – – Isoin juttu totta kai on tämä, että ne on tylsiä. Se on se suurin juttu, minkä minä näkisin, mikä on huonoa. Sä kun tunnet sen, niin. Kun puhutaan taidekokemuksista, niin se ei enää tunnu taiteelta jos se on tylsää. (Haastattelu 5)

Taideteoksen *poissulkevuudella* tarkoitan sitä, kun kokija ei pysty samaistumaan teokseen tai ei ymmärrä, mistä siinä on kyse. Toisin sanoen teos “ei aukene” kokijalleen. Teos jää vieraaksi, mikä voi johtaa turhautumiseen. Poissulkevuudesta mainittiin haastattelussa 1.

Haastateltava: Runot ja aforismit, siinä on se, että kun tajuu sen jutun, niin siinä on se mielihyvän tunne. – – Mutta sitten kun mä luin vähän aikaa sitten, sain arvostelukappaleen semmosesta runokirjasta, mistä mä en tajunnut yhtään mitään. Niin sit tuli semmonen tosi vihainen olo. Että mä suhtauduin siihen tunteella. (Haastattelu 1)

Pinnallisuus tai luovuuden puute tarkoittaa luokittelussani sitä, että kokijan mielestä teos ei yllä taiteen tasolle, sillä joko sen sisältö tai esitystapa on naiivilla tasolla. Haastateltavat eivät kiellä, etteikö tällainen teos voisi kuitenkin olla näyttävä, mutta se ei siitä huolimatta aiheuta suurta kiinnostusta, sillä teoksessa ollaan panostettu toissijaisiin asioihin. Teoksesta joko puuttuu sanoma tai se on toteuttu tavalla, jossa kokijan huomio kiinnittyy asioihin, jotka eivät tähän sanomaan liity. Pinnallisuudesta tai luovuuden puutteesta puhuttiin haastatteluissa 2 ja 4.

Haastateltava: Jotenkin tulee niin sellainen tunne, että kun kaupunginteatterissa on tilaa ja budjettia, niin jos esityksessä sataa lunta, niin ylhäältä katosta tehdään mahdollisimman autenttisen näköinen lumisade. – – Tai että näyttämölle kannetaan jotain taloja. Taikka siinä esityksessä pahin oli pyörillä liikkuva hevonen, joka oli oikean hevosen kokoinen. – – Siinä tulee tosi typerä olo, kun se yritetään kuvittaa, kun kaikki kuitenkin ymmärtää, että ei tässä ole kyseessä oikeesti hevonen. Et siinä ei ole käytetty muuta taiteellista silmää kuin jäljittelyä. – –

Tutkija: Tää kuulostaa siltä, että se ei niin kun auta sua siihen uppoutumiseen? Että vaikka siellä on hienot lavasteet, niin se ei auta uppoutumaan?

Haastateltava: Niin, se ei jotenkin edistä sitä uppoutumista yhtään. Se tekee enemmänkin olon, että miks mua pidetään näin tyhmänä. (Haastattelu 2)

Haastateltava: Siis niin kun esimerkiksi, kun jotain tanssiteoksia ajattelee, niin tanssista saa ihan upeen, uskomattoman näköisiä, upeita. Niin kun siis silleen, että ne vaan on teknisesti hienoja liikkeitä. Niin tuota. Sitä on tosi kiva katsella. Ja siis siitä voi tulla energisoiva fiilis. Mutta sit taas mä en pidä sitä niin kun taiteena. Mun mielestä se tanssi justinsa, että jos sillä ei ole mitään sanomaa vaan se on sellaista teknistä suorittamista, niin se voi olla hienon näköistä ja se voi olla energisoivaa, mutta se ei minun mielestä sit ole taidetta. (Haastattelu 4)

Myönteisen taidekokemuksen esteenä on myös se, että teos on *oman maun vastainen*. Harrastajalle on kehittynyt ajan myötä tietty maku, jota hän haluaa toteuttaa, ja jos teos on voimakkaasti poikkeava tästä mausta, se voi aiheuttaa ärtymystä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että teoksen tulisi välttämättä olla jonkin tietyn alalajin tai genren edustaja ollakseen nautinnollinen, vaan ennemminkin siihen voi liittyä lajista riippumattomia tyllyllisiä seikkoja, jotka aiheuttavat kokijassa kielteisen reaktion. Siitä, kuinka oman maun vastaiset teokset aiheuttavat huonon kokemuksen, kerrottiin haastatteluissa 1 ja 3.

Haastateltava: Voi jumalauta. Mä en tiedä, saisko joku muu tosta jotain irti, mutta tollainen kirja kuin Pitkän tähtäyksen LSD-suunnitelma. Se oli niin kun jotenkin tosi yhteiskunnallinen ja poliittinen. Mä en tykkää olleenkaan siitä niin kun runoissa. Se oli musta niin kun joku olis imenyt musta mehut, kun mä olin lukenut sen. Se oli kamalaa. Mä olin ihan väsynyt sen jälkeen. En tykkää sellaisesta liiallisesta kantaaottavuudesta runoissa jostain syystä. – –

Tutkija: Miltä susta tuntui, kun sä luit sitä?

Haastateltava: Ärsytti, turhautti, suututti. Ei se välttämättä ole huono juttu jos ärsyttää, mutta tossa oli huono. (Haastattelu 3)

Haastateltava: Sitten täällä on ollut Jukka Vienon Stockan kulma. Ja ne on ihan hyviä muuten ollut, mutta sitten siellä on ollut rivoja, joista en ole tykännyt. Ne ärsytti mua. Se ei niin kun kuulu mun runouteen se rivoilu. (Haastattelu 3)

Myös sosiaaliset vaatimukset voivat olla oman maun toteuttamisen esteenä. Toisinaan taiteiden harrastajan on tehtävä valinta taiteiden yhteisöllisen harrastamisen ja oman maun väliltä, ja usein tällaisissa tapauksissa tehdään kompromissi oman maun suhteen.

Haastateltava: No lukupiirit vois olla yks osa-alue tässä, mutta niissä mä en ole nyt käynyt pariin vuoteen, koska niistä tuli sellainen, että nyt mun on pakko lukee tää kirja, hirveesti. Tätä kirjaa intensiivisesti, vaikka haluaisi lukea muitakin. (Haastateltava 1)

Haastateltava: Sit sekin, että jos olis musta pelkästään kiinni, niin saattaisin katsoa enemmän erilaisia elokuvia. Siinä on sekin, että se, mitä elokuvia niin kun valkkaa yhdessä, niin se vaikuttaa, mitä tulee katsottua. – – Niin mua esimerkiksi kiinnostaa katsoo yks ranskalainen elokuva, mutta mä en tiedä, pääsenkö mä kattoo hänen kanssaan sitä. Kiinnostaako yhtään. Niin sit se on silleen, että me nyt varmaan päädytään katsoo supersankarileffa taas. (Haastateltava 1)

Sosiaaliset suhteet voivat olla myös taidekokemuksen *ulkoisia häiriötekijöitä*. Ulkoiset häiriötekijät estävät kokijaa uppoutumaan teokseen ja tätä kautta saavuttamaan muussa tapauksessa miellyttävän taidekokemuksen. Haastattelussa ulkoiseksi häiriötekijäksi mainittiin nimenomaan toiset ihmiset, joilla on itsensä kanssa erilainen maku. Luokittelisin tämän teeman alle myös muita ulkoisia häiriötekijöitä (esimerkiksi meluisa ympäristö), jos niitä olisi haastatteluissa mainittu. Ulkoisista häiriötekijöistä kerrottiin haastattelussa 5.

Tutkija: Osaatko selittää yhtään, minkä takia elokuvia tulee katsoa muiden kanssa, kun taas pelaaminen ja sarjat menee yksin?

Haastateltava: Joo, tuota, no elokuvat on aika kompakteja kooltaan. – – Iso juttu on siinä, että elokuvissa se on semmoinen yksittäinen elämys siinä. Mutta sarjat ja pelit, niin ne on paljon

pidempiä, niin jos mä haluan uppoutua siihen, niin mä mielummin uppoudun tavallaan yksin, että mä pystyn keskittymään siihen. Että mua ei häiritä. --

Haastateltava: Kun oon katsonut sarjoja tai elokuvia, mistä jotkut tykkää ja jotkut ei, niin se ei koskaan ole sen arvosta.. Mielummin katson vain sellasia, että kaikilla on sama mielipide siitä. Muuten mielummin yksin katson sen. (Haastattelu 5)

4.2. Tavoitteellinen taiteiden harrastaminen hyvinvoinnin tuottajana

Luokitteluni perusteella haastateltavat harrastavat taiteita, koska he tavoittelevat sitä kautta tunteiden läpikäymistä, arjesta irtautumista, harrastuksessaan kehittymistä, ihmisenä kasvamista, ymmärretyksi tulemisen kokemista, ihmissuhteiden vahvistumista, ajatustensa jakamista ja käsittelyä tai yhteisöllisyudentunteen kokemista. Korostan vielä, että vaikka käytän sanaa tavoitella, en tarkoita, että tavoitteet olisivat välttämättä jatkuvasti tiedostettuja: voi hyvinkin olla, että haastateltavat osaavat verbalisoida tavoitteensa kysyttäessä, mutta eivät aktiivisesti ajattele niitä taidetta harrastaessaan. Kielteisten kokemusten kuvaukset sen sijaan selittävät, mistä syystä haastateltavat eivät aina saavuta tavoitettaan. Luokittelu jää kuitenkin hyvin yleiselle tasolle: se ei auta ymmärtämään yksilöiden välisiä eroja taiteiden harrastamisessa eikä niitä olosuhteita, joita vaaditaan onnistuneen taidekokemuksen saavuttamiseksi. Luokittelu ei myöskään kerro, mikä on taidekokemusten myönteisten vaikutusten rooli hyvinvoinnin kannalta.

Näihin puutteisiin pyrin vastaamaan tässä luvussa. Pyrin löytämään taidekokemusten välisille eroille selitystä tulkitsemalla luokittelemaani aineistoa sekä liittämällä aineistosta tekemiäni havaintoja tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen. Analyysiani ei kuitenkaan pidä tulkita universaaleiksi väitteiksi vaan tämän kyseisen aineiston ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta vedetyiksi tulkinnoiksi. Pyrkimykseni ei siis ole tehdä yleisiä väittämiä vaan selittää taiteille annettuja merkityksiä tässä nimenomaisessa rajatussa viiden haastateltavan joukossa.

4.2.1. Taiteiden harrastaminen tarpeiden tyydyttämisenä

Väitän, että taiteiden harrastaminen on tavoitteellista. En tarkoita tällä sitä, että taidetta välttämättä harrastetaan pyrkien päämäärätietoisesti jotain itselle asetettua maalia kohti, vaan sitä, että taiteen harrastajalla on ennakkokäsitys siitä, mitä hän taiteelta odottaa. Olen nostanut haastattelemieni ihmisten kohdalla esiintyneitä tavoitteita esille edellisessä luvussa. Mutta miksi näiden tavoitteiden saavuttaminen on tärkeää? Miksi on esimerkiksi tärkeää kasvaa ihmisenä, irtautua arjesta tai jakaa ja käsitellä ajatuksiaan?

Vastaus on, että nämä asiat luovat ihmiselle hyvinvointia. Subjektiviisen hyvinvoinnin tutkimuskentällä tehtyjen tutkimuksen mukaan muun muassa itselle mielenkiintoiset aktiviteetit, positiiviset tuntemukset, vapaa-ajan omaehtoiset harrastukset, itsensä hyväksyminen, psykologinen kasvaminen, rentoutuminen, ja läheiset sosiaaliset ihmissuhteet ovat hyvinvoinnin keskeisiä komponentteja (Argyle & Martin 1991, 90-91, 96; Diener & Biswas-Diener 2008, 6, 50-51, 54-55; Kasser 2000, 4, 9-10). Aineistossani taiteille annetut selitykset ovat yhteydessä näihin hyvinvoinnin komponentteihin: tunteiden läpikäyminen liittyy positiivisten tunteiden kokemiseen ja psykologiseen kasvamiseen, harrastuksessa kehittyminen vapaa-ajan omaehtoiseen harrastamiseen ja mielenkiintoisiin aktiviteetteihin, arjesta irtautuminen rentoutumiseen, ihmissuhteiden vahvistaminen sekä yhteisöllisydentunteen kokeminen läheisiin sosiaalisiin ihmissuhteisiin, ja niin edelleen. Taiteiden harrastamisen taustalla on siis sellaisia syitä, joiden ollaan todettu vaikuttavan subjektiiviseen hyvinvointiin. En väitä, että pelkästään taiteen harrastaminen tekee ihmisen kokonaisvaltaisesti hyvinvoivaksi, mutta on perusteltua väittää, että taidetta harrastamalla tavoitellaan asioita, jotka lisäävät hyvinvointia.

Selitystä sille, mistä tämä hyvinvointi johtuu, voi hakea monesta eri paikasta. Itse katson asiaa tarveteorioiden näkökulmasta, sillä käsitys hyvinvoinnista tarpeiden tyydyttämisenä on erittäin selitysvoimainen tekemiäni havaintoja kohtaan. Tarveteorioiden lähtökohtana on, että ihmisillä on tarpeita, jotka ovat perustilaltaan tyydyttämättömiä. Heidän täytyy itse omalla toiminnallaan tehdä niistä tyydytettyjä, mikä aiheuttaa hyvinvointia. (Allardt 1976, 21) Itseni tavoin myös John Dewey uskoi, että taidekokemukset tyydyttävät inhimillisiä tarpeita:

Me koemme tietoisesti värejä, koska katselun ylyllyke toteutuu; kuulemme ääniä, koska kuunteleminen tyydyttää meitä. – – Koska elämä on toimeliaisuutta, synnyttää toiminnan estyminen aina halua. Maalaus tyydyttää, koska se tyydyttää väreistä ja valoista muodostuvien näkymien nälän täydellisemmin kuin useimmat meitä tavallisesti ympäröivät asiat. (Dewey 2010, 309-310)

Aineistoni on kuitenkin ristiriidassa Deweyn kanssa siinä mielessä, että mikäli haastateltavilla oli Deweyn kuvailemia aistillisia tai esteettisiä tarpeita, ne eivät nousseet haastatteluissa esille. Tällä en tarkoita sitä, etteikö haastateltavilla olisi omaa henkilökohtaista makua, vaan sitä, että oman maun toteuttaminen ei haastattelujen perusteella ollut päämäärä itsessään vaan väline muiden tarpeiden toteuttamiselle. Esimerkiksi haastateltava 1 kertoi, kuinka hän nuorempana nautti fantasia-, kauhu- ja sci-fi-kirjallisuudesta *siitä syystä*, että se auttoi häntä irtautumaan arjesta sekä kehittymään harrastuksessaan “nörttikirjallisuuden” asiantuntijuuden saralla:

Haastateltava: No se oli varmaan sellaista eskapismia. Että toisia maailmoja, niin sit siinä pääs niin kun paremmin todellisuutta pakoon. – – Mä olen edelleen semmonen aika nörtti ihminen, mutta sitten mä koen aina silleen, että en ole tarpeeksi nörtti kun en tiedä kaikesta kaikkea. Mutta niinkun, on se kulkenut mukana, mutta se ei ole enää semmosta ahmimista kuin ennen. (Haastattelu 1)

Esteettisten tarpeiden sijaan taiteet näyttävätkin vastaavan yleisinhimillisiin tarpeisiin kuten Maslowin tarvehierarkiamallissa kuvattuihin yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeisiin, arvonnannon tarpeisiin sekä itsensä toteuttamisen tarpeisiin (Maslow 1987, 20-22). Toisaalta Deweyn tavoin myös Maslow uskoi jonkinlaisten esteettisten tarpeiden olemassaoloon (Maslow 1987, 25-26), mutta tämä oletus ei yksinkertaisesti saanut merkittävää tukea omasta aineistostani.

Mikäli ihminen luo hyvinvointia tyydyttämällä tarpeitaan kuten tarveteorioiden ehdottavat, taiteiden hyvinvointivaikutusten selittäminen on yksinkertaista: taideharrastuksen tavoitteet ovat joko osa ihmisen tarpeita tai väline näiden tarpeiden tyydyttämiseksi. Tarveteorioiden mukaan tarpeiden tyydyttämättömyys aiheuttaa negatiivisia tunteita (Maslow 1987, 15-22), mikä selittää, miksi tavoitteiden estyminen oli taidekokemusten negatiivisten kuvausten pääasiallinen puheenaihe.

Yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeiden kautta voidaan selittää, miksi taiteiden mahdollistama ihmissuhteiden vahvistuminen, ajatusten jakaminen ja käsittely, yhteisöllisydentunteen kokeminen ja ymmärretyksi tulemisen kokeminen tuottavat hyvinvointia. Kun yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet ovat tyydyttämättömät, yksilö kokee yksinäisyyttä, eksyneisyyttä ja hylätyksi tulemista (Maslow 1987, 20-21). Taiteet mahdollistavat yhteisen sosiaalisen harrastamisen, mikä lähentää ryhmän sisäisiä ihmissuhteita, mikä puolestaan tyydyttää yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeita ja luo hyvinvointia. Jopa silloin, kun taide ei vahvista ihmissuhteita, yksilö voi kokea yhteisöllisydentunnetta kuten haastateltava 2, 4 ja 5 kuvailivatkin, mikä myös tyydyttää tätä samaa tarvetta.

Arvonannon tarpeiden kautta puolestaan voi selittää harrastuksessa kehittymistä sekä ihmisenä kasvamista. Maslow jakaa arvonannon tarpeet kahteen alaluokkaan. Yksi liittyy itsearvostuksen hankkimiseen eli tarpeeseen olla osaava, aikaansaava, itsenäinen ja itsevarma. Toinen taas liittyy arvostuksen saamiseen toisilta eli korkeamman statuksen, suuremman tunnustuksen ja laajemman huomion tavoitteluun. Molemmat arvonannon luokat ovat kytköksissä toisiinsa, sillä vakain ja tervein itsevarmuus perustuu toisilta ansaitusti saatuun arvostukseen. (Maslow 1987, 21-22) Harrastuksessa kehittämisellä tarkoitan harrastettavan taiteenlajin kenttään liittyvää perehtymistä, tietopohjan kartuttamista ja itsensä sivistämistä, missä on kyse juuri tästä itsearvostuksen hankkimisesta. Myös ihmisenä kehittämisessä on kyse jonkinlaisesta tietopohjan kartuttamisesta ja sivistyksestä, mutta abstraktimmalla tasolla: haastateltavat pyrkivät taiteiden kautta oppimaan oikeudenmukaisuutta, empatiakykyä sekä omien tunteiden ja ajatusten kanssa toimeen tulemista. Tässäkin on tapauksessa haastateltavat pyrkivät kehittymään sellaiseksi ihmiseksi, joka ansaitsee arvontoa.

Itsensä toteuttamisen tarpeet ovat hieman erilaisia aiemmin mainituista tarpeista: niillä ei viitata johonkin yhteen tiettyyn yleisinhimilliseen tarpeiden kategoriaan vaan vaihteleviin, yksilöllisiin tarpeisiin. Itsensä toteuttamisen tarpeita tyydyttämällä ihmiset pyrkivät selvittämään, millaisia he ovat yksilöinä verrattuna toisiin. Itseään toteuttamalla ihmiset tavoittelevat siis täyttymystä omana itsenäisenä persoonanaan. (Maslow 1987, 22) Arvonannon tarpeiden tapaan myös itsensä toteuttamisen tarpeet voivat selittää, miksi haastateltavat kokivat ihmisenä kehittymisen tärkeäksi. Oleellisempaa kuitenkin on, että itsensä toteuttamisen tarpeet voivat selittää sitä, miksi haastateltavat ylipäänsä tavoittelevat

hyvinvointia taiteiden kautta eikä muilla keinoin. Haastatteluissa 1, 4 ja 5 haastateltavat kertoivat suorasti, että heidän harrastuksensa on iso osa heidän identiteettiään.

Haastateltava: No esimerkiksi mä olin tosi masentunut vuosi sitten ja mä en pystynyt lukemaan. Ja se on jotenkin se lukeminen tosi määrittävä tekijä mun elämässä. Koska sitten aina kun mä sanoin jollekin kaverille, että niin kun mä en pystynyt lukemaan. Niin se vaan, että ai sä oot noin sairas! (Haastattelu 1)

Haastateltava: Mutta että mä oon monta kertaa sanonut, että jos ei olis musiikkia, niin mä en pystyis elää, ja sit taas jos ei pystyis kirjoittaa, niin mä kuolisin. Että ne on niin kun kaks sellaista ihan järkyttävän tärkeitä asiaa mulle. Että ne on niin kun, just taide, niin se on se, millä mä elän. (Haastattelu 4)

Tutkija: Ihan yleisesti, että jos pitäis karkeesti määritellä, niin kuinka suuri rooli näillä, tuota, elokuvilla ja peleillä on sun elämässä?

Haastateltava: Erittäin suuri rooli, sanoisin. Kyllä, että niin. Minusta tuntuu, että ne on oleellinen osa mun identiteettiä jo. Joskus kuvittelin vielä, että minä tavallaan kasvan näistä yli, tai varsinkin pelaamisesta kasvan yli. Myöhemmin oon ajatellut, että ehkä minä kuitenkin pysyn tässä. – – Mä tykkään pelata ja näin. (Haastattelu 5)

Itsensä toteuttamisen tarpeet selittävät siis sitä, minkä takia haastateltavat kokivat suhteensa taideharrastusta kohtaan läheiseksi: harrastuksesta oli muodostunut osa heidän omaa minäkuvaansa. Harrastamalla taiteita he kokivat toteuttavansa itseään ja käyttäytyvänsä juuri heille luontaisella tavalla.

Tarvehierarkian lisäksi Maslow kuvailee myös muita tarpeita, joiden avulla voidaan selittää toistaiseksi käsittelemättä jääneitä taideharrastuksen tavoitteita, eli tunteiden läpikäymistä ja arjesta irtautumista. Maslow ymmärsi, että käyttämällä aikaa asioihin, jotka kiinnostavat meitä sisäisesti – henkiseen varttumiseen sekä omiin henkilökohtaisiin nautintoihimme – emme suinkaan tuhlaa aikaa vaan käytämme sitä nimenomaan itsellemme edullisesti. Hankkimalla ihmetyksen, ilahduksen ja pelon kaltaisia suuria tuntemuksia rikastutamme kokemusmaailmaamme, samoin kuin teemme yksinkertaisesti levätessämme. Maslow ei anna tälle tarpeelle nimeä, mutta kutsuu sen tyydyttämisestä saatavaa tunnetta

silkan elämisen nautinnoksi (engl. *the pleasure of sheer living*). (Maslow 1987, 70-72) Tämä kokemusmaailman rikastuttaminen (kenties juuri tämä voisi olla kyseisen tarpeen nimi) kuvaa mielestäni tarkalleen samoja asioita, joita haastateltavat kertoivat omista tunteiden läpikäymisen ja arjesta irtautumisen kokemuksista.

Olen nyt osoittanut, kuinka jokaista aineistosta löytämäni taiteiden harrastamisen selitystä on mahdollista tulkita tarveteorioiden, ja erityisesti Maslowin tarvehierarkian kautta. En kuitenkaan väitä, että tarveteoriat olisivat aukottomia. Niiden huonoja puolia ovat muun muassa täsmällisyyden puute sekä yksittäisten tarpeiden erittelyn haastavuus (Allardt 1976, 30-31). Myös Maslow tiedosti, että tarkka ja kaikenkattava tarpeiden listaus on epärealistinen tavoite. Toisaalta hän myös uskoi, että ihmisen ajatusmaailman jakaminen valtavaksi joukoksi yksittäisiä tarpeita ei edes olisi todenmukainen kuvaus ihmisestä. Myös Maslow uskoi holistiseen ihmiskäsitykseen: hänen mukaansa ihmisen persoonallisuus on kuin oireyhtymä, jossa ihmisen käytös, ajatukset, impulsiiviset toiminnat ja niin edelleen ovat vain yksittäisiä oireita. Tarpeiden erittelyn ja tunnistamisen tekee vaikeaksi se, että samat tarpeet saattavat ilmaista itsensä eri tavoin eri "oireyhtymissä" eli yksilöissä. Lisäksi ihmisen toimintaa ohjaa useat eri tarpeet samanaikaisesti. Yksittäiset tarpeet eivät suoranaisesti ilmaise itseään vaan ihmisen toiminta on kaikkien tyydyttämättömien tarpeiden ilmaisua. Näistä syistä väitteet ihmisen tarpeista tulisikin ymmärtää aina useiden eri tarpeiden luokituksina. (Maslow 1987, 6-8, 28-29, 217-221) Nämä perustelut eivät poista sitä haastetta, että tarveteorioihin sisältyy luontaisesti jonkinasteinen yleistävä taipumus, mutta ne kuitenkin selittävät, miksi inhimillisten tarpeiden muotoilu sanoiksi voi olla haastavaa. Mikäli epätarkkuudestaan huolimatta tarpeiden tyydyttämistä pidetään edes yhtenä hyvinvoinnin ulottuvuutena, tarveteoriat tarjoavat selitysvoimaisen teoreettisen mallin myös taidekokemusten aiheuttamien hyvinvointivaikutusten selittämiseksi.

4.2.2. Taidekokemuksen olosuhteiden vaikutukset

Aiempaa tutkimusta koskevassa luvussa kritisoin ajatusmallia, jonka mukaan taide olisi kuin vitamiinipilleri: että taiteilla voisi väittää olevan hyvinvointia kohottava vaikutus riippumatta olosuhteista, joissa teos koetaan. Uskon John Deweyn tavoin, että taidekokemuksen

erottaminen muusta maailmasta on mahdollista vain kielen tasolla (Dewey 2010, 268). Keräämästäni haastatteluaineistosta kävikin hyvin selville, että ainakin haastateltavien keskuudessa taidekokemuksen miellyttävyys tai kielteisyys riippuu vähemmän teoksesta kuin kokijasta itsestään sekä siitä kontekstista, jossa kokemus tapahtuu.

Taidekokemuksen myönteisyyteen tai kielteisyyteen vaikuttaa luonnollisesti sen vastaavuus kokijan tavoitteiden kanssa, jotka olen luetellut luvussa Myönteisten taidekokemusten kuvaukset. Tavoitteiden saavuttaminen on avainasemassa tarpeentyydytyksen kannalta. Harrastusten tavoitteet vaihtelevat kokijoiden välillä: esimerkiksi haastateltava 1 kertoi moneen otteeseen, kuinka omien ajatusten jakaminen ja käsittely on tärkeää kaikessa taiteellisessa harrastamisessa, kun taas haastateltava 3 kertoi harrastavansa runoutta yksin ja tavoittelevansa sillä tunteiden läpikäymistä, ymmärretyksi tulemisen kokemista ja arjesta irtautumista. Taiteenlajeilla ei ollut yhteyttä siihen, mitä haastateltavat tavoittelivat harrastamisellaan. Haastateltava 4 kertoi harrastavansa musiikkia samoista syistä, joista juuri mainitsin haastateltavan 3 harrastavan runoutta. Toisaalta haastateltava 1 kertoi lukevansa runoutta kehittyäkseen harrastuksessaan, mikä ei kuulunut haastateltavan 3 runoharrastuksen syihin. Jokainen haastateltava kertoi harrastuksilleen useita eri tavoitteita, mutta jokaisella haastateltavalla oli oma tavoitteiden yhdistelmänsä, mitä ei voi selittää harrastetulla taiteenlajilla.

Taideharrastuksen tavoitteet eivät kuitenkaan vaihtele ainoastaan ihmisten välillä, vaan myös tilanteesta toiseen. Kokijat suhteuttavat omat tavoitteensa siihen, mitä hän olettaa teoksesta saavansa irti, ja ovat valmis tekemään kompromisseja eri tavoitteidensa välillä. Se, kuinka miellyttävänä taideteosta pidetään, riippuu (teoksen taiteenlajin lisäksi) kokijan henkilökohtaisesta mausta, voimavaroista, teosta kohtaan asettamista odotuksista, sekä kokemuksen sosiaalisesta ympäristöstä. Nämä tekijät vaikuttavat eri tavoin siihen, millaisia tavoitteita kokija asettaa taidekokemusta kohtaan.

Taidekokemuksen myönteisyyteen tai kielteisyyteen vaikuttaa se, vastaako teoksen tyyli kokijan *henkilökohtaista makua*. Esimerkiksi haastateltava 2 piti taide-esitysten poliittisuutta kiinnostavan asiana, kun haastateltava 3 ei sietänyt politiikkaa runoissa. Haastateltava 1 kertoi nauttivansa suurista teatteriesityksistä, ja haastateltava 2 pitää niitä yleensä kuvailmallisina ja taiteellisesti naiiveina. Haastateltava 5 puolestaan ajatteli huumorin

halventavan teoksen taiteellista arvoa, kun taas haastateltava 2 ja jossain määrin haastateltava 3 nauttivat huumorista teatteriesityksissä ja runoissa.

Makueroja voidaan käsitteellistää taidekokemusta käsitellyssä luvussa eriteltyjen taidekokemuksen elementtien kautta. Makua voidaan tulkita niin, että yksilöt arvostavat vaihtelevissa määrin taidekokemuksen esteettisyyttä, narratiivisuutta, immersiiivisyyttä, arjesta irtauttamisen astetta, humoristisuutta, sosiaalista luonnetta, katarttisuutta, subliimiutta sekä haastavuutta. Tällä tarkoitan esimerkiksi sitä, että yhdelle kokijalle teoksen narratiivisuus (eli sen käsittelemä aihe) saattaa olla esteettisyyttä (sen aistittavaa muotoa) tärkeämpi asia, kun taas toisen yksilön kohdalla tilanne on toisin päin. Tällainen tilanne näkyy haastateltavien 5 ja 2 välillä: haastateltavalle 5 hyvä tarina oli kiinnostavan taideteoksen lähtökohta, kun taas haastateltavalle 2 se on toissijainen asia ja tärkeämpää on uudenlaisten ilmaisutapojen kokeminen.

Haastateltava: Peleihin kun menee, niin se [henkilökohtainen maku] vaihtelee paljon. Mutta iso juttu mikä on – ei se nyt edes niin paljoa vaihtelekaan. Toistuva juttu on, että hyvä tarina on se, mitä mä haen. – Se on se kaikkein tärkein juttu mulle siinä. Yleensä mua ei haittaa se ympärillä oleva juttu. Että grafiikat ei haittaa jos tarina on vaan hyvä, minä voin vaikka tekstiseikkailua pelata. (Haastateltava 5)

Haastateltava: Kyllä mä luulen, että sellainen syvempi käsitys ja perehtyneisyys teatteriin, niin se sekä tekee teatterin katsomisesta vaikeeta, että sitten taas toisista esityksistä nauttivampia, kun osaa jotenkin nähdä sen monelta tasolta. Esimerkiksi joku nykyteatteriesitys, jossa ei oo niin kun välttämättä juonta taikka tai mitään isompaa järkeä. – Niin semmosesta teoksesta pystyy ehkä nauttii jotenkin enemmän jos on ollut paljon sen teatterin parissa. (Haastattelu 2)

Haastateltavat asettivat näille elementeille myös erilaisia odotuksia. Esimerkiksi haastattelussa 2 kävi selväksi, että teatteriesitykseltä odotettiin voimakasta esteettistä elämystä, mutta estetiikan täytyi myös olla oikean tyyppistä. Teatteriesitykset, joissa estetiikka perustui visuaalisten elementtien realistiseen jäljittelyyn, ei tuntunut haastateltavan mielestä taiteelta lainkaan ja hän koki esitystyylin jopa hänen älykkyyttään loukkaavaksi. Haastateltava 1 puolestaan asetti odotuksia teoksen haastavuutta kohtaan: toisaalta hän nautti haasteesta,

mutta koki myös turhautumista teoksen poissulkevuudesta. Haastateltava kaipasi siis sen tyyppistä haastetta, johon hän pystyi vastaamaan – flow’n tunnetta.

En kuitenkaan pidä oman maun toteuttamista itsessään taideharrastuksen syynä, sillä makua osattiin selittää jonkin perimmäisemmän syyn kautta. Haastateltava 1 kertoi fantasiakirjallisuuden olevan erittäin tehokas arjesta irtautumisen kannalta, haastateltava 3 puolestaan tavoitteli tunteiden läpikäymistä kauniiden runojen kautta, ja haastateltava 5 pyrki ihmissuhteiden vahvistamiseen katsomalla harrastajaporukalla elokuvia, joita kaikki pitivät huonoina. Maku onkin siis väline, jolla pyritään saavuttamaan taiteita kohtaan asetettuja tavoitteita.

Henkilökohtainen maku ja taiteiden harrastamisen tavoitteet voivat selittää sitä, miksi erilaiset teokset kiinnostavat eri ihmisiä. Taidekokemuksen myönteisyys tai kielteisyys ei kuitenkaan ainoastaan riipu siitä, pitääkö kokija teosta hyvänä vai huonona. Myös *kokijan omat voimavarat* vaikuttavat siihen, pystyykö hän saamaan jostain teoksesta myönteisen kokemuksen. Tämä johtuu siitä, että kokija joutuu tekemään aktiivista ajatustyötä konstruoidakseen kokemansa esityksen tai teoksen merkittäväksi taideteokseksi (Dewey 2010, 63-64, 72-73).

Haastateltava: No yleensä saattaa olla silleen, että mä haluaisin mennä teatteriin, mutta. Tai että on joku esitys, mikä olis kiinnostava nähdä, mutta ei ole vain jotenkin henkistä jaksamista. – – Koska sitten usein, kun ajattelee menevänsä katsomaan jotain hyvää esitystä, niin se myös tarkoittaa, että siitä saa jonkun vahvan tunnekokemuksen. Niin sit sitä on silleen, että ei ihan joka mielentilassa halua lähteä katsomaan esitystä. (Haastattelu 2)

Toisaalta vähäiset voimavarat saattavat mahdollistaa sen, että teokset, joita ei tyypillisesti pitäisi hyvinä, aiheuttavat positiivisen kokemuksen.

Tutkija: Onko sulla jotain suosikkityyliä nykyään [elokuvissa]?

Haastateltava: No ei oikeistaan kun sekin on vähän tuommonen mielialajuttu, ihan niin kuin kirjoissa. – – Että joskus kun haluaa aivot pois päältä, niin katsoo jotain sellaista, Netflixistä jonkun yhden tähden jonkun tosi huonon elokuvan. Niin sit voi vaan katsoa sitä, eikä haittaa, vaikka nukahtais välillä. Sit kun haluaa katsoa tämmöstä, mikä on voittanut Oscarin jostain, niin sit pitää keskittyä. – –

Tutkija: Mistä syystä sä haluat aivot pois päältä?

Haastateltava: No se voi olla kun arjessa joutuu aivoja käyttämään niin paljon. (Haastattelu 1)

Kokijan sen hetkiset voimavarat siis paitsi vaikuttavat siihen, millaisia tavoitteita hän uskoo jaksavansa saavuttaa, myös siihen, millaisia odotuksille hän tulevalle kokemukselle asettaa. *Teosta kohtaan asetetut odotukset* vaikuttavatkin siihen, millainen taidekokemus on. Kuten on voimavarojenkin laita, myös odotukset voivat vaikuttaa kokemukseen kielteisesti tai myönteisesti. Liian korkeat odotukset voivat heikentää kokemusta.

Haastateltava: Sit jos on liian korkeat odotukset, niin sit pettyy. – – Nyt oli Stoner-niminen kirja. Aika uus, se voitti Blogistanian Finlandian. Ja kaikki on kehunut sitä kirjaa ihan älyttömästi. Ja mä yritin sitä äänikirjana ja kohta mä yritän e-kirjana kun multa menee hermo, kun mä en tajuu siitä kirjasta mitään. Ja mulla oli ihan hirveen korkeet odotukset, että nyt tulee niin kun tosi pöyryttävä elämys tästä. Ja mulla on vaan sellaista tuskaa ollut koko ajan se, kun oon yrittänyt kuunnella sitä äänikirjaa, kun se on niin tylsä. (Haastateltava 1)

Muuttamalla omia odotuksia teoksen kannalta mielekkääseen suuntaan, kokemus sen sijaan voi parantua. Tämä näkyy esimerkiksi haastateltavan 4 kohdalla, joka kertoi pystyvänsä nauttimaan lastenteatterista, vaikka yleensä etsiikin taiteista jotain syvällistä. Tarina tätä syvällisyyttä ei tarjonnut, mutta omaa ajatteluaan muuttamalla hän löysi sitä näyttelijätyöstä. Haastateltava 2 kuvailee harrastaja- ja lastenteatteria samaan tapaan:

Haastateltava: Kyllä siinä jotenkin niin kun asettaa aina oman mielensä ja havainnointiaan tavallaan siihen tilanteeseen. Niin. Jotenkin, kyllä musta tuntuu, että en katso niin kun ammattiteatteria tai vaikka lasten tekemää teatteriesitystä. Niin mä voin molempia pitää tosi hyvänä. Tai sit sitä lasten tekemää esitystä tosi hyvää ja tuota ammattiteatteriesitystä tosi puuduttavana. – – Musta tuntuu, että siinä kyllä katsojana kalibroi mielensä jotenkin sopivalle tasolle kuitenkin. (Haastateltava 2)

Teosta kohtaan asetettujen odotusten vaikutusta voi selittää sillä, että kun kokijalla on oikeat odotukset, hän pystyy ennakoimaan, millaisia tavoitteita hän esityksellä voi saavuttaa. Jos kokija odottaa esityksen tai teoksen vastaavan tiettyyn tarpeeseensa, mutta ei saa sitä

tyydytetyksi, syntyy huono taidekokemus. Korkeat odotukset teosta kohtaan saattavat synnyttää oletuksen, että kokija esimerkiksi kasvaisi ihmisenä tai kokisi erilaisia tunteita, mikä ei välttämättä toteudu oletetussa määrin. Jos odotukset teoksen sisältöä kohtaan eivät ole korkeat, kokija saattaa keskittyä teoksen itsensä sijaan ihmissuhteiden vahvistamiseen. Juuri tästä on kyse myös haastattelussa 5 mainitussa huonojen elokuvien yhdessä katsomisessa.

Viimeinen kokemukseen vaikuttava ulkoinen tekijä, jonka aineistossa havaitsin, oli *sosiaalinen ympäristö*. Myös sosiaalisuus voi vaikuttaa kokemukseen joko myönteisesti tai kielteisesti. Esimerkiksi ihmissuhteiden vahvistumista tai ajatusten jakamista ja käsittelyä ei voi edes saavuttaa ilman jonkinlaista yhteyttä toiseen ihmiseen. Sosiaaliset tilanteet kuitenkin saattavat laittaa ihmiset tilanteisiin, joissa hän haluaa ristiriitaisia asioita. Esimerkiksi oman maun toteuttaminen ja ihmissuhteiden vahvistaminen voivat olla ristiriidassa keskenään, jos sosiaalinen paine ajaa yksilön sellaisen taiteen pariin, josta hän ei pidä. Tähän viittaavia kertomuksia mainittiin haastatteluissa 1, 3 ja 5.

Haastateltava: No niissä [lukupiireissä] mä en ole käytyyn pariin vuoteen nyt, koska niistä tuli semmoinen, että nyt mun on pakko lukee tää kirja hirveesti. Tätä kirjaa niin kun intensiivisesti. Kun haluis lukea muitakin, niin. (Haastattelu 1)

Haastateltava: Kyllä siis, on se runoklubi jonkun kuukauden välein, missä voi mennä niin kun lukemaan. Mä oon ollut siellä yhden kerran kuuntelemassa. Mutta jotenkin se, mua häiritsi niin kun se, että lukijan ääni kuuluu siinä kun se lukee omaa runoonsa. Niin mä en saanut siitä niin kun kiinni. – –

Haastateltava: Niin ja sit siinä runojen lausumisessa oli se, että kun siellä on tietysti niin kun monta peräkkäin niitä, lukee siellä, eri ihmisiä. Niin sit jos tulee joku huono, mistä mä en tykkää, mikä ei herätä niin kun mitään, niin sit sitä ei voi niin kun skippaa ja sitä on pakko vaan kuunnella. – – Ei niin kun pahalla heitä kohtaan, mutta en voi kääntää sitä sivua niin kun. – – Haluan olla kontrollissa. (Haastattelu 2)

Kuten mainittu, sosiaalinen konteksti voi toimia myös ulkoisena häiriötekijänä, joka estää esimerkiksi arjesta irtautumisen.

Haastateltava: Mutta sarjat ja pelit, niin ne on paljon pidempiä, niin jos mä haluan uppoutua siihen, niin mä mielummin uppoudun tavallaan yksin, että mä pystyn keskittymään siihen. Että mua ei häiritä. Jos tulee jotakin muuta siinä koko ajan, samalla niin se ei ole enää sellainen elämys, se on erilainen. – – Sen takia mä yksin tykkään pelata. Se rikkoo tavallaan immersion siihen maailmaan liikaa. (Haastattelu 5)

Tekemäni vertailu havainnollistaa, kuinka taidekokemuksen myönteisyys tai kielteisyys todellakin näyttäisi olevan kontekstista riippuvainen. Myös huono taideteos voi aiheuttaa hyvän taidekokemuksen, ja toisaalta hyvästä taideteoksesta huolimatta kokemus voi olla huono. Kokijan henkilökohtainen maku, voimavarat, teosta kohtaan asetetut odotukset sekä kokemuksen sosiaalinen ympäristö vaikuttavat kaikki siihen, millaisen kokemuksen jokin taideteos aiheuttaa. Mikäli taiteet aiheuttavat hyvinvointia positiivisten kokemusten kautta, tulisi nämä tekijät ottaa huomioon taiteiden ja hyvinvoinnin välisissä käytännön sovelluksissa.

4.3. Tarvenäkökulman ja taidekokemusten yksilöllisyyden huomiointi Taiku-ohjelmassa

Tekemäni tutkimuksen perusteella taidekokemus koetaan myönteiseksi, jos se vastaa kokijan asettamiin tavoitteisiin, jotka puolestaan vaihtelevat kokijan maun, voimavarojen ja teosta kohtaan asettamien odotusten sekä kokemuksen sosiaalisen ympäristön mukaan. Tulkittuna tarveorioiden kautta voidaan olettaa, että saavuttamalla asettamia tavoitteita kokija tyydyttää yleisinhimillisiä tarpeitaan, mikä johtaa lisääntyneeseen hyvinvointiin. Seuraavaksi sidon tekemäni havainnot Taiku-ohjelman hyvinvointinäkemykseen.

Keskeinen huomio on, että Taiku-ohjelmassa hyvinvointia ei määritellä tarveorioiden avulla. Julkaisussa on kuitenkin joitain viittauksia kulttuuritarpeisiin (Liikanen 2010, 17-18, 25, 65, 75, 77), joilla tarkoitetaan suunnilleen samaa asiaa kuin esteettisillä tarpeilla (Dewey 2010, 309-310; Maslow 1987, 25-26). Lähtiessäni tekemään haastatteluja oletin itsekkin löytäväni viittauksia näihin kulttuuritarpeisiin, mutta tekemieni haastattelujen perusteella vaikuttaa ennemminkin siltä, että taiteen kautta pyritään tyydyttämään yleisinhimillisiä sosiaalisia ja yksilöllisyyttä vahvistavia tarpeita.

Taiku-ohjelmassa ei olla yritetty selittää taideharrastamisen syitä tavoitteellisuuden kautta, kuten itse olen tehnyt tässä tutkimuksessa. Ohjelmatekstissä kuitenkin on huomioitu toisilla tavoin niitä samoja asioita, jotka luokittelin taideharrastuksen tavoitteiksi. Pääasiassa nämä seikat on mainittu ohimennen ja niitä ei olla yritetty sitoa osaksi laajempaa hyvinvoinnin tutkimuskenttää tai hyvinvoinnin saavuttamisen keinoja. Esimerkiksi tunteiden läpikäymiseen viitattiin sanoen, että taide voi “avata ikkunoita” ikääntyvien ihmisten sisäisiin tunteisiin (Liikanen 2010, 62). Harrastuksessa kehittymiseen ei viitattu, vaikka harrastamisen hyödyistä kirjoitettiin paljonkin. Sen sijaan työhyvinvoinnin yhteydessä mainittiin, että “henkinen hyvinvointi työssä koostuu monista työn piirteistä, joita ovat itsensä kehittäminen – – sekä työhön liittyvät tulevaisuuden tavoitteet.” (Liikanen 2010, 38, 43-45) Ymmärretyksi tulemisen kokemuksiin viitataan musiikin yhteydessä, kun kerrotaan sen lohduttavasta vaikutuksesta nuorissa (Liikanen 2010, 61). Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa ollaan tehty yksittäinen huomio, jota ei olla yritetty asettaa osaksi laajempaa hyvinvointikäsitystä: aivan kuin itsensä kehittäminen saisi aikaan hyvinvointia ainoastaan työympäristössä, ihmiset eivät kaipaisi lohtua aikuistuttuaan, ja taide ei avaisi ikkunoita tunteisiin muille kuin ikääntyville.

Taiteiden sosiaalinen merkitys on kuitenkin huomioitu Taiku-ohjelmassa monipuolisesti. Yhteisöllisyys, verkostot ja sosiaalinen pääoma ovat Taiku-ohjelmassa yksi keskeisimmistä taiteiden hyvinvoinnin lähteistä. (Liikanen 2010, 62-63, 65-66, 68-69) Myös tarveorioiden kautta tulkittuna taiteet tyydyttävät sosiaalisia tarpeita, joten oma tutkimukseni tukee tätä oletusta. Sosiaalisuuden merkitys näkyy myös 8. toimenpide-ehdotuksen muotoilussa: kuntalaisten käyttöön etsitään aktiivisesti lisää yhteisiä toiminta- ja kohtaamispaikkoja. (Liikanen 2010, 16).

Monissa ohjelman tukemissa hankkeissa ja kokeiluissa on huomioitu aineistossani esiintynyt taidekokemuksen myönteisyyden kontekstisidonnaisuus. Suoranaisia viittauksia yksilöllisten erojen tai olosuhteiden vaikutuksiin kokemuksen kannalta on harvassa, mutta pyrkimys valinnanvapauteen taiteen harrastamisen kentällä mahdollistaa kokijan itselle sopivan harrastamisen tavan valitsemisen. Hankkeisiin liittyen olen tutustunut ainoastaan Taiku-loppuraporttiin valikoituihin esimerkkeihin, mikä ei anna kokonaista kuvaa siitä, kuinka Taiku-ohjelma ehti Suomen hyvinvointitutkimuksen ja -käytäntöjen kentällä vaikuttaa vuosina 2010-2014 tai millaista toimintaa ohjelma on innoittanut sen jälkeen.

Erityisesti valinnanvapautta taiteen harrastamisen suhteen on mahdollistettu neljässä eri yhteydessä: kulttuurireseptin, kulttuurisetelin ja työyhteisön yhteisen taidetoiminnan, kulttuuriluotsin, sekä Kimmoke-rannekkeen kohdalla. Turun kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 aikana turkulaisten terveystieteiden lääkärit jakoivat potilaille kulttuurireseptejä eli palveluseleitä, joita pystyi vaihtamaan vapaalipuiksi kulttuuritapahtumiin (STM 2015, 17). Taiteen ja kulttuurin hyödyntäminen osana työhyvinvointia on puolestaan johtanut esimerkiksi yhteisiin vierailuihin taidennäyttelyissä, ja yhä yleisemmäksi on tullut kulttuurisen harrastamisen tukeminen kulttuurisetelin muodossa (Suksi 2015, 21-22). Työyhteisön yhteiset taidekokemukset kuulostavat oman tutkimukseni valossa hyvältä idealta, sillä se saattaa auttaa erilaisten sosiaalisten tarpeiden tyydyttämisessä. Toisaalta sosiaaliset tilanteet voivat aiheuttaa myös kielteisen kokemuksen, jos joutuu yhteisön paineen vuoksi osallistumaan oman maun vastaiseen esitykseen.

Kulttuuriluotsaus tarkoittaa palvelua, jonka kautta voi pyytää vapaaehtoisia taiteen harrastajaa mukaan taiteen ja kulttuurielämysten pariin. Taidetta harrastetaan luotsattavien ehdoilla, mutta kuitenkin tasavertaisena, mikä mahdollistaa luotsattavalle niin oman maun toteuttamisen mahdollisuuden kuin mielekkään sosiaalisen keskustelun kokemuksesta. Joillakin paikkakunnilla toiminta on suunnattu nimenomaan ikäihmisille, mutta Jyväskylässä, mistä luotsaus on lähtöisin, palvelua tarjotaan kaikille. Toiminnan tavoitteena on tuottaa hyvinvointia ja virkistystä myös luotseille, mikä on hyvinvoinnin edistämisen kannalta myönteinen asia. (Rissanen & Laitinen 2015, 28-30)

Kimmoke-ranneke on kehitetty esimerkiksi työmarkkinatukea, perustoimeentulotukea tai työkyvyttömyyseläkettä saaville turkulaisille, joiden kulttuuri- ja urheilukokemukset voivat pienituloisuuden vuoksi jäädä saavuttamatta. Rannekkeet ovat kohtuullisen hintaisia, minkä maksettua tarjottavat palvelut ovat maksuttomia puolen vuoden ajan. Museokeskus, filharmoninen orkesteri ja kaupunginteatteri ovat mukana kehittämässä rannekkeen palveluja. Rannekkeen käyttäjäkokemukset ovat myönteisiä, mutta kehitysehdotuksiin kuuluu myös perhetoiminnan kehittäminen, mikä toisi kokemuksiin sosiaalisen aspektin. (Arnivaara 2015, 30-31)

Taiku-ohjelman loppuraportissa viitattiin myös OKM:n rahoittamaan KUULTO-toimintakokeiluun, jossa 22 eri kokeiluhankkeeseen perustuen nimettiin onnistuneita toimenpiteitä kulttuuristen toimintamahdollisuuksien lisäämiseksi. Näitä onnistuneita

kokeiluja oli muun muassa kulttuuribussitoiminta, välineiden hankkiminen kiertävään toimintaan (kuten projektori ja valkokangas), tyhjillään olevan vanhan ja perinteisen tilan kunnostaminen kulttuurikäyttöön ja taiteilijoiden kiertävä säännöllinen työskentely keskustan ulkopuolella. (Kangas 2015, 24; STM 2015, 39)

Edellä mainitut tavat edistää taiteiden hyvinvointivaikutuksia vaikuttavat oman tutkimukseni valossa lupaavilta, sillä ne mahdollistavat juuri jokaiselle itselle sovitun taiteen harrastamisen. Tämän lisäksi ne auttavat taidekokemusten saavutettavuudessa sekä luovat tilanteeseen sosiaalisen elementin. Nämä palvelut soveltuvat myös kaikenlaisille ihmisille riippumatta siitä, onko yksilö sairas vai terve, ikääntynyt vai nuori. Oma tutkimukseni onkin havainnollistanut, kuinka taidekokemukset eivät luo hyvinvointia ainoastaan parantavassa mielessä vaan ne ylläpitävät perushyvinvointia arkisessa elämässä.

Suurin osa muista loppuraportissa mainituista esimerkeistä käsitteli saavutettavuuden lisäämistä, mikä on hyvä asia taideharrastamisen mahdollistamisen kannalta, mutta eivät takaa taideharrastamisen valinnanvapautta. Toisaalta paikoissa, jossa taidetta ei lainkaan ole saatavilla, minkä tahansa taiteen tuominen saataville sinänsä lisää valinnanvapautta – kokijalla on mahdollisuus harrastaa tai olla harrastamatta taidetta. Taiku-ohjelmassa toteutettuja saavutettavuutta parantaneita toimenpiteitä olivat muun muassa taidetoiminnan lisääminen vanhustenhuollossa, prosenttiperiaatteen lisääminen, taiteilijoiden työllistäminen hoito-, nuoriso- ja terapiatyössä, teatteriesitysten vieminen vankilaan, sekä taideneuvolatoiminnan kehittäminen (Kilkki 2015, 32-33; Laitinen 2015, 15-16; Räsänen 2015, 11-12; STM 2015, 17). Sen tiedon jatkuva puuttuminen, kuinka paljon potilailla tai asiakkailta on ollut mahdollista vaikuttaa taideteoksen valintaan, kertoo hyvin näkökulmasta, joka julkisessa keskustelussa vallitsee: taiteiden oletetaan luovan hyvinvointia yksinkertaisesti siitä syystä, että niistä on tehty osa hoitoa. Elottomat taideteokset ovat suuremman kiinnostuksen kohteina inhimillisten taidekokemusten ylitse.

Hyvinvointitutkimuksesta uupuva syvä ymmärrys taiteiden aiheuttaman hyvinvoinnin selittämisessä ei kuitenkaan ole johtanut hankkeisiin, jotka omien tutkimustulosteni valossa estäisivät tarpeentyydyttämisen ja sitä kautta hyvinvoinnin lisääntymisen. Monet haastatteluaineistostani nostamat asiat, joiden kautta olen selittänyt taiteiden hyvinvointivaikutuksia haastateltavien elämässä, olivat löydettävissä Taiku-ohjelman ohjelmatekstissä, mutta niitä ei oltu yhdistetty osaksi laajempaa taiteen ja hyvinvoinnin välistä

viitekehystä. Tällaista teoreettista viitekehystä ei yritetty rakentaa koko ohjelmakauden aikana, tai ainakaan sitä ei oltu dokumentoitu ohjelman loppuraporttiin. Mikäli taiteiden hyvinvointivaikutuksia ei pyritä sitouttamaan muun hyvinvointitutkimuksen kenttään, minun on vaikea nähdä, kuinka kestäviä ja eri sektoreita ylittäviä hyvinvointia lisääviä käytäntöjä voidaan kehittää muutoin kuin kokeilun ja erehdyksen kautta. Tästä huolimatta Taiku-loppuraportissa mainitut toimenpiteet mahdollistavat henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisen ja ovat ottaneet huomioon ihmisten väliset taiteen harrastamisen erot, joiden merkitystä olen omassa tutkielmassani pyrkinyt sitouttamaan osaksi taiteiden ja hyvinvoinnin tutkimuksen kenttää.

5. YHTEENVETO JA POHDINTA

Kuluneen kymmenen vuoden aikana, aina Terveyden edistämisen politiikkaohjelman asettamisesta lähtien, hyvinvoinnin lisäämisen vaatimuksesta on tullut yhä suurempi osa julkisesti tuetun taiteen roolia. Terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa taiteiden valjastamista hyvinvointityöhön perusteltiin sillä, että kansainväliset tutkimukset olivat osoittaneet taiteella ja kulttuuritoiminnalla olevan monia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin läpi koko elämän (Valtioneuvosto 2007, 36). Tiedettiinköhän silloin, kuinka monia hyvinvointivaikutuksia taiteilla oltiinkaan havaittu tai tulnaisiin havaitsemaan. Kulttuuriharrastusten on todettu vaikuttavan myönteisesti koettuun terveyteen sekä elinajanodotteeseen (Hyyppä 2013, 19-22; Hyyppä et al. 2005; Konlaan 2001), musiikin on todettu laskevan sydän- ja verisuonitautipotilaiden stressiä, ahdistusta ja verenpainetta, (Staricoff & Clift 2011, 12-14), visuaalisten taiteiden on todettu parantavan potilaiden viihtyvyyttä sairaalassa sekä lyhentävän sairaalassa vietettyä aikaa (Lankston et al. 2010) ja taideprojektien on kerrottu tekevän kokijoistaan itsevarmempia ja onnellisempia (Matarasso 1997, 14-16, 67), mainitakseni vaikutuksista muutaman.

Valtavasta tutkimusmäärästä huolimatta vaikuttaa siltä, että kukaan ei ole pysähtynyt vakavasti kysymään, mistä taiteiden lukuiset hyvinvointivaikutukset johtuvat. Hyvinvointitutkimuksessa, jossa ei erikseen olla paneuduttu taiteeseen, ei olla tehty samoja havaintoja taiteen merkityksestä hyvinvoinnin kannalta. Sen sijaan merkittäviksi asioiksi on nostettu muun muassa omien sisäisten tavoitteiden aktualisointi, mielekäs vapaa-aika ja työ, läheiset sosiaaliset suhteet, terveys, riittävät materiaaliset varat sekä positiivisten kokemusten toistuvuus. (Argyle & Martin 1991; Diener et al. 1991; Diener & Biswas-Diener 2008, 6, 51; Kasser 2000, 9-10) Tutkimusaiheeni valintaa innoitti paitsi taiteiden hyvinvointivaikutusten ja niitä selittävien teoreettisten mallien välinen aukko, myös tämä tutkimuksellinen ristiriita. Tutkimusaihe oli myös ajankohtainen, sillä Suomessa oli meneillään Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelma, jonka tarkoituksena oli luoda rakenteita, jotka mahdollistavat taiteiden hyvinvointivaikutusten hyödyntämisen.

Oli alusta pitäen selvää, että en pystyisi selittämään uupuvaa tietoa kokonaisuudessaan. Päätin siis tutkia asiaa yhdestä tietystä näkökulmasta eli selvittämällä, millaisia syitä ihmiset antavat harrastukselleen. Pyrkimykseni ei ole ollut tehdä väitteitä harrastuksille annettujen

syiden yleisyydestä vaan tulkita niiden suhdetta hyvinvointiin erityisesti tarveteorioiden kannalta. Lähtökohdakseni otin deweylaisen filosofian, jonka mukaan taidekokemuksen merkitys ylittää teoksen merkityksen (Dewey 2010). Toteutin tutkimukseni haastattelemalla viittä aktiivista taiteidenharrastajaa heidän kokemuksistaan.

Tutkimukseni tuloksena on, että taidekokemukset ovat taiteiden harrastajille merkittävä henkilökohtaisen hyvinvoinnin lähde, mutta ne ovat merkittäviä keskenään erilaisista yksilöllisistä syistä. Löysin haastatteluista kahdeksan erilaista selitystä taideharrastuksille: niiden kautta tavoitellaan tunteiden läpikäymistä, arjesta irtautumista, harrastuksessa kehittymistä, ihmisenä kasvamista, ymmärretyksi tulemisen kokemuksia, ihmissuhteiden vahvistumista, ajatusten jakamista ja käsittelyä, sekä yhteisöllisyudentunteen kokemista. Toinen merkittävä havainto oli, että tavoitteet vaihtelivat haastateltavien maun, voimavarojen ja teosta kohtaan asetettujen odotusten mukaan sekä kokemuksen sosiaalisesta kontekstista riippuen.

Taidekokemus koettiin negatiivisesti silloin, kun kokijan tavoittelema vaikutus ei toteutunut. Tavoitteiden esteitä kuvailtiin teoksen ennalta-arvattavuuden, laskelmoivuuden, pitkäveteytyyden, poissulkevuuden, pinnallisuuden tai luovuuden puutteen, oman maun vastaisuuden, sekä ulkoisten häiriötekijöiden avulla.

Koska tutkimukseni taustalla oli ajatus hyvinvointivaikutusten teoreettisen viitekehyksen kehittämistä, tutkimuksen rakentaminen oli jatkuvaa teorian ja aineiston välistä vuoropuhelua ja yhteensovittamista. Lopulta päädyin selittämään taiteiden hyvinvointia Maslowin tarveteorian (Maslow 1987) kautta. Toisin kuin lukemani taustakirjallisuus oli ehdottanut, en löytänyt haastatteluista niin sanottuja esteettisiä tarpeita tai kulttuuritarpeita. Enemmänkin kunkin yksilön esteettiset mieltymykset – toisin sanoen, maku – oli väline yllä mainittujen taiteiden harrastamisen tavoitteiden, esimerkiksi arjesta irtautumisen tai tunteiden läpikäymisen, saavuttamisessa. Taidekokemuksen todellisena vahvuutena kuvailtiin eri tavoin sitä, että se avaa mahdollisuuden kääntyä sisäänpäin, ja toisaalta vahvistavan ihmissuhteita. Johtuen yksittäisten tarpeiden erittelyn vaikeudesta (Allardt 1976, 30-31; Maslow 1987, 6-8, 28-29), on jokseenkin epäselvää, ovatko havaitsemani taiteiden harrastamisen selitykset perimmäisiä inhimillisiä tarpeita vai välineitä tyydyttää näitä tarpeita. Joka tapauksessa ne ovat yhteydessä Maslowin mainitsemaan yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeisiin,

arvonannon tarpeisiin sekä itsensä toteuttamisen tarpeisiin (Maslow 1987, 20-22), joko osana näitä tarvekategorioita tai tarpeiden tyydyttämisen välineinä.

Tutkimukseni on nostanut esille kaksi merkittävää huomiota. Ensinnäkin, ihmisten yksilöllisten tavoitteiden, mieltymysten ja voimavarojen sekä taideteoksen ympäröivän kontekstin merkitys on huomattava taidekokemuksen miellyttävyyden kannalta. Taiku-ohjelman julkaisuissa näiden seikkojen huomioiminen oli vähäistä. Toisekseen, toivon tutkimukseni edesauttaneen taiteiden hyvinvointivaikutusten selittämistä teoreettisella tasolla. On varmaa, että esittelemäni tarveteorioihin perustuva malli ei ole viimeinen sana hyvinvoinnin teoretisoinnissa, mutta koska taiteiden ja hyvinvointivaikutusten yhteyksiä ei nykytutkimuksessa juuri lainkaan olla yritetty selittää (ainakaan sosiaalis-kokemuksellisessa mielessä), toivon myötävaikuttaneeni teorian luontiin jollain tavalla.

Uudelle tutkimukselle riittää edelleen tehtävää. Jo tutkimuksen toistaminen isommalla otoskoolla oletettavasti paljastaa taiteiden harrastamiselle uusia syitä, joiden kautta pystyy paitsi ymmärtämään taidekokemuksen hyvinvointivaikutuksia myös koetella tarveteorioiden selittävyyttä. Uskon perusteellisen haastattelututkimuksen jälkeen myös kvantitatiivisen tutkimuksen toteuttamisen olevan mahdollista, minkä avulla voikin pyrkiä yleistykseen taiteiden harrastamisen syistä sekä miellyttävän taidekokemuksen vaatimista olosuhteista eri ihmisryhmien välillä. Tällaisten tutkimusten pohjalta voisi kehitellä uusia taidetta soveltavia hyvinvointipalveluja, joita nykypäivänä kaivataan kipeästi.

Tavallaan taiteesta ei kuitenkaan tarvitse “tehdä hoitoa”, sillä hoidollisen taiteen tutkimus on saanut alkunsa taiteiden hyvinvointivaikutusten toteamisesta hoitoympäristön ulkopuolella. Taiteen harrastajat siis hoitavat itse itseään taiteiden avulla. Taiteen vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin voidaankin tarkastella kahdesta eri näkökulmasta: taide *hoidossa* eli osana kliinisiä diagnooseja ja hoitomuotoja, ja taide *hoitona*, jonka mukaan taidekokemus on lähtökohtaisestikin parantava ja katarttinen (Madden & Bloom 2004, 139-140). Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa ollaan viime vuosina päädytty katsomaan taidetta pääasiassa taide hoidossa -näkökulmasta, mikä rajaa taiteiden aiheuttaman hyvinvoinnin ymmärtämistä. On tietysti oma haasteensa empiirisesti osoittaa hoitoympäristön ulkopuolella, että hyvän taidekokemuksen luoma tunne johtaa fyysisesti tai psyykkisesti mitattavaan hyvinvointiin. Toisaalta, jos tunteiden läpikäymistä, arjesta irtautumista, harrastuksessa kehittymistä, ihmisenä kasvamista, ymmärretyksi tulemisen kokemista, ihmissuhteiden

vahvistumista, ajatusten jakamista ja käsittelyä tai yhteisöllisyydentunteen kokemista ei käsitetä hyvinvoinnin osiksi, niin kenties ongelma piilee hyvinvoinnin määritelmässä eikä taiteissa.

6. LÄHTEET

6.1. Kirjallisuus

Ahlman, Erik (1976): Kulttuurin perustekijöitä. Kulttuurifilosofisia tarkasteluja. Jyväskylä: Gummerus

Alasuutari, Pertti (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino

Allardt, Erik (1976): Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY

Argyle, Michael and Maryanne Martin: *The psychological causes of happiness*. Teoksessa Strack, Fritz, Michael Argyle and Norbert Schwarz (toim.): Subjective Well-Being. An Interdisciplinary Perspective. Pergamon Press, Oxford 1991, 77-100.

Belfiore, Eleonora: *The arts and healing: the power of an idea*. Teoksessa Clift, Stephen and Paul M. Camic (toim.): Oxford Textbook of Creative Arts, Health, and Wellbeing. International perspectives on practice, policy, and research. Oxford University Press, 9-17.

Belfiore, Eleonora and Oliver Bennett (2008): The Social Impact of The Arts. An Intellectual History. Basingstoke: Palmgrave Macmillan

Butler, Christopher (2004): Pleasure and the Arts. Enjoying Literature, Painting, and Music. Oxford: Oxford University Press

Calvo-Merino, Beatriz & Patrick Haggard: *Neuroaesthetics of Performing Arts*. Teoksessa Bacci, Francesca and David Melcher (toim.): Art and The Senses. Oxford University Press, Oxford 2011, 529-542.

Chatterjee, Anjan (2013): *The Aesthetic Brain. How We Evolved to Enjoy Beauty and Enjoy Art.* Oxford University Press, USA

Chupchik, Gerald C.: *I am, therefore I Think, and Express both in Life and in Art.* Teoksessa Roald, Tone and Johannes Lang (toim.): *Art and Identity: Essays on the Aesthetic Creation of Mind.* Brill Academic Publishers, Amsterdam 2013, 67-92.

Clift, Stephen and Paul M. Camic (toim.) (2016): *Oxford Textbook of Creative Arts, Health, and Wellbeing. International perspectives on practice, policy, and research.* Oxford University Press.

Csikszentmihalyi, Mihaly (1990): *Flow. The Psychology of Optimal Experience.* New York: Harper & Row

Dewey, John (2010): *Taide kokemuksena.* Tampere: niin & näin

Diener, Ed (1984): *Subjective Well-Being.* Psychological Bulletin Volume 95, No. 3, 542-575.

Diener, Ed and Robert Biswas-Diener (2008): *Happiness. Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth.* Malden, MA: Blackwell Publishing

Diener, Ed: *Myths in the Science of Happiness, and Directions for Future Research.* Teoksessa Eid, Michael and Randy J. Larsen (toim.): *The Science of Subjective Well-Being.* The Guilford Press, New York 2008, 493-514.

Diener, Ed, Ed Sandvik and William Pavot: *Happiness is the frequency, not the intensity, of positive versus negative affect.* Teoksessa Strack, Fritz, Michael Argyle and Norbert Schwarz

(toim.): Subjective Well-Being. An Interdisciplinary Perspective. Pergamon Press, Oxford 1991, 119-139.

Gallese, Vittorio: *Mirror Neurons and Art*. Teoksessa Bacci, Francesca and David Melcher (toim.): *Art and The Senses*. Oxford University Press, Oxford 2011, 455-464.

Hagman, George (2005): *Aesthetic Experience. Beauty, Creativity and the Search for the Ideal*. Amsterdam; New York: Rodopi. *Contemporary Psychoanalytic Studies 5*.

Hill, Sarah E. and David M. Buss: *Evolution and Subjective Well-Being*. Teoksessa Eid, Michael and Randy J. Larsen (toim.): *The Science of Subjective Well-Being*. The Guilford Press, New York 2008, 62-79.

Holstein, James A. and Jaber F. Gubrium (1995): *The Active Interview*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.

Honkasalo, Marja-Liisa, Hannu Salmi ja Veikko Launis: *Johdanto*. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa ja Hannu Salmi (toim.): *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen*. k&h, Turun yliopisto 2012, 7-24.

Horkheimer, Max and Theodor Adorno (2002): *Dialectic of Enlightenment*. Stanford University Press.

Howes, David: *Hearing Scents, Tasting Sights; Toward a Cross-Cultural Multimodal Theory of Aesthetics*. Teoksessa Bacci, Francesca and David Melcher (toim.): *Art and The Senses*. Oxford University Press, Oxford 2011, 161-182.

Hyyppä, Markku T. (2013): *Kulttuuri pidentää ikää*. Helsinki: Duodecim

Hyypä, Markku ja Hanna-Liisa Liikanen (2005): Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita

Hyypä, Markku T., Juhani Mäki, Olli Impivaara and Arpo Aromaa (2005): Leisure participation predicts survival: a population-based study in Finland. *Health Promotion International*, Vol. 21 No. 1 & Oxford University Press, 5-12. Saatavilla <http://heapro.oxfordjournals.org/content/21/1/5.full.pdf> [14.2.2017]

Kalvina, Inga: *Searching for Impacts of Cultural Participation*. Teoksessa Kangas, A and P. Ahponen (toim.): *Construction of Cultural Policy*. Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä 2004. 41-66.

Kandel, Eric R. (2012): *The Age of Insight. The Quest to Understand the Unconscious in Art, Mind, and Brain, from Vienna 1900 to the present*. New York: Random House

Kasser, Tim: *Two versions of the American dream: Which goals and values make for a high quality of life?* Teoksessa Diener, Ed and Don R. Rahtz (toim.): *Advances in Quality of Life Theory and Research*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, 3-12. *Social Indicators Research Series Volume 4*.

Konlaan, Boinkum Benson (2001): *Cultural experience and health: the coherence of health and leisure time activities*. Umeå University

Lankston, Louise, Pearce Cusack, Chris Fremantle and Chris Isles (2010): Visual art in hospitals: case studies and review of the evidence. *Journal of the Royal Society of Medicine*, Vol. 103 No.12, 490–499. Saatavilla <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2996524/> [14.2.2017]

Liikanen, Hanna-Liisa (2003): Taide kohtaa elämän. Arts in Hospitals -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Helsinki: Liikanen, Hanna-Liisa

Linko, Maaria (1998): Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Jyväskylän yliopisto

Madden, Christopher and Taryn Bloom (2004): Creativity, health and arts advocacy. International Journal of Cultural Policy, Vol. 10, 133-156. Saatavilla <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1028663042000255772> [14.2.2017]

Mandoki, Katya (2007): Everyday Aesthetics: Prosaics, the Play of Culture and Social Identities. Aldershot, England: Ashgate Publishing Limited

Maslow, Abraham H. (1987): Motivation And Personality, Third Edition. New York: Harper & Row

Matarasso, François (1997): Use or Ornament? The social impact of participation in the arts. Gloucester: Comedia.

Morreall, John (2009): Comic Relief: A Comprehensive Philosophy of Humor. Malden, MA: Wiley-Blackwell

Petrie, Keith J., Iris Fontanilla, Mark G. Thomas, Roger J. Booth and James W. Pennebaker (2004): Effect of written emotional expression on immune function in patients with human immunodeficiency virus infection: a randomized trial. Psychosomatic Medicine Vol. 66 No. 2, 272-275. Saatavilla

http://journals.lww.com/psychosomaticmedicine/Abstract/2004/03000/Effect_of_Written_Emotional_Expression_on_Immune.16.aspx [14.2.2017]

Rapley, Mark (2003): *Quality of Life Research. A Critical Introduction*. London: SAGE

Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen: *Haastattelun analyysin vaiheet*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere 2010, 9-36.

Saito, Yuriko (2007): *Everyday Aesthetics*. New York: Oxford University Press

Shaw-Miller, Simon: *Sighting Sound: Listening With Eyes Open*. Teoksessa Bacci, Francesca and David Melcher (toim.): *Art and The Senses*. Oxford University Press, Oxford 2011, 251-264.

Shusterman, Richard (2000): *Pragmatist aesthetics. Living beauty, rethinking art*. Lanham: Rowman & Littlefield

Särkämö, Teppo, Mari Tervaniemi, Sari Laitinen, Anita Forsblom, Seppo Soynila, Mikko Mikkonen, Taina Autti, Heli M. Silvennoinen, Jaakko Erkkilä, Matti Laine, Isabelle Peretz and Marja Hietanen (2008): Music listening enhances cognitive recovery and mood after middle cerebral artery stroke. *Brain*, Vol. 131, 866-876. Saatavilla <http://brain.oxfordjournals.org/content/brain/131/3/866.full.pdf> [14.2.2017]

Tiittula, Liisa ja Johanna Ruusuvuori: *Johdanto*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Liisa Tiittula (toim.): *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino: Tampere 2005, 8-18.

Tuan, Yi-Fu (1998): *Escapism*. Baltimore, Md.: The John Hopkins University Press

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Veenhoven, Ruut: *Questions on happiness: classical topics, modern answers, blind spots*. Teoksessa Strack, Fritz, Michael Argyle and Norbert Schwarz (toim.): *Subjective Well-Being. An Interdisciplinary Perspective*. Pergamon Press, Oxford 1991, 7-26.

Veenhoven, Ruut: *Sociological Theories of Subjective Well-Being*. Teoksessa Eid, Michael and Randy J. Larsen (toim.): *The Science of Subjective Well-Being*. The Guilford Press, New York 2008, 44-61.

Von Brandenburg, Cecilia: *Taiteen hyödyntämisestä hyvinvoinnin edistämisessä*. Teoksessa Honkasalo, Marja-Liisa ja Hannu Salmi (toim.): *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen*. k&h, Turun yliopisto 2012, 243-266.

Weitz, Morris (1956): *The Role of Theory in Aesthetics*. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 15, No. 1. The American Society for Aesthetics, Baltimore, 27-35. Saatavilla <http://links.jstor.org/sici?sici=0021-8529%28195609%2915%3A1%3C27%3ATROTIA%3E2.0.CO%3B2-W> [14.2.2017]

Wolf, Werner: *Introduction*. Teoksessa Wolf, Werner, Walter Bernhart and Andreas Mahler (toim.): *Immersion and Distance: Aesthetic Illusion in Literature and Other Media*. Brill Academic Publishers, Amsterdam 2013, 1-66. *Studies in Intermediality* 6.

6.2. Verkkojulkaisut ja muut elektroniset lähteet

Arnivaara, Katri: *Kimmoke-ranneke - tasavertainen mahdollisuus vapaa-ajan harrastamiseen*. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisussa *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti*. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 30-31. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Bungay, Hilary, Carol Munn-Giddings, Melanie Boyce and Ceri Wilson (2014): The Value of the Arts in Therapeutic and Clinical Interventions: A critical review of the literature. Anglia Ruskin University. Saatavilla <http://arro.anglia.ac.uk/id/eprint/582341> [13.2.2017]

Crossick, Geoffrey and Patrycja Kaszynska (2016): Understanding the value of arts & culture. The ACR Cultural Value Project. Swindon: Arts and Humanities Research Council. Saatavilla <http://www.ahrc.ac.uk/documents/publications/cultural-value-project-final-report/> [13.2.2017]

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) kotisivut. Kulttuurista hyvinvointia. Saatavilla <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/kulttuurista-hyvinvointia> [14.2.2017]

Valtioneuvosto. Hallituksen strategia-asiakirja 2007. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2007. Saatavilla http://vnk.fi/documents/10616/622950/J1808_Hallituksen+strategia-asiakirja+2007.pdf/0aa860da-f50c-423e-903c-a3bdb72b9f64?version=1.0 [13.2.2017]

Honkasalo, Marja-Liisa: *Taide, taidelähtöisyys ja tutkimus*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 35-38. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK) verkkosivut. Kulttuuri- ja taidetoiminta hyvinvoinnin edistäjänä. Saatavilla <http://www.hamk.fi/hakijalle/ylempi-amk-tutkinto/kulttuuri-ja-aidetoiminta-hyvinvoinnin-edistajana/Sivut/default.aspx> [14.2.2017]

KAKS (2009): Kansalaismielipide ja kunnat. Ilmapuntari 2009. Polemia-sarjan julkaisu nro 73. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö, Vammala. Saatavilla <http://www.kaks.fi/sites/default/files/Polemia%2073.pdf> [14.2.2017]

Kangas, Anita ja Kalevi Kivistö (2011): Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikka. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita 2011:12. Saatavilla <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr12.pdf> [14.2.2017]

Kangas, Anita (2015): Koetellut kulttuuritoiminnot: KUULTO-toimintatutkimuksen tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:21. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75104/okm21.pdf?sequence=1> [12.2.2017]

Kilkki, Neea: *Vanikalteatteri – Taittuu ry:n pilotointihanke 2012-2014*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 32-33. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Laitinen, Arja: *Mikä tahansa reaktio on oikea reaktio*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 15-16. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Liikanen, Hanna-Liisa (2010): Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Saatavilla <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf> [13.2.2017]

Rensujeff, Kaija (2014): Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ, ja tulonmuodostus. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. Saatavilla <http://www.taike.fi/documents/10921/1094274/Taiteilijan+asema+2010.pdf/e21126ba-01d4-4e40-bd96-9b99b76ac8a7> [13.2.2017]

Staricoff, Rosalia and Stephen Clift (2011): Arts and Music in Healthcare: an overview of the medical literature: 2004-2011. Sidney De Haan Research Centre for Arts and Health, Canterbury Christ Church University. Saatavilla <http://www.lahf.org.uk/sites/default/files/Chelsea%20and%20Westminster%20Literature%20Review%20Staricoff%20and%20Clift%20FINAL.pdf> [14.2.2017]

Taiku-foorumin (huhtikuusta 2016 eteenpäin Taikusydän-foorumin) kotisivut. Saatavilla <https://www.innokyla.fi/web/verkosto1195361> [14.2.2017]

Tilastokeskus (2014): Kulttuuritilasto 2013. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yklt_klt_201300_2014_10376_net.pdf [14.2.2017]

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) verkkosivut. Taiteen ja kulttuurin alat. Saatavilla http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/taiteen_ja_kulttuurin_alat/?lang=fi [14.2.2017]

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) (28.6.2016). Taiteen ja kulttuurin kehittämishankkeisiin kunnissa ja alueilla 900 000 euroa. Saatavilla http://www.minedu.fi/OPM/Verkkouutiset/2016/06/kulttuurin_kehittamishankkeet_kunnissa_alueille_2016.html [14.2.2017]

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) (2013): Museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuusjärjestelmän kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:11. Saatavilla <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/TR11.pdf?lang=fi> [14.2.2017]

Opetusministeriö (OPM) (2009): Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisu 2009:12. Saatavilla

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf> [13.2.2017]

Perho, Maija: *Arvioita toimintaohjelman vaikutuksista ja tuloksista*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 48-49. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Rissanen, Pirkko ja Hanne Laitinen: *Vapaaehtoisen kanssa taiteen äärelle*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 28-30. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Räsänen, Helena: *Keinoja löytyy, kun on tahtoa! Taiteen ja kulttuurin menetelmien käytöstä kunnallisessa hoivatyössä*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 11-12. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Sokka, Sakarias, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen ja Petteri Räsänen (2014): Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. Helsinki: KAKS. Saatavilla http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_77_net.pdf [14.2.2017]

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2015): Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:17. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Suksi, Ismo: *Taide ja työhyvinvointi*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, Helsinki 2015:17, 21-22. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/125920> [13.2.2017]

Suomen Kulttuurirahasto (SKR) (2015): Rahan Kosketus. Miten taidetta Suomessa rahoitetaan? Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto. Saatavilla http://skr.fi/sites/default/files/tiedostot/Rahan_kosketus.pdf [14.2.2017]

Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) verkkosivut. Taiteen käytön ja hyvinvoinnin kehittämisohjelma. Saatavilla <http://www.taike.fi/fi/taidetoimii> [14.2.2017]

Valtion talousarvioesitykset 2017. Numerotaulu: Määrärahat, kohta 80. Taide ja kulttuuri. Saatavilla <http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2017&lang=fi&maindoc=/2017/aky/aky.xml&openode=0:1:5>: [14.2.2017]

Von Brandenburg, Cecilia (2008): Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12. Saatavilla <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm12.pdf?lang=en> [13.2.2017]

LIITTEET

Liite 1: Taiku-ohjelman toimenpide-ehdotukset

TAITEESTA JA KULTTUURISTA HYVINVOINTIA –TOIMINTAOHJELMA 2010–2014 / TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

I LAINSÄÄDÄNTÖ, HALLINTO JA RAHOITUS

1. Kulttuurin terveys ja hyvinvointivaikutukset huomioidaan eri ministeriöiden strategioissa ja eri toimialojen tulevissa lainsäädännön uudistuksissa, erityisesti sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteilla olevassa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistamisessa.
2. Perustetaan vastuuministeriöiden johdolla yhteistyöelin, jonka tehtäviin kuuluvat Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – toimintaohjelman tunnetuksi tekeminen ja ehdotusten laatiminen tarvittavista uusista järjestelyistä sekä toiminnan seuraaminen eri hallinnonaloilla.
3. Kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutusten tutkimuksen, kehittämisen ja koordinoiminnin ”kotipesä” perustetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteyteen.
4. Kehitetään alueellisia yhteistyömalleja ja strategioita kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi.
5. Kunnissa asetetaan strategisia tavoitteita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi myös kulttuurin ja taiteen keinoin ja tavoitteet kirjataan osaksi kuntien strategioita.
6. Opetusministeriö lisää tukeaan kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävään toimintaan. Myös muut ministeriöt ja Raha-automaattiyhdistys ohjaavat tukeaan kulttuurin ja taiteen terveyttä ja hyvinvointia edistäviin hankkeisiin.

II JULKISEN, YKSITYISEN JA KOLMANNEN SEKTORIN VÄLISTÄ YHTEISTYÖ

7. Tuetaan kulttuurin, luovien alojen ja hyvinvointialojen yhteisen yritystoiminnan ja palvelukonseptien kehittämistä.
8. Kuntalaisten käyttöön etsitään aktiivisesti lisää yhteisiä toiminta- ja kohtaamispaikkoja.
9. Kehitetään ja tuetaan arjen kulttuurisuutta vahvistavia toimintamuotoja yhteiskunnallisen toiminnan eri alueilla.
10. Taide- ja kulttuurilaitoksia sekä muita kulttuurialan toimijoita kannustetaan pitkäjänteiseen ja järjestelmälliseen yleisöyhteistyöhön sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluyksiköiden, muiden laitosten, koulujen sekä työpaikkojen kanssa.
11. Sosiaali- ja terveyspalveluiden piirissä olevan asiakkaan kulttuuritarpeet, yksilölliset toiveet ja toteutus kirjataan asiakkaan/potilaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan.
12. Kunnat ja muut rakennuttajatahot varaavat hoito- ja laitosympäristön viihtyisyyden lisäämiseksi prosentin rakentamis- tai peruskorjauskustannuksista taidehankintoihin.

III TUTKIMUKSEN JA TIETOPOHJAN LISÄÄMINEN

13. Käynnistetään Hyvinvointipolitiikkaa toisin keinoin -tutkimusohjelma.
14. Perustetaan kulttuurin ja hyvinvoinnin professuuri ja valtakunnallinen tutkijakoulu.
15. Kulttuuritoimintaa ja taidelähtöisiä menetelmiä integroidaan osaksi lastensuojelua, nuoriso- ja sosiaalityötä, vanhuspalveluja, terveydenhuoltoa, kuntoutuspalveluja, koulujen opetusta sekä maahanmuuttajien kotouttamista. Menetelmiä hyödynnetään ja kehitetään syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä osallisuuden ja työhyvinvoinnin lisäämiseksi.

IV KOULUTUS

16. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten näkökulmaa vahvistetaan kaikilla koulutusasteilla. Taide- ja taitoaineita lisätään kaikille koulutuksen asteille.

V TIEDON LEVITTÄMINEN

17. Käynnistetään hanke, jonka tarkoituksena on koota, arvioida ja levittää Terveyttä kulttuurista -verkoston aineistoa.
18. Otetaan käyttöön yhteinen vuorovaikutteinen sähköinen tietopankki, johon kootaan alan tutkimus- ja kehittämistietoa sekä käytäntöjä, malleja ja toimijoita.

Liite 2: Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

Aluksi:

- Tämä haastattelu tulee aineistoksi minun, Joni Pietiläisen, pro gradu -tutkielmaani Jyväskylän yliopistoon kulttuuripolitiikan oppiaineeseen. Haastattelen teitä, koska olette kertoneet olevanne aktiivinen taiteiden harrastaja.
- Haastattelussa toivon kuulevani teidän kokemuksianne taiteen tai taiteiden *kokijana*, eli yleisönä, kuluttajana, tms. – en niinkään taideteosten luojana. Tutkimukseni koskee siis esimerkiksi musiikin kuuntelua, mutta ei niinkään instrumentin soittamista. Myös taideterapia jää tutkimuksen ulkopuolelle.
- Haastattelu anonymisoidaan, joten henkilötietonne eivät päädy lopulliseen tekstiin.
- Haastattelu on täysin vapaaehtoinen. Halutessanne voitte olla vastaamatta esittämiini kysymyksiin tai lopettaa haastattelun missä vaiheessa tahansa.
- Vaikka teenkin tutkimusta, ei kannata ajatella, että olisin asiantuntija-asemassa – päin vastoin, *te* olette asiantuntija ja minä yritän oppia teidän ajatuksistanne. Älkää jättäkö sanomatta sellaista, mikä mielestänne on sanomisen arvoista. Rautalankaa saa vääntää.
- Kysymykset vaativat itsetutkiskelua ja muistelua, joten ei kannata ahdistua, jos kaikkiin kysymyksiin ei osaa vastata.
- Haastattelu äänitetään.

Aihepiiri 1: Taiteiden harrastaminen

- Mitä sellaista harrastatte*, minkä miellätte taiteelliseksi?

**Harrastamisella tarkoitan sitä, että vietätte vapaaehtoisesti merkittävän osan ajastanne jonkin asian parissa. Huom: Tutkimukseni ei koske taiteen tekemistä. Tutkin siis esimerkiksi musiikin kuuntelua harrastuksena, mutta en instrumentin soittamista. Mikäli teette itsekin taidetta, voitte toki kertoa siitä siltä osin, kuin koette sen olevan oleellista.*

- Harrastatteko jotain sellaista, mitä ette miellä taiteelliseksi?

- Mistä syystä toiset harrastukset ovat taiteellisia ja toiset eivät?

- Mitä taiteenlajeja harrastatte kaikkein aktiivisimmin? Kuinka aktiivisesti (arvio)?

- Tahtoisin kuulla jokaisen aktiivisen harrastuksen (mainitse max 3) kohdalta erikseen:

- Milloin kiinnostuitte kyseisestä taiteenlajista?

- Millainen makunne oli harrastuksen alkuaikoina?

- Mikä alkuaikojen suosikeissa teki teihin vaikutuksen?

- Onko makunne muuttunut ajan myötä? Millä tavalla?

- Onko maussanne jokin on pysynyt ennallaan?

- Jos jotain jäi sanomatta, kuinka muuten kuvailisitte muutostanne / kehitystänne tässä harrastuksessa? (Vapaa sana.)

- Millä tavalla tyypillisesti harrastat kyseistä taiteenlajia? (Mitä konkreettisesti teet, missä olet, teetkö jotain muuta samanaikaisesti, jne.?)

- Jos teillä on useampi aktiivinen harrastus, koetteko, että nämä harrastukset liittyvät jollain tapaa toisiinsa, vai ovatko ne selkeästi erillisiä harrastuksia?

- Kuinka suuri rooli taideharrastuksillanne on elämässänne?

Aihepiiri 2: Taidekokemus ja sosiaalisuus

- **Harrastatteko taiteita yleensä yhdessä toisten kanssa vai yksin omassa rauhassa? Miksi?**

- Jos **yhdessä** toisten kanssa, keiden kanssa?

- Millainen rooli taideharrastuksella on teidän ihmissuhteissanne?

- Jos harrastatte taiteita pääsääntöisesti **yksin**, kaipaatteko tai oletteko koskaan kaivanneet harrastus- tai keskustelukumppania?

- **Käyttekö harrastuksenne puitteissa usein paikoissa, jonne kokoontuu muita ihmisiä?** Esim. keikoilla, museoissa, näyttelyissä, festivaaleilla, (elokuva)teattereissa..?

- Jos **kyllä**, niin millainen vaikutus muilla ihmisillä on kokemukseenne?

- **Vahvistaako tai luoko taide yhteisöllisyyden tunnetta jotain ryhmää kohtaan?**

- Jos **kyllä**, niin keitä kohtaan koette yhteisöllisyyttä taiteen kautta?

- **Jos teillä on useampi aktiivinen taideharrastus**, eroavatko ne toisistaan siinä, millainen merkitys sosiaalisuudella on?

- **Onko teillä jotain muuta sanottavaa taideharrastusten sosiaalisuudesta?**
(Vapaa sana.)

Aihepiiri 3: Yksilöllinen taidekokemus

- Pystyttekö antamaan esimerkkejä (1-3 kpl) vaikuttavista taidekokemuksista (tai -teoksista)?

- Entä esimerkkejä huonoista taidekokemuksista (tai -teoksista)?

- Millaiset asiat mielestänne tekevät hyvän taidekokemuksen?

- Kuinka hyvät taidekokemukset vaikuttavat teihin?

- Millaiset asiat mielestänne tekevät huonon taidekokemuksen?

- Kuinka huonot taidekokemukset vaikuttavat teihin?

- Tuleeko mieleenne vielä jotain muuta, kuinka voisitte kuvailla henkilökohtaista makuanne? (Vapaa sana.)

- Kuvailisitteko taidekokemuksia tyypillisesti nautinnollisiksi?

- Jos **kyllä**, niin onko nautinto erilaista kuin esimerkiksi ei-taiteellisen harrastuksen tuottama nautinto?

- Jos **ette**, niin millä tavalla kuvailisitte taidekokemuksen aiheuttamaa tunnetta (tai aiheuttamia tunteita)?

- Vaikuttavatko taidekokemukset mielialaanne tai vireystilaanne?

- Jos **kyllä**, niin millä tavalla yleensä?

- Pystyttekö antamaan esimerkin siitä, kun näin on tapahtunut?

- Onko harrastuksenne auttanut teitä omien tunteidenne tai ajatustenne käsittelyssä?

- Jos **kyllä**, niin millä tavalla? Pystyttekö antamaan esimerkin?

- Uskotteko, että harrastuksenne on auttanut teitä ymmärtämään toisia ihmisiä tai ihmisryhmiä?

- Jos **kyllä**, niin millä tavalla? Pystyttekö antamaan esimerkin?
- **Onko harrastuksenne vaikuttanut maailmankuvaanne tai haastanut teitä älyllisesti?**
 - Jos **kyllä**, niin millä tavalla? Pystyttekö antamaan esimerkin?
 - Onko vaikutus yleensä radikaali vai hienovarainen?
- **Jos teillä on useampi aktiivinen taideharrastus**, eroavatko eri taideharrastukset toisistaan siinä, kuinka ne vaikuttavat teihin yksilöllisesti?
- **Tuleeko mieleenne muita asioita liittyen siihen, kuinka taidekokemus vaikuttaa teihin yksilöllisesti? (Vapaa sana.)**

Lopuksi:

- **Mitä taideharrastus teille antaa?**
- **Mitkä asiat taideharrastuksessanne ovat teille kaikkein tärkeimpiä? Miksi?**
- **Tuleeko mieleenne vielä jotain, mitä haluaisitte sanoa taidekokemuksiin liittyen?**

KIITOS!